

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Martina Dolečková

Magdeburské právo v 15. a 16. století

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jiří Šouša, Ph.D.

Katedra právních dějin

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 5. 1. 2020

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval/a samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 208 642 znaků včetně mezer.

.....

Martina Dolečková

diplomantka

V Praze dne 5. 1. 2020

Poděkování

Děkuji JUDr. Jirímu Šoušovi, Ph.D. za cenné připomínky a konzultace při psaní této práce, Filipovi za pomoc a spoustu trpělivosti a své rodině za podporu (nejen) při celém procesu psaní.

Obsah

Úvod	6
1. Magdeburské právo ve vědě a v historiografii v devatenáctém, dvacátém a jednadvacátém století	10
1.1 Okolnosti rozvoje zájmu o právní historii v devatenáctém století	10
1.2 Nejdůležitější otázky v diskurzu o poměru českého a německého středověkého práva v devatenáctém století	12
1.3 Vybrané osobnosti devatenáctého století	13
1.3.1 Hermenegild Jireček (1827 – 1909).....	13
1.3.2 Karel Tieftrunk (1829 – 1897).....	14
1.3.3 František Jan Zoubek (1832 – 1890).....	15
1.3.4 Jaromír Čelakovský (1846 – 1914).....	16
1.3.5 Jaromír Hanel (1847 – 1910).....	17
1.4 Historiografie a magdeburské právo ve dvacátém století: obecná charakteristika bádání	18
1.5 Vybrané osobnosti dvacátého století	19
1.5.1 Václav Vojtíšek (1883 – 1974).....	19
1.5.2 Wilhelm Weizsäcker (1886 – 1961)	20
1.5.3 Otto Wilhelm Peterka (1876 – 1945).....	21
1.5.4 Antonín Haas (1910 – 1971)	21
1.5.5 Jaromír Štěpán (1918-1989).....	23
1.5.6 Jiří Kejř (1921 – 2015).....	23
1.6 Trendy v současném výzkumu v oblasti magdeburského práva	24
1.7 Shrnutí.....	25
2. Od Litoměřic k Olomouci: Vývoj magdeburského práva ve čtrnáctém až šestnáctém století	26
2.1 Kolonizace, její příčiny a charakteristika.....	26
2.2 Charakteristika procesu kolonizace v českých zemích, zakládání měst	27
2.3 Oblasti městských práv	29
2.4 Šíření magdeburského práva v procesu kolonizace.....	31
2.5 Utváření vrchních stolic	33
2.5.1 Litoměřice.....	33
2.5.2 Olomouc	36
2.6 Snahy o unifikaci městského práva: od zákazu apelací ke zřízení Apelačního soudu	41
2.7 Litoměřická reakce na zřízení apelačního soudu.....	45

2.8	Koldínova Práva městská Království českého	47
2.9	Shrnutí.....	50
3.	Prameny magdeburského práva.....	51
3.1	Panovnická privilegia.....	51
3.2	Městské knihy.....	54
3.2.1	Městská kniha Litoměřic 1341 – 1562.....	56
3.2.2	Práva saszká (Das sächsische Stadtrecht) 1469 – 1470	56
3.2.3	Olomoucké opisy Míšeňské právní knihy.....	57
3.2.4	Naučení a rozsudky z Vratislavi 1485 – 1565.....	57
3.3	Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských (1571)	58
3.4	Shrnutí.....	59
4.	Vybrané instituty magdeburského práva analyzované prostřednictvím Extraktu.....	60
4.1	Hmotněprávní normy v Extraktu.....	60
4.1.1	Právo osob a právo rodinné	60
4.1.2	Práva věcná.....	61
4.1.3	Právo smluvní	62
4.1.4	Zajištění závazků	62
4.1.5	Normy upravující vztah mezi pánem a čeledí	63
4.2	Právo dědické v Extraktu	64
4.3	Procesní normy v Extraktu.....	67
4.3.1	O soudech a soudním řízení obecně.....	67
4.3.2	Půhon a žaloby.....	68
4.3.3	Přísaha	69
4.3.4	Odvolání	70
4.3.5	Spory ze smluv a obligací, vymáhání dluhu.....	70
4.4	Právo deliktní a trestní v Extraktu	72
4.5	Shrnutí.....	74
	Závěr.....	76
	Seznam použitých zdrojů.....	78
	Abstrakt.....	84
	Abstract.....	85

Úvod

Předmětem této práce je pojednání o magdeburském právu v Čechách a na Moravě v období patnáctého a šestnáctého století. Jedná se o období, ve kterém po mocenských a majetkových změnách, ke kterým došlo v souvislosti s husitskou revolucí a nástupem stavovství, magdeburské právo, které lze do této doby chápat jako právo „kolonizační“ již skutečně plnilo funkci práva městského stavu. Nicméně tomuto období není možné porozumět bez poznání kořenů magdeburského práva ve třináctém a čtrnáctém století. I proto je práce založena na komplexní analýze magdeburského práva začínající u historického kontextu jeho vzniku a šíření do českých zemí ve století třináctém a čtrnáctém a končící u popisu a komentáře pramenů magdeburského práva jakož i jeho nejdůležitějších institutů v období následujícím.

Odtud lze vyvodit i jednotlivé konkrétnější cíle této práce, jimiž jsou poskytnutí historiografického přehledu literatury a bádání o magdeburském právu od devatenáctého století, kdy se magdeburské právo poprvé stává předmětem vědeckého zájmu, až po současnost, popsat vznik a vývoj samotného magdeburského práva jakož i historický a dobový kontext procesů, v jejichž důsledku magdeburské právo proniklo na území Čech a Moravy, zaměřit se zejména na Litoměřice a Olomouc jakožto odvolací stolice magdeburské právní oblasti a konečně poskytnout rozbor hlavních pramenů obsahujících magdeburské právo jakož i na příkladu Extraktu práv saských ilustrovat podobu a charakter magdeburského práva a jeho hlavní právní instituty.

O magdeburském právu vznikla již řada studií. Z těch nejvýznamnějších je možné jmenovat monografii Jaroslava Hanela *O vlivu práva německého v Čechách a na Moravě*,¹ práce manželů Spáčilových *Míšeňská právní kniha: historický kontext, jazykový rozbor, edice*² a *České překlady Míšeňské právní knihy*,³ disertační práci Jana Mareše s názvem *Magdeburské právo v severozápadních Čechách v předhusitské době*⁴ či sborník kolektivu autorů z katedry právních dějin Právnické fakulty Univerzity Karlovy *Městské právo ve střední Evropě*.⁵ Dosud publikované práce se ovšem většinou zaměřují pouze na dílčí aspekty magdeburského práva, typicky na jeho obecný vývoj, dějiny určitého města v kontextu jeho podoby právního uspořádání, jednotlivý institut či právní pramen. Z tohoto důvodu lze jako jeden z přínosů této práce spatřovat právě

---

¹ HANEL, Jaromír. *O vlivu práva německého v Čechách a na Moravě*. Praha: Jednota právnická, 1874.

² SPÁČIL, Vladimír a SPÁČILOVÁ, Libuše. *Míšeňská právní kniha: historický kontext, jazykový rozbor, edice*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7182-280-6.

³ SPÁČIL, Vladimír a SPÁČILOVÁ, Libuše. *České překlady Míšeňské právní knihy*. Olomouc: Memoria, 2018. ISBN: 978-80-85807-76-9.

⁴ MAREŠ, Jan. *Magdeburské právo ve městech severozápadních Čech v předhusitské době*. Praha, 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc.

⁵ MALÝ, Karel a ŠOUŠA, Jiří, jr. (eds.). *Městské právo ve střední Evropě: sborník příspěvků z mezinárodní právnické konference "Práva městská Království českého" z 19.-21. září 2011*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2113-5.

komplexní zpracování problematiky a s tím související použití multidisciplinárního přístupu spočívajícího v kombinaci poznatků z oblasti právních dějin a pomocných věd historických.

V práci tedy jsou použity jak metody právněhistorické, tak historické a pomocně historické. Z právních zmiňme právní analýzu textu, spočívající v systematickém a jazykovém výkladu, uplatňovanou zejména v kapitole čtvrté této práce. Z metod historických a pomocně historických je používána zejména takzvaná diplomatická metoda, která si klade za cíl zařadit určitý pramen dějinného poznání do širšího kontextu, a to nejen dějin samotných, ale i systematiky jiných pramenů. Dále je v práci používána metoda komparativní, a to zejména na místech, kdy práce pojednává o rozdílech ve vývoji magdeburského práva v Čechách a na Moravě. Práce rovněž vychází z velkého množství literatury a historiografických prací z různých období, které se bude pokouší nejen popisovat, ale v určitých vhodných situacích i normativně hodnotit.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. Kapitola první nabízí přehled historiografického vývoje a vědeckého bádání o magdeburském právu od devatenáctého století do současnosti. Cílem této převážně rešeršní kapitoly je poskytnout co nejkomplexnější přehled české historické a historiografické literatury vztahující se k magdeburskému právu. Důvodem pro uvedení této rešerše hned na počátku práce je nejen uvedení do tématu a poskytnutí základního přehledu o doposud existujícím poznání o magdeburském právu, ale také, a především, snaha zacelit již tímto počinem první mezeru v našem dosavadním poznání. Přes mnohé velmi úspěšné snahy o poskytnutí určitého přehledu literatury vážící se k magdeburskému právu⁶ ještě nikdy nebyla publikována natolik detailní rešeršní práce, aby se podrobněji zabývala dílem jednotlivých autorů píšících o magdeburském právu. Právě v tomto podrobném zkoumání tak lze spatřovat přínos této kapitoly. Kapitola je rozdělena do tří chronologicky na sebe navazujících částí. Ta první se v kontextu magdeburského práva zabývá historií a historiografií devatenáctého století, druhá z nich historií a historiografií století dvacátého a konečně třetí z nich stejným předmětem zkoumání ve stolení jedenadvacátém. Každá tato část začíná nejprve stručnou charakteristikou dobového historického kontextu, v němž autoři svá díla tvořili a popisem obecných znaků, jež díla jednotlivých autorů v daném období sdílejí. V případě části věnující se dvacátému století jsou pak identifikovány tři oddělené fáze, jež se právě v těchto obecných znacích od sebe vzájemně liší. Po těchto obecných charakteristikách následuje v obou částech podrobný rozbor

---

⁶ Viz například SLAVÍČKOVÁ, Pavla. Recepce Práv městských Království českého ve městech sasko-magdeburského práva v Čechách a na Moravě. In: MALÝ a ŠOUŠA jr. (eds), op. cit., str. 83-94; ŠOUŠA, Jiří, jr. Komparace vybraných otázek Práv městských Království českého s úpravou obdobných institutů v Litoměřickém právu. In: MALÝ a ŠOUŠA jr. (eds.), op. cit., str. 165-188; MAREŠ, 2008, op. cit.; KOCÁNOVÁ, Barbora, TOMAS, Jindřich a kol. (eds.). *Libri civitatis III: Městská kniha Litoměřic (1341) – 1562 v kontextu písemnosti městské kanceláře*. Ústí nad Labem: Nakladatelství Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-7044-736-2.

nejvýznamnějších prací vybraných autorů, kteří se v daném století a v dané fázi historii a historiografii magdeburského práva věnovali. Dvacáté první století je zpracováno jako vysvětlení hlavních trendů historiografie a bádání o magdeburském právu.

Kapitola druhá pojednává o vývoji magdeburského práva obecně a vývoji Litoměřic a Olomouce jako odvolacích stolic. Lze ji charakterizovat jako historického průvodce vznikem, ustálením a následným vývojem magdeburského městského práva. Předtím, než se pustíme do zkoumání vývoje a podoby magdeburského (respektive magdebursko-litoměřického a magdebursko-olomouckého) práva na území českých zemí, je nutné popsat dva fenomény, které tomuto vývoji nejen časově, ale i logicky předcházejí a není je tudíž možné zcela vynechat. Prvním z těchto fenoménů je utváření práva v německých městech, kterému se do určité míry věnuje právě první podkapitola. Tím druhým je proces jeho pronikání za hranice těchto měst na území sousedících států, jenž je podrobněji popsán nejen v první, ale především ve druhé podkapitole. K těmto podkapitolám je ještě nutné poznamenat, že se nevztahují výlučně k magdeburskému právu, ale jsou naopak poněkud obecnější a charakterizují vznik a proces pronikání na české území ve vztahu k městskému právu jako takovému. Teoretické přístupy ke klasifikaci městského práva do jednotlivých oblastí jakož i možnosti jejich geografického vymezení pak analyzuje třetí podkapitola. Čtvrtou podkapitolou počínaje se již text věnuje výlučně právu magdeburskému. Právě vzniku a šíření tohoto konkrétního městského práva jakož i vytváření magdeburské právní oblasti se věnuje podkapitola čtvrtá. Pátá podkapitola popisuje a analyzuje růst významu a utváření vrchních stolic v rámci dvou nejdůležitějších měst spadajících do magdeburské oblasti, tedy Litoměřic a Olomouce. Nejdůležitější byla v tomto kontextu právě tato dvě města, neboť žádná jiná města na našem území postavení vrchních odvolacích stolic neměla. Tato podkapitola zároveň popisuje postupnou změnu postoje panovníka vůči magdeburskému právu. V první fázi můžeme pozorovat panovníkův vstřícný přístup typický povolováním či uznáváním magdeburského práva v jednotlivých městech, které přirozeně vedlo k rozkvětu a posilování tohoto práva. Ve fázi druhé však můžeme pozorovat změnu v postoji panovníka v podobě snahy omezit odvolávání se především proti rozhodnutím učiněným jeho úředníky a jeho jménem ke stolicím za hranice českých zemí (tj. především do samotného Magdeburgu). Podkapitola šestá dále popisuje, jakým způsobem do výše nastíněného procesu omezování magdeburského práva zasáhly snahy o unifikaci městského práva vrcholící zřízením Apelačního soudu a jeho kodifikacemi. Sedmá podkapitola ilustruje zejména odpor, který se Litoměřice pokoušely proti tlaku na omezování jejich právní autonomie vyvinout a který rovněž svědčí o značně konzervativní a resistantní povaze magdeburského práva na českém území. Konečně poslední osmá podkapitola pojednává o snahách kodifikovat městské právo vrcholících vytvořením Koldínova zákoníku, jehož všeobecné přijetí

českými městy, včetně Litoměřic, mělo za následek konec působení magdeburského městského práva v Čechách.

Ve třetí kapitole jsou obecně popsány hlavní prameny magdeburského práva, tedy panovnické listiny a privilegia a také právní a městské knihy. Kapitola je rozdělena na tři podkapitoly. První podkapitola obsahuje chronologicky starší prameny magdeburského práva, kterými jsou panovnická privilegia. Podkapitola druhá se poté nejprve obecně a následně individuálně věnuje pramenu druhému, tedy městským knihám. Třetí podkapitola poté řeší Extrakt práv saských jako právní pramen sui generis.

Kapitola čtvrtá pak prostřednictvím případové studie litoměřického Extraktu práv saských zpracovává a po obsahové stránce popisuje podobu a fungování institutů magdeburského práva. Jednotlivé podkapitoly se postupně zaměří na hlavní instituty práva procesního i hmotného, které se v Extraktu vyskytují, zvláštní důraz bude kladen na instituty práva dědického jakožto odvětví, které magdeburské právo nejvíce odlišovalo od ostatních právních rodin.

1. Magdeburské právo ve vědě a v historiografii v devatenáctém, dvacátém a jednadvacátém století

1.1 Okolnosti rozvoje zájmu o právní historii v devatenáctém století

První polovina devatenáctého století bývá v rámci odborné literatury považována za období, v jehož rámci v českých zemích nabývá na významu národní uvědomění a snaha definovat postavení českého národa v rámci habsburské monarchie, kterou je možné vymezit jako mnohonárodnostní stát.⁷ Tento národotvorný proces následně ovlivňuje i způsob, jakým se v tomto období vyvíjí historická věda. Historie a historiografie se v první polovině devatenáctého století stále více stávají nástrojem národně obrozeneckých snah a česká politická reprezentace se jejich prostřednictvím snaží akcentovat národní dějiny a dokázat tím individualitu, specifický charakter a důležitost českého národa. Historikové se čím dál tím více zaměřují právě na ta historická témata, která mají vztah k politickým problémům přítomnosti a mohou přispět k prosazování či obhajování soudobých politických programů a požadavků. Pozornost historiků se tak přesouvá i do období středověku, který byl do této chvíle vnímán spíše jako temné a nikterak pozoruhodné období dějin. Právě v tomto období jsou však nyní nacházeny počátky českého národa svědčící o jeho historické ukotvenosti a svébytnosti. První polovina devatenáctého století však nezměnila pouze předmět historického a historiografického zkoumání. Významně ovlivnila rovněž vývoj na poli metodologickém. Historická metoda, formovaná v předchozím století a založená na striktně kritickém hodnocení pramenů, je čím dále tím více doplňována i interpretací a vyvozováním dopadů ze zkoumaných materiálů.⁸

Než ale bylo vůbec možné zkoumat nejstarší historii a tímto výzkumem podporovat politické snažení, bylo nutné vytvořit institucionální základ české vědy. Česká historická věda na počátku devatenáctého století neměla ani svou vědeckou instituci (v rámci Královské české společnosti nauk v tomto období historická produkce spíše stagnovala, navíc se nejednalo o ryze českou instituci sloužící českému národnímu zájmu), ani svůj časopis, skrze který by mohla výsledky historické práce předávat širšímu obyvatelstvu. Tato situace se ve dvacátých letech devatenáctého století začíná měnit. V roce 1818 bylo založeno Vlastenecké muzeum v Čechách (budoucí Národní muzeum), jehož zájem byl sice původně orientován spíše přírodovědeckým směrem, které ale však postupně zejména v důsledku působení Františka Palackého rozšířilo své obzory právě i o poměrně významnou historickou složku. Od roku 1828 byl za redakce právě

---

⁷ K tomu srov. například URBAN, Otto. *Česká společnost 1848 – 1918*. Praha: Svoboda, 1982.

⁸ K vývoji historiografie viz například KUTNAR, František a MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-402-2.

Františka Palackého vydáván Časopis Společnosti Vlasteneckého muzea v Čechách, na jehož stránkách pravidelně vycházely i historické práce. Proces institucionalizace české vědy vyvrcholil roku 1831 založením Matice české, vzniklé za účelem vydávání česky psaných vědeckých publikací.

Důležitým momentem, který se následně také stal předpokladem pro vědeckou práci v oblasti právní historie, bylo vydávání edic českých historických dokumentů a zejména diplomatického materiálu z městského prostředí a prostředí české královské a dvorské kanceláře. Ediční podniky,⁹ jejichž vznik úzce souvisel s rozvojem pomocných věd historických, zejména paleografie a diplomatiky, se staly důležitým východiskem pro budoucí vědeckou práci, a to ve dvou klíčových aspektech. Zaprvé shromažďování a následné vydávání historických pramenů představovalo neocenitelný nástroj, s jehož pomocí bylo možné detailněji zmapovat počátky českého státu a jeho práva. Zadruhé edice výrazně ulehčovaly práci následující generaci historiků, která se o zde sebrané informace a poznatky mohla při své další historické práci jednoduše opřít. Hlavním edičním cílem bylo vydání diplomatáře. K jeho realizaci došlo nejdříve na Moravě zásluhou moravského zemského historiografa Antonína Bočka, který v roce 1836 začal vydávat *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. K edici českého diplomatáře v první polovině devatenáctého století ještě nedošlo (první svazek vychází až na počátku dvacátého století), jeho určitou náhradu ale představovala edice výtahů z listin *Regesta diplomatica non epistolaria Bohemiae et Moraviae*, jejíž první díl, obsahující registry listin do roku 1253, byl zpracován Karlem Jaromírem Erbenem. Důležitým příspěvkem do ediční činnosti byl rovněž *Archiv český* Františka Palackého, založený roku 1840, který vydával české písemnosti patnáctého a šestnáctého století. Jak uvidíme níže, edice těchto pramenů má zásadní význam pro rozvoj regionální historie, včetně regionální historie právní, do které spadá i výzkum oblastí středověkého městského práva.

Po celé devatenácté století probíhá rovněž proces vydělování jednotlivých historických oborů a vzniku specializovaných historických disciplín. O trvalém konstituování právní historie jako samostatného oboru, který je samozřejmě stěžejní pro tuto práci, lze mluvit především v důsledku působení Hermenegilda Jirečka v šedesátých letech, který se stal autorem prvních souhrnných publikací zaměřených na středověké české právní dějiny. Na konstituování právní historie na českém území měl zajisté vliv i fakt, že hlavní cíle národního obrození v historické oblasti, totiž sepsání souhrnných českých dějin (například Palackého Dějiny národa českého) byly již realizovány a vznikl tedy prostor zaměřit se na specializovanější výzkum a práci. Vznik právní

---

⁹ K ediční činnosti viz například HLAVÁČEK, Ivan, KAŠPAR, Jaroslav a NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha: H+H, 2002. ISBN 80-7319-004-4.

historie jako samostatné historické disciplíny přispělo i rozdělení pražské univerzity v roce 1882.¹⁰ Podle rakouského vzoru, kde bylo typické, že se na právnických fakultách vyučovala i rakouská právní historie, se začaly přednášet české právní dějiny i na pražské univerzitě. Přispělo tomu i jmenování Ladislava Čelakovského (mimo jiné archiváře Prahy a editora písemností královských měst ve sbírce *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*) profesorem právních dějin. Právní dějiny byly do této doby zpracovávány zejména historiky a archiváři jako takřkajíc „vedlejší produkt“ jejich zájmu. Výuka právní historie na univerzitě umožnila, aby právní dějiny začali studovat přímo právníci, což vedlo ke změně úhlu pohledu a středobodu odborného zájmu a následně ke vzniku specializovaných historickoprávních prací.

Samostatným fenoménem je také zájem o historii regionální, která se v souvislosti se zkoumáním německého práva v českých městech projevila poměrně výrazným způsobem. Regionálně-historické práce z této doby zpravidla zkoumají německé právo v jednom městě či regionu a často vychází z analýzy jednoho diplomatického materiálu (nejčastěji královského privilegia městu). Velmi často se rovněž zaměřují na výzkum a podobu správních institucí. Oblíbenou geografickou oblast v tomto směru představují Litoměřice jakožto vedoucí město magdeburské oblasti na českém území.

1.2 Nejdůležitější otázky v diskurzu o poměru českého a německého středověkého práva v devatenáctém století

Hlavní důraz všech právněhistorických prací o německém právu v období devatenáctého století je kladen na výklad základních momentů působení německého práva na českém území. Téměř všechny práce obsahují rozdělení českých zemí na oblasti německého práva a jejich základní charakteristiku, jakož i na analýzu a charakteristiku používaného diplomatického materiálu, což lze považovat za přirozený důsledek metody zaměřené primárně na studium právě zmíněného historického materiálu. Následuje výklad nejdůležitějších právních institutů a správních institucí, neboť většina těchto prací rovněž podrobně pojednává o dějinách městské správy. Až sekundárně se někteří autoři zamýšlí nad smyslem práva a vztahem práva českého (respektive slovanského) a německého. Tato diskuze o poměru českého a německého práva vychází ze všeobecné debaty o vztahu českého a německého národa tak, jak probíhala v emancipačním procesu v průběhu celého století. Zdůvodnění vlivu německého práva na české je klíčové pro popsání historických kořenů českého národa a jeho roli v evropském kulturním společenství a představuje také další způsob, jakým vymezit českou historii vůči německé.

---

¹⁰ K rozdělení univerzity viz například HAVRÁNEK, Jan. *Dějiny Univerzity Karlovy III. (1802 – 1918)*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 978-80-7184-320-7.

Do popředí historických studií se dostává nejstarší slovanská minulost a vývoj slovanstva, jakož i jeho hodnot v rámci evropského prostředí. Často jsou akcentovány základní hodnoty, kterými se slovanstvo již od počátku odlišuje od ostatních národů – smysl pro svobodu, právní řád a spravedlivé společenské uspořádání (obzvláště důrazně jsou tyto hodnoty formulovány v Jirečkově díle). Historické práce tedy v tomto směru podporují státoprávní program české politické reprezentace, tak jak jej například formuluje Karel Havlíček.¹¹

1.3 Vybrané osobnosti devatenáctého století

1.3.1 Hermenegild Jireček (1827 – 1909)

Hermenegild Jireček je považován za zakladatele oboru české právní historie. Povoláním byl právník, který čtyřicet let působil jako úředník na vídeňském ministerstvu kultury a vyučování. Již od studií se zabýval dějinami středověkého českého práva a byl to právě on, kdo nejvýrazněji formuloval rozdíl mezi slovanským a německým právem z hlediska ideového působení.

Jirečkovou nejdůležitější prací, která se souhrnně věnuje podobě a působení slovanského práva, včetně vlivu práva německého na něj, je trojsvazkové *Slovanské dílo v Čechách a na Moravě* (1863, 1864, 1872).¹² Jedná se o velmi komplexní dílo. Jireček začíná u nejstarších dějin (jím označovaných za takzvané „starožitné období“), v jejichž rámci se věnuje mimo jiné geografickému i územnímu uspořádání (například popisem hlavních zemských stezek, geografického prostředí), kmenům žijícím na českém a moravském území, ekonomickým, sociálním a náboženským poměrům. Proto lze jeho práci považovat i za důležitou pro oblast historické geografie a sociálních dějin, tedy dalších významných specializovaných oborů, které se v devatenáctém století začínají vydělovat z obecné historie. V následujících částech Jirečkova díla, které se týkají již výlučně právních dějin, postupně prochází všechny právní oblasti – právo veřejné (zejména právo státní a městské), právo soukromé a počátky práva mezinárodního až do doby Karla IV.

Klíčovou částí jsou kapitoly *O právu vůbec* a *O zákonech vůbec*, kde se Jireček zamýšlí nad smyslem a významem práva ve společnosti. Jireček vychází z premisy, že v právu, právních institutech a institucích se nejlépe projevuje národní osobitost. Dále dokazuje, že právo slovanské

---

¹¹ Karel Havlíček Borovský například v tomto kontextu píše: „*Spravedlivostí svou v národním ohledu můžeme se my Slované rakouští vždy nad ostatní národy vyznamenati. Mnozí této spravedlivosti, totiž pravé svobodě, nikterak rozuměti nechtějí, oni přejí si svobodu, ale jen pro sebe, jiným nedovolují toho, co sami pro sebe žádají. My ale Slované rakouští, kteří jsme posud vždy byli proti ostatním ve křivdě, zaujímajíce všude jen druhé neb poslední místo, dovedeme se nyní nejlépe spravedlivě a snášenlivě s ostatními porovnat, zvláště když nic jiného, nic více žádati nebudeme než rovnost, neosobujíce si přednost.*“ (BOROVSKÝ, Karel Havlíček. Článek, o kterém bych si přál, aby jej každý přečetl a rozvážil. *Národní noviny*, 30. 8. 1848, cit. dle ZNOJ, Milan, HAVRÁNEK, Jan a SEKERA, Martin (eds.). *Český liberalismus. Texty a osobnosti*, Praha: Torst, 1995, str. 94–102. ISBN 80-85639-49-1).

¹² JIREČEK, Hermenegild. *Slovanské právo v Čechách a na Moravě*. Praha: 1863.

je právem rovnocenným právem německému a oprávněně se s ním srovnává.¹³ Nelze podle něj tvrdit, že by právní instituty byly přebírány z práva germánského. Jak uvádí: „*Najdeme-li tedy u Slovanů pravidla a řády v dobách dosti nových, kteréž podobu mají pravidel a řádů helénských, římských a germánských, nebudeme z toho ještě moci souditi, že jich Slované půjčením teprve od národů těchto přejali, než že byly právě i Slovany odprvu vlastní tak jako Hellenům, Římanům a Germánům, jen že jich děle podrželi než tito.*“¹⁴ Právo Slovanů podle Jirečka vzniklo jako způsob zachování pravdy a boje proti křivdě („*právo jest, co se srovnává s pravdou, křivdou, co odporuje pravdě*“).¹⁵ Názor o právu národ vyjadřuje v zákoně, který uspořádává poměry národa. Zároveň Jireček ukazuje, že tento názor se může národ od národa lišit: „*jedním se může zdáti, aby se děti o statek dělily, jiným, aby nedělíce se zůstávaly a chlebily pospolu v nedílnosti...*“¹⁶

Co se týče počátků práva německého v českých zemích, Jireček se mu věnuje v části druhé, nazvané *Od počátků XI. do konce XIII. století*. Rozděluje městské právo podle jeho původu. První skupinou jsou dle jeho názoru práva domácího původu, kam patří právo pražské staroměstské, právo hlubčické, právo hodonínské a právo jihlavské. Druhou skupinu tvoří práva z měst cizích přenesená, do kterých patří právo magdeburské a právo jihoněmecké. Třetí skupinu tvoří města, která sice převzala práva z ciziny, ale následně se od nich toto právo přeneslo do měst jiných. Do této skupiny tak můžeme zařadit právo olomoucké, právo hradecké a právo brněnské.¹⁷ U každé této oblasti Jireček dále uvádí nejvýznamnější města, která sem patřila a rok, kdy jim bylo právo uděleno. V případě magdeburského práva, jež je předmětem této práce, například zmiňuje Freudenthal, Unišov, Brunsberk, Nové Město, Litoměřice a Hradec nad Labem. Severočeská oblast je Jirečkově dále akcentována i díky jeho edici *Extraktu práv saských*, která vyšla v rámci jeho pojednání *Spisy právnícké o právu českém v XVI-tém století*.¹⁸

1.3.2 Karel Tieftrunk (1829 – 1897)

Právu působícímu v severočeských městech se věnoval Karel Tieftrunk. Tieftrunkův zájem se primárně soustředil na historii městského práva v Litoměřicích, a to zejména na období šestnáctého století, ve kterém probíhaly snahy o sjednocování městského práva, nicméně z jeho práce je patrné, že měl znalost pramenů (zejména městských knih) i dalších severočeských měst.

¹³ JIREČEK, Hermenegild, 1863, op. cit., str. 142.

¹⁴ JIREČEK, 1863, op. cit, str. 142.

¹⁵ JIREČEK, 1863, op. cit, str. 145.

¹⁶ JIREČEK, 1863, op. cit, str. 145.

¹⁷ JIREČEK, 1863, op. cit, str. 311-315.

¹⁸ JIREČEK, Hermenegild. *Spisy právnícké o právu českém v XVI-tém století*. Vídeň: Nákladem vydavatelovým: 1883.

V článku *Kmetská stolice magdeburského práva v Litoměřicích*,¹⁹ který vyšel v roce 1860 v časopise *Památky archeologické a místopisné*, se věnuje litoměřické kmetské stolici. Rozsahem se tato práce nemůže rovnat například práci Jirečkové či Hanelova, i tak ale představuje významný příspěvek do bádání o magdeburském právu.

Litoměřická kmetská stolice byla apelačním soudem nejen pro poddanská města v oblasti, ale také pro všechna česká královská města magdeburského práva. Těmito městy byly například Louny, Nymburk, Lipá, Žatec, Děčín, Ústí nad Labem nebo Hradec Králové a Menší město Pražské. Tieftrunk v článku řeší ustanovení stolice a proces před ní a litoměřickou reakci na vznik apelačního soudu a zavedení Koldínovy kodifikace. Při zpracování článku vycházel z archivních pramenů uložených v litoměřickém městském archivu. Problémem jeho práce je ovšem nedostatečné odcitování těchto pramenů, a to hlavně v kontextu faktu, že v době vzniku jeho studie nejsou ještě vydané ani první díly Čelakovského edice *Corpus iuris municipale*.

1.3.3 František Jan Zoubek (1832 – 1890)

Jako ředitel smíchovské průmyslové školy²⁰ je František Jan Zoubek příkladem historika – „laika“. Kromě toho, že byl životopiscem Komenského, zaměřoval se svým díle *O zakládání měst v Čechách*²¹ na obecný popis raně středověkých a středověkých měst v Českém království. Ačkoli Zoubek v práci nepředstavuje žádnou obecnou teorii o poměru českého a německého práva a rovněž zde absentuje citace použitých pramenů, jedná se bezesporu na tehdejší poměry o velmi zdařilé dílo. Jeho význam spočívá v tom, že se jednalo o jedno z prvních pojednání, které si kladlo za cíl komplexněji popsat vznik, život, společnost a poměry v českých městech v době jejich formování.

Pro tuto rešerši jsou klíčová zejména kapitola dva (*Zakládání vsí a měst německých*). Její přínos je dvojitý. Zaprvé, je zde popsán vznik a rozvoj měst ve Svaté říši římské a zadruhé, velká pozornost je věnována kolonizaci a osidlování českého území německým obyvatelstvem. Meritum práce je zde zaměřeno na konkrétní příklady měst a data jejich vysazení a zisku hlavních panovnických privilegií. Významný, i s ohledem na teprve počínající velké ediční podniky materiálu městské provenience, je i takzvaný „Přídavek“, který obsahuje edice dvou dokumentů, a to privilegia Soběslava II. uděleného pražským Němcům z roku 1168 a Svobody a práva měšťanů Brodských z roku 1278.

---

¹⁹ TIEFTRUNK, Karel. *Kmetská stolice Magdeburského práva v Litoměřicích. Památky archeologické a místopisné*, 1860, 4(1), str. 122-130.

²⁰ KUTNAR a MAREK, op. cit, s. 340.

²¹ ZOUBEK, František Jan. *O zakládání měst v Čechách v třináctém století*. Praha: Knihovna Besedy učitelské, 1878.

1.3.4 Jaromír Čelakovský (1846 – 1914)

Zásadní vliv na rozvoj oboru českých právních dějin má jejich první profesor na pražské české univerzitě Jaromír Čelakovský. Kromě působení na univerzitě se věnoval i činnosti archivářské, když po Josefu Emlerovi převzal správu pražského archivu. Právě jeho kvalifikace, spočívající jak ve znalosti práva a jeho dějin, tak schopnosti práce a interpretace archivního materiálu, předznamenala jeho vědecké zaměření.

Již výše v této kapitole byl zmíněn význam edic na rozvoj bádání o nejenom magdeburském právu. Edice, které umožňovaly přístup k zejména listinnému materiálu starších českých dějin, zásadní měrou podnítily a ovlivnily práci nejenom profesionálních historiků, ale i badatelů – „laiků“, jejichž přínos lze ale spatřovat zejména v oblasti regionální historie. V tomto ohledu je zásadní Čelakovského plán sesbírat prameny, jež by obsáhly většinu právních památek českých měst a uspořádat je do edice. V roce 1886 vydává první svazek edice *Codex iuris municipalis*, který o devět let později, v roce 1895, doplňuje i svazkem druhým. Tyto svazky obsahují privilegia pražských měst od počátku až do jeho doby a privilegia dalších královských měst z let 1225 – 1419.

Jeho dílčí studie se rovněž zabývají historií jednotlivých českých měst a jejího vztahu k historii celonárodní. Z těch nejznámějších jmenujme například studie *Postavení vyslaných královských měst na sněmích českých a spor měst Hory Kutné, Plzně a Českých Budějovic a přednost místa a hlasu na sněmu*,²² *Obnovování rad v královských městech českých*,²³ *Úřad podkomořský v Čechách: Příspěvek k dějinám stavu městského v zemích českých*²⁴ či *O právních rukopisech města Brna*.²⁵

Pro zkoumání litoměřického práva je důležitá jeho studie *O právních rukopisech města Litoměřic*.²⁶ Věnuje se podrobné analýze tří rukopisů, magdeburského vikpildu z počátku čtrnáctého století (knihám distinkčním z druhé poloviny čtrnáctého století, nejstaršímu kodexu z let 1469 – 1470 (Práv saských) a Právnímu kodexu č. IV), a dvou sbírek právních naučení, Právního rukopisu uložených v té době v Českém muzeu (právnímu rukopisu se sign. 23 G 9 – „Práva litoměřická“ a právnímu rukopisu se sign. 25 G 10 – „Práva litoměřická 1518“). Jejich

---

²² ČELAKOVSKÝ, Jaromír. Postavení vyslaných královských měst na sněmích českých a spor měst Hory Kutné, Plzně a Českých Budějovic a přednost místa a hlasu na sněmu. *Časopis Českého musea*, 1869, **43**(1), str. 115-157.

²³ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. Obnovování rad v královských městech v Čechách. *Časopis Českého musea*, 1879a, **53**(1), str. 88-112.

²⁴ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Úřad podkomořský: Příspěvek k dějinám stavu městského v zemích českých*. Praha: Nakladatelství Jana Otty, 1881.

²⁵ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. O právních rukopisech města Brna. *Časopis Českého musea*, 1882, **56**(1), str. 496-502.

²⁶ ČELAKOVSKÝ, Jaromír. O právních rukopisech města Litoměřic [1/2]. *Časopis Českého musea*, 1879b, **53**(1), str. 143-153; ČELAKOVSKÝ, Jaromír. O právních rukopisech města Litoměřic [2/2]. *Časopis Českého musea*, 1880, **54**(1), str. 542-558.

rozbor provádí hlavně z hlediska jejich obsahových východisek a ukazuje jejich vzájemný vztah. I v dnešní době se jedná o velmi ceněnou studii, ze které vychází mnoho současných autorů.

1.3.5 Jaromír Hanel (1847 – 1910)

Pokud bychom v období 19. století měli vybrat práci, která nejkompaktněji řešila poměr českého a německého práva, bylo by to dozajista dílo Jaromíra Hanela *O vlivu práva německého v Čechách a na Moravě* (1874). Hanel v této práci velmi podrobně popsal podstatu a šíření německých práv a doplnil tak Jirečkovu práci o širší analýzu vlivu německého práva na domácí právní instituty.

Podle Hanela je právo v „*organickém spojení s podstatou a charakterem národa, rozvíjí se s ním, přetvořuje se a umírá konečně toutéž měrou, jakou národ sám zvláštnost svoji, kterouž se liší se od národů jiných, ztrácí.*“²⁷ Právo je odrazem veškerého sociálního, ekonomického a politického vývoje národa. Za změnu právního řádu může buď podmanění národa národem jiným, nebo pozvolná změna v důsledku obchodních styků, což se stalo v případě pronikání německého práva do českých zemí.²⁸

Při popisu jednotlivých právních oblastí Hanel nabízí podrobnější výklad než Jireček. Městská práva dělí do tří základních skupin. První skupinou jsou městská práva, která sice stojí na základech německého práva, ale následně u nich můžeme zaznamenat do značné míry samostatný na německém právu již poměrně nezávislý vývoj. Patří sem právo Starého Města pražského, právo jihlavské, hlubčické a hodonínské. Druhou skupinou jsou městská práva založená na saském právu (tedy magdeburská oblast), jako je právo města Freudenthal, Olomouce, Opavy, Hradce, Litoměřic, Malé Strany, Brušberka či Kladska. Třetí skupinu tvoří městská práva založená na právu bavorském. Sem patří právo Brna, Chebu či Znojma. Hanel u každé oblasti podrobněji popisuje klíčové mezníky vývoje těchto měst ve vztahu k německému právu. Na základě práce s archivními prameny zmiňuje důležitá privilegia a další dokumenty, které ovlivňovaly podobu práva ve městě.²⁹ V následujících kapitolách se také zabývá správou a právními instituty jednotlivých oblastí.

Podle Hanela vývoj nezadržitelně směřoval ke kodifikaci práva. Za klíčové momenty tohoto procesu označuje omezení vlivu Litoměřic jakožto hlavního města magdebursko-litoměřické oblasti, které se konkrétně projevilo v zákazu Ferdinanda I., aby se z Litoměřic odvolávalo do Magdeburka, ve zřízení apelačního soudu roku 1548, ve kterém Litoměřice neměly svého zástupce a vydání Koldínova zákoníku v roce 1579.

---

²⁷ HANEL, op. cit., str. 1.

²⁸ HANEL, op. cit., str. 1-11.

²⁹ HANEL, op. cit., str. 24-70.

Vliv německého práva je tedy podle Hanela trojí. Zaprvé, německé právo dotvořilo městské právo a vytvořilo svébytný městský stav. Zadruhé, změnilo stav selského obyvatelstva a jeho osobní a majetková práva. Konečně zatřetí, omezilo částečně moc panovníka tím, že ho zbavilo mnohých finančních práv a omezilo vliv jeho úředníků na soudnictví a veřejnou správu.³⁰

Významnou součástí této práce je i edice *Extraktu hlavnějších a přednějších Artykoluov z práv Saských anebo Magdeburských*, kterou Hanel zařadil jako přílohu k hlavnímu textu. *Extrakt*, který byl vydaný v roce 1571, byl shrnutím magdebursko-litoměřického práva užívaného v Litoměřicích. Druhou přílohou je *Srovnání práv pražských s právy magdeburskými*. Hanelem editovaný *Extrakt* bude použit jako základ pro čtvrtou kapitolu této práce, která ho rozebere po materiální stránce.

1.4 Historiografie a magdeburské právo ve dvacátém století: obecná charakteristika bádání

Dějinné události dvacátého století se prolínají i do vývoje bádání o magdeburském právu a přináší do něj tendence charakteristické pro dané období. Lze sice nalézt sjednocující prvek spočívající v ještě intenzivnějším zaměření se na regionální dějiny a dějiny měst, případně jejich městské správy, nicméně liší se motivace vzniku těchto prací. Absentují práce, které by se komplexněji zabývaly vztahem českého a německého práva a vlivem práva německého na domácí právo. Magdeburské právo je nejčastěji zmiňováno v souvislosti s královskými privilegii, která městu užívání práva povolovala, a jejich diplomatickým rozbořem. Druhým, neméně důležitým předmětem zájmu v kontextu studia magdeburského práva v této době je pak fungování městských institucí. Určitou výjimku představuje období nacistické historiografie, kdy se zejména Wilhelm Weizsäcker navrátil k původnímu diskurzu o působení německého práva v českých zemích.

Vývoj historiografie lze ve dvacátém století rozdělit do tří etap. První etapou, trvajícím od počátku století až do příchodu nacismu, lze charakterizovat jako období přímo navazující na předchozí století. Pokračuje bádání v oblasti regionálních a městských dějin, utváří se dějiny správy a velkou měrou jsou využívány diplomatické, paleografické a další pomocně historické metody. Fenomémem tohoto období je propojení archeologického, resp. pomocně-historického přístupu s právními dějinami. Významnou osobností uplatňující tento přístup je Václav Vojtíšek, jehož práce o dějinách správy a diplomatických pramenech významných měst jsou i z pohledu bádání o magdeburském i jihoněmeckém právu významným příspěvkem do diskurzu o německém

---

³⁰ HANEL, op. cit., str. 139.

právu v Čechách a na Moravě. Z hlediska magdeburské oblasti je nutné zmínit Vincenta Praseka, který mapoval jak dějiny Olomouce a moravských měst, tak i dějiny měst severočeských.

Příchod nacismu ovlivnil i podobu bádání. Velkým jménem tohoto období je nacistický historik Wilhelm Weizsäcker. V tomto období lze sledovat dva fenomény. Prvním z nich je pokračování listinného výzkumu, který zejména Weizsäckerovi v Litoměřicích umožnil popsat litoměřické dějiny a právní poměry až do sedmnáctého století. Na straně druhé se ale do historiografie vrací tendenčnost a neobjektivnost v podobě teorie nadřazenosti německého práva českému.

Ve třetí fázi, spadající do druhé poloviny dvacátého století a doby komunistického režimu, přibývá autorů, kteří se věnují jednotlivým oblastem vývoje měst a v rámci této problematiky se okrajově dotýkají i městského práva a magdeburské oblasti. K právnímu vývoji a uspořádání města se však dostávají přes obecnou problematiku středověkých měst, čímž se do určité míry vracejí svým přístupem do období před osamostatnění specializované právní vědy, v důsledku čehož ani tyto práce bádání o magdeburském právu žádným významným způsobem neposouvají dále. Odpovídá to i trendu převážně materialistické a tedy socioekonomické marxistické historiografie, která se městským dějinám věnuje primárně z hlediska sociální historie nebo hospodářských dějin. I zde je proto nutné mít na paměti, že některé práce, byť opřené o pramenný výzkum, mohou mít tendenční závěry.

Mezi takovéto autory patří například František Hoffmann s jeho prací *České město ve středověku* (1992)³¹ nebo Jaromír Štěpán, mezi jehož díly by bylo možné zmínit především článek *Ke krystalizačnímu procesu městského práva českého* (1982).³²

1.5 Vybrané osobnosti dvacátého století

1.5.1 Václav Vojtíšek (1883 – 1974)

Práce Václava Vojtíška se na magdeburské právo zaměřuje zejména z pohledu pomocných věd historických, a to především diplomatiky. Zároveň je třeba poznamenat, že jádrem autorova zájmu o magdeburské právo je regionální historie. Bohužel nikdy problematiku vlivu německého práva souhrnně nezpracoval a magdeburské právo je tedy vždy v jeho studiích zmíněno jako jeden z prvků vývoje města.

---

³¹ Aktualizované vydání vyšlo pod názvem *Středověké město v Čechách a na Moravě* (HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, ISBN 978-80-7106-543-2).

³² ŠTĚPÁN, Jaromír: *Ke krystalizačnímu procesu městského práva českého*. In: MALÝ, Karel (ed.): *Městské právo v 16.- 18. století v Evropě. Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané právníkou fakultou UK ve dnech 25.-27. září 1979 v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, 1982. str. 267-278.

Vojtíšek vychází z teorie existence stabilního práva v německých městech. Tvrdí, že německá města byla právními institucemi, jejichž právo mělo dva znaky: vyhraněnost a ustálenost. Díky těmto dvěma znakům bylo schopné, aby bylo Němci v procesu kolonizace neseno jako jejich kulturní bohatství z jejich prvotních sídel na další území.³³ Na základě tohoto německého práva se následně formují města a zejména jejich městská správa. Stejně jako jeho předchůdci rozlišuje oblast práva jihoněmeckého a severoněmeckého.³⁴

Vojtíškovy regionálně-historické práce a práce z dějin správy se zabývají především vývojem pražských měst (*O vzniku pražského města*,³⁵ *Staroměstská radnice v Praze a její památky*)³⁶ a Německého Brodu (*O právních rukopisech města Německého Brodu*).³⁷ Důraz při svém studiu klade především na královské privilegium, kterým panovník dával městu výsady a povoloval užívání městského práva a městské knihy jakožto obraz právních poměrů ve městě.

1.5.2 Wilhelm Weizsäcker (1886 – 1961)

Wilhelm Weizsäcker je ústřední postavou nacistické historiografie, která se svým pojetím a bádáním o magdeburském právu vrací do devatenáctého století a snaží se určit hlavní vlivy německého práva na právo domácí. Weizsäcker, který během druhé světové války vykonával funkci děkana pražské právnické fakulty a byl rovněž ředitelem nacistického institutu pro výzkum německého práva na východě (*Institut für Deutsches Recht im Osten*).³⁸ Ve výzkumu magdeburského práva, který je v jeho pojetí založen na studiu a kritice diplomatických pramenů, se věnoval zejména olomoucké (*Die Rechtsmitteilung Breslaus an Olmütz*)³⁹ a litoměřické oblasti (*Beiträge zur Rechtsgeschichte von Leitmeritz*,⁴⁰ *Leitmeritz als Vorort des Magdeburger Rechts in Böhmen*).⁴¹ Ve svém zkoumání se tedy zaměřil na vedoucí města magdeburského práva v české i moravské oblasti. Právě v článku o Olomouci, ve kterém vychází z rozboru listiny Jana Lucemburského z roku 1352, ukazuje, že Olomouc se jako nejvyšší odvolací instance prosadila

³³ VOJTÍŠEK, Václav. *O českých městech*. Praha: Václav Petr, 1940, str 7-8.

³⁴ VOJTÍŠEK, Václav. Z právních dějin československých měst, In: VOJTÍŠEK, Václav. *Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953, str. 427-435.

³⁵ VOJTÍŠEK, Václav. *O vzniku pražského města (k 700. výročí jeho založení)*. Praha: Nákladem důchodů obce Hlavního města Prahy, 1930.

³⁶ VOJTÍŠEK, Václav. *Staroměstská radnice v Praze a její památky*. Praha: A. B. Černý, 1936.

³⁷ VOJTÍŠEK, Václav. *O právních rukopisech města Německého Brodu*. Německý Brod: Nákladem musejního kuratoria, 1917.

³⁸ MÍŠKOVÁ, Alena. Wilhelm Weizsäcker. *Akademický bulletin*. [online]. Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 16. 11. 2011 [cit. 28.6.2019]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2011/11/10/index.html>.

³⁹ WEIZSÄCKER, Wilhelm. Die Rechtsmitteilung Breslaus an Olmütz. In: LAUFKE, Franz (ed.). *Festschrift für Otto Peterka zum 60. Geburtstag herausgegeben in Namen einiger Fachkollegen*, Brünn/Prag/Leipzig/Wien: Verlag Rudolf M. Rohrer, 1936, str. 85–103.

⁴⁰ PETERKA, Otto Wilhelm a WEIZSÄCKER, Wilhelm. *Beiträge zur Rechtsgeschichte von Leitmeritz*. Praha: Volk und Reich Verlag, 1944.

⁴¹ WEIZSÄCKER, Wilhelm. Leitmeritz als Vorort des Magdeburger Rechts in Böhmen. *Neues Archiv für sächsische Geschichte*, 1939, 60(1), str. 1-23.

později než kmetská stolice v Litoměřicích.⁴² V litoměřické studii, kterou zpracoval ve spoluautorství s Otto Wilhelmem Peterkou, podává výklad hlavních milníků dějin práva v Litoměřicích se zaměřením na diplomatický výzkum listin. Výsledkem jeho výzkumu v litoměřické oblasti bylo mimo jiné vydání edice magdeburských právních naučení pro Litoměřice (1943), která zpětně přeložil do němčiny.⁴³ Jeho hlavní práce o vzájemném vlivu obou práv (*Geschichte der Deutschen in Böhmen und Mähren*) je dostupná pouze v německých knihovnách.

1.5.3 Otto Wilhelm Peterka (1876 – 1945)

Peterka, stejně jako Weizsäcker, jehož byl blízkým spolupracovníkem, je představitelem nacistického období v historiografii. Během druhé světové války působil jako děkan pražské právnické fakulty. Do bádání o magdeburském právu přispěl souhrnnou prací o české právní historii *Rechtsgeschichte der böhmischen Länder* (1923). Zde se detailně zabývá příchodem německých kolonizátorů a lokačními smlouvami.⁴⁴ V rámci dějin vývoje města potom zmiňuje i přítomnost německého práva. Vychází z premisy, že cílem každé vládnoucí politiky (*Herrscherpolitik*) po přijetí principu teritoriality bylo co největší omezení braní právních naučení z Magdeburku a Norimberku⁴⁵. V samostatné části se potom zabývá vymezením právních oblastí (zde stejně jako předchozí autoři vyjmenovává nejdůležitější města těchto oblastí a shrnuje hlavní momenty jejich vývoje) a charakteristikou městských písemností. Za ty nejdůležitější považuje privilegia zakladatele města (*stadtherrliche Privilegien, königliche Privilegien*), městská statuta (*Statutarrecht*), právní sdělení (*Rechtsdenkmal*) a městské knihy (*Rechtsbücher*).⁴⁶ Oproti předchozím autorům Peterka při výkladu nepracuje do tak velké míry s archivními prameny. Spolu s Weizsäckerem je potom spoluautorem studie o právních dějinách Litoměřic.⁴⁷

1.5.4 Antonín Haas (1910 – 1971)

Stejně jako předchozí autoři i Antonín Haas byl svým primárním zaměřením archivář (mimo jiné pokračoval ve vydávání původně Čelakovského edice *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*, ve které se zaměřil na vydávání diplomatického materiálu poddanských měst). Jeho největším přínosem do studia magdeburského práva je dílčí studie „Ženský nábytek v magdeburské

---

⁴² WEIZSÄCKER, 1936, op. cit., str. 85-103.

⁴³ MAREŠ, 2008, op. cit., str. 24.

⁴⁴ PETERKA, Otto Wilhelm. *Rechtsgeschichte der böhmischen Länder. In ihren Grundzügen dargestellt. (1. [Teil]. Geschichte des öffentlichen Rechtes und die Rechtsquellen in vorhussitischer Zeit)*. Reichenberg: Verlag von Gebrüder Stiepel, 1923, str. 60-61.

⁴⁵ PETERKA, op. cit., str. 75.

⁴⁶ PETERKA, op. cit., str. 165-167.

⁴⁷ PETERKA a WEIZSÄCKER, op. cit.

oblasti“,⁴⁸ která se věnuje analýze institutu tzv. ženského nábytku (*gerade*), který Haas považuje za typický pro magdeburskou právní oblast. V článku se zabývá třemi rovinami problematiky tohoto institutu. Jednak vysvětluje samotný pojem ženského nábytku a jeho aplikaci v dědickém právu, dále popisuje jeho vývoj a pronikání do českého práva ze Saského zrcadla, a to včetně příkladů pramenů zejména severočeského oblasti, ve kterých se úprava ženského nábytku vyskytuje, a konečně se zabývá i jeho komparací s obdobným institutem hergvetu. Význačným přínosem v bádání o magdeburském právu z hlediska jeho institutů jsou zajisté i Haasovy závěry, které lze shrnout do několika tezí. Zaprvé, Haas tvrdí, že úprava ženského nábytku a hergvetu na českém území představuje pouze „závěrečné údobí“ těchto institutů a z tohoto důvodu se o nich dozvídáme převážně z pokusů prolomit magdeburské právo a nahradit ho jinými, praktičtějšími institucemi. Za druhé, zprávy o těchto institutech se omezují pouze na oblast severních Čech a je tedy otázkou, nakolik (pokud vůbec) byly tyto instituty využívány i jinde. A za třetí, likvidaci ženského nábytku jako institutu dědického práva přičítá měnícím se hospodářským poměrům. Podle Haase se postupně a signifikantně ženská pozůstalost zvětšovala a bylo tedy nutné tuto nespravedlnost vůči mužským dědicům vyrovnat. Zároveň ale také tvrdí, že dalším z pravděpodobných důvodů zániku těchto institutů byla snaha přiblížit se dědickému právu české vesnice, v jehož rámci platil princip úplného majetkového společenství.⁴⁹

Kromě této práce, která má spíše povahu case-study právního institutu ženské výbavy, je Haas autorem i teoretičtějšího článku *Právní oblasti českých měst*.⁵⁰ V této studii stanovuje hranici mezi oběma právními okruhy na linii měst Chomutov – Louny – Slaný – Brandýs nad Labem – Kouřim – Kolín – Chrudim – Vysoké Mýto – Litomyšl – Polička. Haas dále tvrdí, že „všechna naše městečka se neřídila přímo právem staroměstským nebo litoměřickým, nýbrž že právní vzor a často i odvolání nalezla v nejbližším větším městě.“⁵¹ I proto tato práce obsahuje „tabulku rozrodu českých měst a městeček do r. 1526“,⁵² do které Haas zaznamenal města „práva primárního“ a města, která od těchto primárních měst své právo přebrala. Jedná se o velmi povedené zpracování této problematiky, které ukazuje další vzájemné vlivy mezi městy a městečky ve dvou základních oblastech německého práva.

---

⁴⁸ HAAS, Antonín. "Ženský nábytek" v magdeburské oblasti českého městského práva. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická*, 1960, 9(1), str. 141-150.

⁴⁹ HAAS, 1960, op. cit., str. 146-147.

⁵⁰ HAAS, Antonín. *Právní oblasti českých měst. Časopis společnosti přátel starožitností*, 1982, 60(1), str. 15-24.

⁵¹ HAAS, 1982, op. cit., str. 15.

⁵² HAAS, 1982, op. cit., str. 23-24.

1.5.5 Jaromír Štěpán (1918-1989)

Litoměřickému právu v období 16. století, a to konkrétně povaze jeho jednotlivých institutů, se věnoval Jaromír Štěpán ve studii *Litoměřický Extrakt z r. 1571*.⁵³ Cílem této práce byl rozbor Extraktu po jeho obsahové stránce, který Štěpán považuje za nezbytný pro zkoumání, zda Extrakt mohl alespoň částečně působit na Koldínova Práva městská. Štěpán v článku postupně rozebírá soudní zřízení, rodinné právo, dědické právo, práva věcná, dluhy a ručení a právo trestní. Na základě této analýzy poté činí závěr, že Extrakt Práva městská nijak neovlivnil a k recepci litoměřického práva do Koldínova zákoníku téměř nedošlo.

1.5.6 Jiří Kejř (1921 – 2015)

Pozornost městskému právu věnuje Jiří Kejř zejména v práci *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Město dle Kejře musí naplňovat čtyři základní definiční znaky: městskou svobodu, městský mír, městské právo a městské zřízení.⁵⁴ V právní oblasti vychází z premisy, že ačkoli městské rady a zřízení byly v českých zemích převzaty již v poměrně zralých formách z německých oblastí,⁵⁵ dokázala si města uchovat řadu odlišností typických pro domácí právo⁵⁶ a nikdy nebyly přejímány svévolně a bez domácí autorizace.⁵⁷ Právo českého města nebylo nikdy totožné s jeho německým vzorem. K přijetí práva bylo vždy třeba souhlasu panovníka, z jehož moci právo nabývalo svého uplatnění a své účinnosti. Podle Kejře míra vlivu německého práva a obyvatelstva závisí i na vzdálenosti od oblasti, ze které se právo přejímá: „*Ukazuje se také, že i v těsném sousedství Německa, kde se německý charakter měst projevuje zřetelně, se objevují některé odlišnosti, že dále na východ se při zakládání měst usazuje většina německá, ale okolí zůstává slovanské, a že ještě v dalším okruhu ve vzdálenějším východě se už neusazuje německé měšťanstvo, ale proniká jen německé právo.*“⁵⁸ Tento předpoklad následně dokládá i na rozboru archivních pramenů.

Ve vztahu k magdeburskému právu Kejř tvrdí, že je „*sice dobře prozkoumáno rozšiřování magdeburského práva, ale o jeho obsahu ve staré době víme jen málo*“.⁵⁹ V práci se sám ale tomuto obsahu sám nevěnuje, pouze zmiňuje důležitá privilegia jednotlivým městům magdeburské oblasti, a dále se jen zaměřuje na rozbor sociálních a institucionálních aspektů vývoje města.

---

⁵³ ŠTĚPÁN, Jaromír. Litoměřický Extrakt z r. 1571. In: VANĚČEK, Václav (ed.). *Miscellanea historico-iuridica: Sborník prací o dějinách práva napsaných k oslavě šedesátin JUDra Jana Kaprasa, řádného profesora Karlovy univerzity, jeho přáteli a žáky*. Praha: Nákladem vydavatelovým, 1940, str. 256-277.

⁵⁴ KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998, str. 22-29. ISBN 80-7184-515-9.

⁵⁵ KEJŘ, op. cit., str. 137.

⁵⁶ KEJŘ, op. cit., str. 139.

⁵⁷ KEJŘ, op. cit., str. 150.

⁵⁸ KEJŘ, op. cit., str. 139.

⁵⁹ KEJŘ, op. cit., str. 151.

Rovněž konstatuje, že v porovnání s magdeburskou oblastí je oblast norimberská mnohem méně probádána a zpracována,⁶⁰ což je dle jeho názoru zapříčiněno i faktem, že Norimberk nevytvořil tak rozsáhlý okruh svého práva jako Magdeburk.⁶¹

1.6 Trendy v současném výzkumu v oblasti magdeburského práva

Povahu výzkumu v posledních přibližně dvaceti letech lze rozdělit do dvou hlavních směrů. Tím prvním je edice hlavních pramenů, respektive kodifikací městského práva, a to Míšeňské právní knihy⁶² Vladimírem Spáčilem a Libuší Spáčilovou, a Koldínových Práv městských Království českého kolektivem autorů z Právnické fakulty Univerzity Karlovy.⁶³ Obě tyto publikace (v případě pražské edice doplněné sborníkem příspěvků ke stejnojmenné konferenci)⁶⁴ kromě samotné edice obsahují i související studie o okolnostech vzniku těchto knih a působení městského práva na českém území. Vydáváním cenného regionálního materiálu městské provence se potom zabývá ediční podnik *Libri civitatis*, vzniklý pod záštitou Univerzity Jana Evangelisty Purkyně, z něhož pro oblast magdebursko-litoměřického práva je nejvýznamnější svazek třetí (Městská kniha Litoměřic (1341) – 1562).⁶⁵

Druhý směr lze charakterizovat jako pokračování předchozího vývoje, v jehož rámci jde především o vznik dílčích studií, ať již časopiseckých nebo těch, které tvoří součást obecnějších děl o vývoji měst. V tomto směru je nutné zmínit jméno Josefa Žemličky a jeho práci *Království v pohybu*,⁶⁶ ve které se komplexně zabývá podobou měst v období druhých Přemyslovců. Z regionálních historiků zmiňme Bohdana Kaňáka, ředitele Státního okresního archivu v Olomouci, jehož studie o olomouckých právních knihách⁶⁷ a podobě olomoucké městské správy představují významný příspěvek do diskurzu o podobě olomoucko-magdeburského práva. V rámci studia oblasti severočeské můžeme zejména zmínit Jana Mareše, který se ve své disertační práci⁶⁸

---

⁶⁰ KEJŘ, op. cit., str. 155.

⁶¹ KEJŘ, op. cit., str. 156.

⁶² SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit.

⁶³ MALÝ, Karel, SLAVÍČKOVÁ, Pavla, SOUKUP, Ladislav, SKŘEJPKOVÁ, Petra, ŠOUŠA, Jiří, ŠOUŠA, Jiří jr., VOJTÍŠKOVÁ, Jana a WOITSCHOVÁ, Klára. *Práva městská Království českého: edice s komentářem*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2117-3.

⁶⁴ MALÝ a ŠOUŠA jr., op. cit.

⁶⁵ KOCÁNOVÁ, TOMAS a kol. (eds.), op. cit.

⁶⁶ ŽEMLIČKA, Josef. *Království v pohybu: kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-333-4.

⁶⁷ Viz například KAŇÁK, Bohdan: *Tajemství olomouckých městských knih*. Olomouc: Nakladatelství Kaligram, 2014a. ISBN 978-80-904847-3; KAŇÁK, Bohdan: Proměny rolí přísežných a konšelů v prostředí magdeburského práva na příkladu správy města Olomouce. *Paginae Historiae*, 2014b, 22(2), str. 144-152; KAŇÁK, Bohdan: Několik poznámek k rozdílu okruhů severoněmeckého a jihoněmeckého práva v českých zemích. In: TESAR, Petr (ed.). *Ad fontes. Sborník k 60. narozeninám PhDr. Karla Müllera*. Opava: Zemský archiv v Opavě, 2018, str. 50-60.

⁶⁸ MAREŠ, 2008, op. cit.

zaměřil na podobu severočeského práva v předhusitské době s akcentem na institut ženské výbavy jakožto specifického prvku magdeburského práva.⁶⁹

1.7 Shrnutí

V kontextu bádání o magdeburském právu lze identifikovat tři různé přístupy, z nichž první spočíval v analýze poměru práva domácího k právu německému. Tato tendence se projevovala zejména v období druhé poloviny devatenáctého století jako součást národněosvobozeneckého boje a do diskurzu o magdeburském právu se vrátila s nástupem nacismu zejména díky působení historiků Wilhelma Weizsäckera a Otty Peterky.

Druhý přístup, který lze v bádání o magdeburském právu vysledovat, je analytický přístup spočívající v práci s primárními prameny, jejich edicemi a navazujícím výkladem o dějinách pramene, nebo instituce, jež daný pramen vydala. Právě v rámci tohoto přístupu se právněhistorické pojetí bádání úzce střetává s dějinami správy a s pomocně historickými obory jako je diplomatika nebo paleografie. Tento přístup je rovněž významný v oblasti dějin regionálních a dějin jednotlivých měst, neboť na konkrétních případech umožňuje poznání podoby středověkého práva.

Konečně třetí identifikovaný přístup spočívá v právní analýze jednotlivých institutů magdeburského práva, přičemž největší pozornost byla doposud věnována právu dědickému.

Pokud bychom měli charakterizovat mezery v dosavadním vývoji bádání, jednalo by se zejména o absenci prací, které by se věnovaly komparaci práva magdeburského a práva norimberského. Dále chybí práce, které by se zabývaly rozdíly mezi právem olomouckým a litoměřickým, neboť (jak bude i z následujících kapitol patrné) i přesto že tato města patřila do téhož právního okruhu, vývoj a podoba jejich práva nebyla zcela identická.

---

⁶⁹ Této problematice se autor podrobněji věnoval rovněž ve svém jiném článku (viz MAREŠ, Jan. Ženská výbava v litoměřickém městském právu v době předhusitské. *Porta Bohemica*, 2007, 4(1), str. 54-91).

2. Od Litoměřic k Olomouci: Vývoj magdeburského práva ve čtrnáctém až šestnáctém století

2.1 Kolonizace, její příčiny a charakteristika

Při zkoumání počátků práva v německých městech je nutné mít na paměti, že území Svaté říše římské, součástí které byla i německá oblast, nikdy netvořilo jednotné, homogenní území. Tato roztržitost, jak územní, tak národnostní, má zásadní vliv na podobu a utváření německého práva. Na území dnešního Německa se lze setkat se šesti hlavními národy – Frisy a Bavy v severním Německu, Franky a Duryňky ve středním Německu a Šváby a Bavy v jižním Německu.⁷⁰ Logickým důsledkem této územní roztržitosti byla roztržitost právní. Zvykové právo si jednotlivé kmeny přizpůsobovaly podle svých poměrů a potřeb a systém tedy fungoval na personálním principu reprezentovaném kmenovým zvykovým právem. Personalita práva umožňovala, aby příslušná skupina obyvatel žila a její záležitosti se řídily podle svého vlastního specifického práva svého stavu. Tento princip se od dvanáctého století pomalu proměňuje do principu teritoriálního, který reprezentuje právo zemské. Nicméně, i po této proměně stále platí, že určitá míra právního partikularismu či roztržitosti práva zůstává, neboť různé společenské skupiny obyvatelstva jsou i nadále vázány různými právními normami, které se navíc liší město od města, vesnici od vesnice.

Pokud jde o právo magdeburské, respektive magdebursko-saské, lze konstatovat, že z této odnože se postupně vyvinuly dva právní systémy, a to konkrétně právo zemské, zaznamenané v Saském zrcadle, a právo městské, tedy soubor norem vztahující se na měšťany navzájem a vztah měšťana s pánem města, uplatňované v Magdeburku a šířící se z toho města v rámci kolonizace do dalších oblastí, včetně těch českých.

Jak již poznamenal Josef Žemlička, „v příčině migračních tahů se stěží vystačí s jedním úhlem pohledu“.⁷¹ Zároveň je nutné při zkoumání tohoto fenoménu mít na paměti, že proces osidlování byl historicky citlivým tématem, které zejména v období nacionálních bojů snadno podléhalo národnostním a politickým požadavkům. V důsledku toho lze dovodit, že téma kolonizace vždy nutně rukou historikovou objektivně uchopeným fenoménem. Nejvýznamněji do migračních procesů středověké Evropy zasáhla tzv. východní kolonizace, neboli *Ostiedlung*,⁷² jejímž, ač doprovodným, avšak nesmírně podstatným jevem je pronikání německého práva, které bylo umožněno personalitou práva jakožto vedoucím principem středověkých právních systémů.

---

⁷⁰ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 15.

⁷¹ ŽEMLIČKA, 2014, op. cit., str. 64.

⁷² ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských: 1198-1253: Proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002, str. 67. ISBN 80-7106-140-9.

Přes výše uvedené těžkosti se nicméně současná medievalistika shoduje na dvou hlavních důvodech, proč se německé obyvatelstvo dalo do pohybu. Tím prvním je přelidněnost centrálních oblastí středověké římskoněmecké říše. Tato změna je přímo ovlivněná rozkladem karlovských a otonských systémů, které pro německé obyvatelstvo znamenaly osobní přivázání ke správním dvorům. Uvolnění těchto systémů znamenalo větší svobodu pro německého sedláka a více možností získat novou půdu. Tak docházelo k odchodům za touto půdou. Druhým důvodem jsou apely směřující k osidlování nového území na východě. Zde se hospodářské motivy pojily s motivy politicko-náboženskými (známá je například křížová výprava z roku 1147).

2.2 Charakteristika procesu kolonizace v českých zemích, zakládání měst

Období kolonizace českých zemí lze datovat do druhé poloviny dvanáctého a třináctého století, kdy ve větší míře dochází k příchodu Němců a Románů (předchůdců Nizozemců) do Čech a následně k osidlování východní části Moravy, Slovenska, Uher a Sedmihradska. Hlavními podporovateli tohoto procesu byli v Čechách králové Přemysl Otakar I., Václav I. a Přemysl Otakar II a na Moravě markrabě Vladislav Jindřich a olomoucký biskup Bruno.⁷³ Právě období pozdních Přemyslovců představuje období, kdy proces vzájemného stýkání obou národů, projevující se hlavně v oblasti obchodování, dospívá ke svému vrcholu. Již od jedenáctého století sílily obchodní styky mezi českými zeměmi a sousední říší a německé podnikatelské aktivity na našem území, které se projeví v usazování německých kupců a řemeslníků ve správních a obchodních centrech, zejména v Praze. Byl to právě již zmiňovaný Vladislav Jindřich, který si jako jeden z prvních uvědomil, jaké možnosti rozvoje zakládání měst přináší. Právě z těchto důvodů jsou po upevnění jeho moci na Moravě (rozšíření jeho vlády na Olomoucko v roce 1212), založeny Bruntál a Uničov. Od roku 1224, kdy je o ní první zmínka v pramenech, se rovněž konstituuje Opava.

Německé právo, které s sebou kolonizátoři přinášeli, představovalo jakousi výjimku z řádů a poměrů, které v českých zemích do této doby panovaly. Založení města a jeho autonomie nejenom že oslabovala vliv provinciálních úředníků, ale hlavně měla za následek pokles jejich příjmů. Zásadní roli v tomto procesu měl panovník, neboť bylo vždy třeba jeho výslovného svolení, že je možné toto cizí právo používat. Pouze panovník, jako vlastník veškeré půdy a vrcholný článek středověkého lenního systému, mohl přivolit, aby město na daném území vzniklo, bylo vyňato z jeho výsostné pravomoci a vlivu královských úřadů a řídilo se vlastním, samostatným právním režimem. Lze zde sledovat analogii se zakládáním měst ve Svaté říši římské, kde rovněž císař jako zakladatel města garantoval městu jeho status a výsady a zároveň

---

⁷³ HANEL, op. cit., str. 83-86.

působil jako „ochránce“ jím založeného města. Při vysazení města se postupovalo tak, že královská komise udělila oprávnění k vybrání místa a vyměření jeho obvodu tzv. lokátorovi, kterým byl nejčastěji náčelník osadníků, nebo domácí šlechtic či královský úředník (v tomto případě měli za povinnost německé obyvatelstvo „přivolat“).⁷⁴ Zejména tam, kde město nevznikalo „na zeleném drnu“, mohly jeho zakládání provázet nejrůznější komplikace, nejčastěji majetkového charakteru. Tyto komplikace se nejčastěji projevovaly ve vztahu k církvi jakožto dosavadnímu vlastníku půdy a souvisejícího majetku. V takových případech pak záleželo na králi, nakolik si pod slibem směny či obdobné kompenzace vynutil odchod stávajících majitelů z oblasti.⁷⁵ Směna spočívala v převedení vlastnického práva k nemovitému majetku v dané oblasti výměnou za majetek stejný nebo lepší jinde.⁷⁶ Lze to ilustrovat na příkladu Hradce Králové, kde proběhla směna půdy se dvěma bratry, nebo Znojma, kde došlo k výměně s Louckým klášteřem.⁷⁷ Následně byla mezi panovníkem (na Moravě případně moravským markrabětem) a lokátorem uzavřená dohoda o založení města, popřípadě vydán zakládací akt.

K tomuto procesu je nutné dodat dvě poznámky. Zaprvé, panovníkova svolení bylo zapotřebí i při zakládání města poddanského, v tomto případě pán místa, na kterém mělo město vzniknout, musel požádat panovníka o udělení městského statutu.⁷⁸ Zadruhé, v mnohých případech, mezi které patří i Olomouc, se zakládací listina města nedochovala. Kejř tuto skutečnost vysvětluje tak, že písemné privilegium často nebylo ani vydáno a město bylo založeno ústní formou. Dokonce konstatuje, že „*zakládací privilegia nebyla pravidlem, nýbrž výjimkou*“.⁷⁹ Šebánek toto ilustruje na příkladech Litovle, kde povolení Přemysla Otakara II. o zřízení rychty nebylo vůbec zlistiněno, a Roudnice, kde si nejspíše obyvatelé pro svou prostotu a neznalost tehdejších pravidel a poměrů listinu zapomněli vyžádat.⁸⁰

Za osídlení oblasti osadníci získali mnohá práva, která lze rozdělit do třech skupin podle jejich obsahu. Za první takovou skupinu práv považují práva vážící se k městu samotnému. Typicky se jedná o právo provozování jistých druhů živností svými měšťany nebo osvobození od placení daní. Tato práva však byla provázena i povinnostmi, ať už se jednalo o naturální či peněžité odvody, nebo povinnost obehnat město hradbami, což lze koneckonců považovat i za výsadu, jež ve svém důsledku zvyšuje obranyschopnost města, jakož i bezpečnost jeho obyvatel.

---

⁷⁴ HANEL, op. cit., str. 141.

⁷⁵ ŽEMLIČKA, 2002, op. cit., str. 279.

⁷⁶ ZYCHA, Adolf. *Über den Ursprung der Städte in Böhmen und die Städtepolitik der Přemysliden*. Praha: Selbstverlage des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1914, str. 597-598.

⁷⁷ KEJŘ, op. cit., str. 119.

⁷⁸ KEJŘ, op. cit., str. 118.

⁷⁹ KEJŘ, op. cit., str. 131.

⁸⁰ ŠEBÁNEK, Jindřich a DUŠKOVÁ, Sáša. Česká listina doby přemyslovské III. Listina měst a jejich obyvatel. *Sborník archivních prací*, 1953, 6(2), str. 105.

Druhou skupinu těchto práv tvoří práva pro lokátora. Svou povahou se jednalo o odměnu za jeho práci při založení města. Lokátor takto obdržel řadu práv souvisejících se správou města, v prvopočátcích městské správy to byl právě on, kdo měl dědičné právo být sudí v případech méně závažných pří. Dále se jednalo o výsady hospodářské spočívající v obdržení pozemků, důchodů ze mlýnů, lázní, soudních poplatků, masných nebo pekařských krámů nebo výkonu práva várečného a výčepního.

Konečně třetí skupinu těchto práv tvoří samotná povaha práva měšťanského. Příslušnost k městu, které toto právo měšťanské zakládalo, sebou neslo i princip exempce z pravomocí zemských úřadů. Území města bylo vyňato z hradské správy a jeho obyvatelé z tohoto důvodu neměli nadále podléhat provinciálním úředníkům, ale pouze orgánům městské správy. Právě tato exempce a z ní plynoucí určitá míra právní autonomie postupně vedla ke vzniku městského soudnictví jakožto samostatné mocenské větve, dle období více či méně podřízené vůli panovníkově.

2.3 Oblasti městských práv

K základním znakům středověkého městského práva patřil právní partikularismus, který můžeme popsat i tak, že ve sledovaném období žádná dvě města nepoužívala zcela identického práva. Zároveň však lze vysledovat určité společné rysy a charakteristiky, díky kterým můžeme městské právo rozdělit do několika právně-geografických celků, zvaných právní oblasti. Při jejich zkoumání je nutné mít vždy na paměti, že hranice mezi nimi nejsou ostré. Dokonce nebylo zcela nemyslitelné, aby v rámci některé z právních oblastí vznikla a udržela se tzv. „enkláva“, neboli oblast uvnitř této oblasti, která vlastně na základě charakteristických znaků náleží do právní oblasti jiné. Zároveň je nutné připomenout, že přejímané právo bylo uzpůsobováno a aplikováno dle místních specifických poměrů. Při popisu jednotlivých právních oblastí je tedy nutné zkoumat kromě města tzv. práva „primárního“ nebo „mateřského“, ze kterého města brala svá naučení, či do kterého směřovala jednotlivá odvolání, i povahu skutečně aplikovaného práva ve městě a okolnosti, které na jeho utváření měly dopad.

Ve vzájemných vztazích právních oblastí lze vysledovat tři tendence. Za prvé, ne všechna města, ať už královská či poddanská, se řídila přímo právem staroměstským nebo litoměřickým, ale často svůj právní vzor nalézala v nejbližším větším městě a nebylo tedy neobvyklé, že uvnitř právních oblastí se utvářely dílčí oblasti, resp. „podoblasti“.⁸¹

Za druhé, rovněž se mohlo stát, že město jedné právní oblasti přebralo část práv od města z právní oblasti jiné. Spáčil takto uvádí příklad udělení brněnského tržního práva pro trh

---

⁸¹ Více například HOFFMANN, op. cit., str. 394 a násl.

v Olomouci nebo situaci, kdy naopak olomoucká městská rada sdělila brněnské městské radě na její žádost znění v Olomouci platného městského řádu.⁸²

Za třetí, docházelo k prolínání různých právních oblastí navzájem, a tedy opět při troše jazykové kreativity k postupnému vytváření tzv. „prolnutých právních oblastí“. Tak například právní kniha Starého Města pražského z druhé poloviny čtrnáctého století vznikla pod silným vlivem práva brněnského a jihlavského, dále například právo brněnské bylo dlouhodobě ovlivňováno právem jihlavským, ale i magdeburským.⁸³ V této souvislosti se v odborném právně-historickém diskurzu objevila otázka, nakolik fakt, že jedno město vlastnilo právní knihu města jiného (a tedy i jiného práva požívajícího) znamená, že toto právo i užívalo. Nejspíše nejrozsáhlejší a nejkomplexnější analýzu v tomto směru poskytl Václav Vojtíšek, který ve své studii rozlišil právo na papíře a právo v praxi a vyslovil názor, že „*skutečná praxe musela by ovšem ukázat, pokud se v jednotlivých právních případech skutečně rozdílná práva uplatňovala.*“⁸⁴

V této souvislosti je nutné zmínit i takzvanou teorii transferu, která rozlišuje tzv. právo primární (v tomto případě magdeburské) a právo sekundární (přebrané). Podle Šouši právo českých měst bylo výsledkem „*oboustranného transferu, kdy se jeho původní podoba, téměř od okamžiku jeho zavedení na teritoriu České koruny (Corona regni bohemiae) pod vlivem domácí právní tradice (včetně staroměstského práva) v normotvorné i aplikované podobě výrazným způsobem transformovala, modifikovala a přizpůsobovala místní právní realitě.*“⁸⁵ Důsledkem je vyšší kvalita magdeburského práva, o které svědčí i fakt, že přetrvalo husitskou revoluci.

S ohledem na uvedené se v literatuře objevuje několikero teoretických dělení právních oblastí. Literatura se shoduje na dvou základních okruzích práva německého – magdeburském (severoněmeckém) a norimberském (jihoněmeckém). K magdeburskému právu patřila většinou města ležící na sever od pomyslné geografické linie proložené skrze města Chomutov, Louny, Slaný, pražská Malá Strana, Kouřim, Kolín, Polička a Olomouc. K norimberskému (švábskému, jihoněmeckému) právu patřila města jižně od této linie.

S dalším dělením je to poněkud komplikovanější, neboť zde mezi historiky nepanuje shoda na vymezení jednotlivých okruhů. I zde lze ale najít určitý jednotící prvek, kterým je větší odvozenost právního řádu od domácích poměrů a menší návaznost na právo německé. Jaromír Haněl, který jako jeden z prvních provedl dělení městských oblastí, mluví kromě okruhu magdeburského a norimberského o třetím okruhu, který „*na základě názorů německého práva*

---

⁸² SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 135.

⁸³ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 136.

⁸⁴ VOJTÍŠEK, 1917, op. cit., str. 116.

⁸⁵ ŠOUŠA, jr. In: MALÝ a ŠOUŠA jr. (eds.), op. cit., str. 168.

*spočívaje, znenáhla samostatně se byla vyvinula“.*⁸⁶ Do této oblasti zahrnuje Staré Město pražské, Jihlavu, Hlubčice a Hodonín. Jejich specifikum spočívá v tom, že velmi rychle vytvořila samostatný právní okruh, který byl, jak je z výše uvedeného citátu patrné, do určité míry nezávislý na původních německých vlivech. Jaromír Štěpán obdobně mluví o specifičnosti práva brněnského a jihlavského, které následně mělo velký vliv na utváření obecného městského práva v rámci sjednocovacího procesu v českých zemích.⁸⁷

Naproti tomu například Antonín Haas navíc rozlišuje obvod práva staroměstského, chebského, jihlavského a žitavského. V jeho dělení je zásadní, že v rámci jednotlivých oblastí kromě hlavních odvolacích stolic určuje i další významná města, která sloužila jako právní vzor pro města vznikem mladší či méně významná a v konečném důsledku proto dala vzniknout dílčím právním oblastem (či podoblastem) v rámci oblastí hlavních. V litoměřické oblasti takto zmiňuje Mladou Boleslav, Hradec Králové, Chrudim, Kouřim, Nymburk, Slaný a Ústí nad Labem.⁸⁸

2.4 Šíření magdeburského práva v procesu kolonizace

Šíření magdeburského práva souvisí zejména s činností magdeburského arcibiskupa Wichmanna (1154 – 1192).⁸⁹ Z jeho podnětu došlo k sestavení psaných zásad magdeburského práva, které do této doby bylo ovlivněno saským právem zachyceným v Saském zrcadle. Toto sepsání obsahovalo instituty jak procesní povahy, tak i úpravu hmotněprávní. V procesu došlo k oslabení formální zásady civilního procesu a nadále tak již nebylo možné ztratit soudní při pouze kvůli špatnému odříkání příslušné formule. To mělo za následek upevnění důvěry v toto právo a významné posílení principu právní jistoty. Důležité jsou normy prokazující, že magdeburské právo bylo v první řadě právem obchodníků. Jednou z nich je tzv. *právo hosta*, řešící spory mezi cizinci ve městě (zejména obchodníky) a domácím obyvatelstvem. Podle tohoto ustanovení musel být vzniklý spor rozhodnutý během jednoho dne. Dále toto sepsání ukládalo například povinnost vést řádně účty a platit účty, možnost skládat záruku či zabavit zboží v případě prodlení. Z ustanovení práva manželského a dědického má velký význam úprava manželova poručnictví nad manželkou a navazují ustanovení o odděleném majetku. Tato úprava byla přejatá i do norem českých měst řídicích se magdeburským právem v podobě institutu tzv. *ženské výbavy*. Z hlediska soudní organizace bylo podstatné, že projednávání soudních záležitostí patřilo do výlučné pravomoci kmetské stolice. Tato kmetská stolice měla zásadní význam pro šíření městského práva nejenom z toho důvodu, že rozhodovala pře týkající se magdeburských občanů, ale také proto, že

---

⁸⁶ HANEL, op. cit., str. 13.

⁸⁷ ŠTĚPÁN In: MALÝ (ed.), op. cit., str. 267.

⁸⁸ HAAS, 1982, op. cit., str. 24.

⁸⁹ ŽEMLIČKA, 2014, op. cit., str. 233.

poskytovala i právní naučení městům řídicím se magdeburským právem, která se o na ni obracela se žádostmi o výklad práva a právní pomoc.⁹⁰

Přes Slezsko se magdeburské právo šířilo na Moravu a podél řeky Labe rovněž do Čech. Pokud město získalo magdeburské právo, nebylo neobvyklé, že jeho zásady a principy začala přebírat také města okolní. Příkladem může být již zmíněný Uničov, ale také případ Litomyšle, která magdeburské právo obdržela v roce 1259 od Hradce Králové, nebo Přelouče, která ho v roce 1261 získala od Kolína a Kouřimi.⁹¹

První písemná zmínka o magdeburském právu pochází z listiny⁹² z roku 1223,⁹³ podle které se Uničov měl řídit magdeburským právem, převzatým od měšťanů z Bruntálu, který dle Spáčila vznikl nejspíše „na zeleném drnu“ někdy mezi lety 1211 až 1213.⁹⁴ Díky hospodářskému významu, který Uničov získal a který je mimo jiné potvrzen i v listině z roku 1234, v jejímž textu je Uničov označen za centrum horní činnosti na severozápadní Moravě,⁹⁵ se stal odvolací stolicí pro města magdeburského práva v oblasti. V roce 1352 však tuto jeho roli odvolacího místa převzala Olomouc, jak o tom ještě bude pojednáno níže.

Hlavní oporou v Čechách se tomuto právu staly Litoměřice. Tomuto městu nejen magdeburské právo, ale rovněž fakt, že měšťané nebudou podléhat soudům zasedajícím „*mimo hradby města*“, tedy soudům krajským a zemskému soudu, potvrdil Přemysl Otakar II. v roce 1262.⁹⁶ Z Litoměřic se magdebursko-litoměřické právo šířilo dál do Ústí nad Labem, Slaného a Loun. Odvolací stolicí se Litoměřice staly v roce 1325 na základě listiny Jana Lucemburského.⁹⁷ Kromě oblasti severozápadních Čech byla další důležitou oblastí skupina měst kolem Hradce Králové, které magdeburské právo získalo cestou ze Slezska přes Kladsko. Hradec Králové

---

⁹⁰ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 65-66.

⁹¹ PETERKA a WEIZSÄCKER, op. cit., str. 11.

⁹² Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae*. CDB II, č. 246, str. 237-239; pro překlad uničovské listiny viz SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 108.

⁹³ V literatuře bývá často jako nejstarší pramen magdeburského práva uváděna zakladatelská listina Bruntálu. Je však již prokázáno, že tato listina byla falzum. Více k pravosti listiny a jejímu vztahu k listině uničovské viz například ŠEBÁNEK, Jindřich. Uničovská listina z r. 1223. *Časopis společnosti přátel starožitností*, 1952, **60**(1), str. 1-15.

⁹⁴ Spáčil zde upozorňuje na souvislost se vznikem prvního slezského města Goldberg roku 1211, které také jako první město ve Slezsku obdrželo městské právo. Uvádí, že magdeburské právo se do Bruntálu dostalo právě z Goldbergu, který stejně jako Bruntál byl horním městem (SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 106).

⁹⁵ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 110.

⁹⁶ Edice viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, č. 11, str. 37; Pro bližší informace viz KOTYZA, Oldřich a TOMAS, Jindřich. Od vzniku právního města k městskému stavu. In: KOTYZA, Oldřich, SMETANA, Jan, TOMAS, Jindřich a kol. *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice: Město Litoměřice, 1997, str. 135. ISBN 80-238-4357-5.

⁹⁷ Edice viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, č. 138, str. 229; překlad viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, k č. 138, str. 232-233.

magdeburské právo získal již před rokem 1259, neboť, jak již bylo zmíněno výše, právě v tomto roce bylo jeho právo propůjčeno Litomyšli.⁹⁸

2.5 Utváření vrchních stolic

2.5.1 Litoměřice

V případě založení Litoměřic převažuje v literatuře teorie o německém původu města.⁹⁹ Lippert ve své studii uvádí, že ačkoli Litoměřice byli původně osídleny českým obyvatelstvem, městem v institucionálním slova smyslu se stali až po německé kolonizaci.¹⁰⁰ Vznik města jako právní instituce lze datovat mezi lety 1219 – 1228.¹⁰¹ Měšťanstvo se nejdříve objevuje ve vztahu k církevní správě a církevním institucím, přičemž z datací listin a pramenů, které souvisí s církevním životem, se dá usuzovat, že tato kategorie existovala již před rokem 1228, kdy byla vydána listina Přemysla Otakara I. a Václava I.,¹⁰² která je považována za listinu, která Litoměřice poprvé vymezila jako město.¹⁰³ Nejednalo se ovšem o listinu zakládací.

První zmínku o magdeburském právu v Litoměřicích nalezneme v listině Přemysla Otakara II. z 10. června 1262.¹⁰⁴ Přemysl Otakar II. v této písemnosti vyňal litoměřické občany z působnosti pražského soudu a soudů krajských a stanovil, že jejich spory bude soudit buď sám osobně, nebo je přikáže někomu urozenému, přičemž spor bude souzen dle práva magdeburského. K obsahu této listiny je potřeba dodat několik důležitých poznámek. Zaprvé, z procesního hlediska, se jedná o exempci ze soudní působnosti, kdy litoměřičtí nově v soudních řízeních podléhají přímo králi, respektive jeho prostřednictvím královskému úředníkovi. Tato exempce se do budoucna mimo jiné projeví ve vzniku městského soudnictví. Zadruhé, z hmotněprávního hlediska, Přemysl Otakar II. uznal magdeburské právo jako právo, jímž se mají řídit poměry mezi litoměřickými občany. Z této listiny lze rovněž vyvodit, že magdeburské právo nebylo v Litoměřicích žádnou novinkou a že k regulaci právních poměrů již pravděpodobně bylo používáno delší dobu. Ze strany panovníka se tedy nejedná o provádění nějaké překvapivé

---

⁹⁸ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 102.

⁹⁹ Srov. TOMAS, Jindřich. *Od raně středověké aglomerace k právnímu městu a městskému stavu. (Výbor studií)*. Litoměřice: Okresní vlastivědné muzeum Litoměřice, 1999, str. 101; LIPPERT, Julius. *Leitmeritz von seiner Gründung bis zum Beginne seiner Čechisierung. Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 1867, 5(2), str. 55-64.

¹⁰⁰ LIPPERT, op. cit., str. 55-64.

¹⁰¹ Zejména ve starší literatuře se uvádí, že vznik Litoměřic souvisí s listinou Přemysla Otakara I. a Václava I. pro klášter v Teplé, ve které králové dávají po napomenutí mohučského arcibiskupa a pražského arcibiskupa ves Kramolín jako náhradu za odnětí litoměřického území Teplé. Podle Tomase listina osvědčuje čtyři skutečnosti: jednak byl vymezen obvod sídliště, který listina označovala jako „villa“, dále listina svědčí o zájmu krále na sjednocování pozemků v této oblasti a konečně o přesunu názvu Litoměřice z hradiště na Dómském pahorku do prostoru sídliště (srov. TOMAS, op. cit., str. 126-131).

¹⁰² Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae*. CDB II, č. 310, str. 307-308.

¹⁰³ KOCÁNOVÁ, TOMAS a kol. (eds.), op. cit., str. 14-15.

¹⁰⁴ Edice viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, č. 11, str. 37.

reformy, ale právě naopak o uznání statutu quo. Jakým způsobem však magdeburské právo do Litoměřic přesně proniklo, se však z pramenů není možné dozvědět.¹⁰⁵

Silnější pozici v oblasti Litoměřice získaly roku 1282, kdy si přímo od Magdeburku vyžádaly písemné znění magdeburského práva a tento opis, kvůli požáru městských písemností koncem třináctého století bohužel nedochovaný, i získaly¹⁰⁶. Tomas z tohoto vyvozuje dva zajímavé závěry. Zaprvé, že v Litoměřicích v této době existoval sbor konšelů a kmetů a to nejspíše znamená, že Litoměřice již měly zájem na projednávání sporů a při občanů jiných měst.¹⁰⁷ A zadruhé, podle Tomase pro tuto dobu zcela mimořádný zájem o psané právo. Analýzou magdeburského opisu se ve své disertační práci zabýval Mareš, který ho komparoval s vratislavskými naučeními pro Olomouc z roku 1261.¹⁰⁸ Podle jeho závěrů se jednalo o poměrně obsáhlý dokument, který po obsahové stránce obsahoval předpisy jak hmotněprávního, tak procesního charakteru. Z předpisů organických, upravujících postavení městských orgánů, zde nalezneme zejména články týkající se městské rady a jejího postavení a pravomocí v systému městské správy. Funkční období členů městské rady, kteří byli voleni s vědomím nejmoudřejších z městského patriciátu, trvalo jeden rok. Městská rada disponovala pravomocemi nad nejdůležitějšími aspekty městského života, konkrétně trhem, měrami a váhami a zároveň měla pravomoc trestat peněžními i tělesnými sankcemi. V protikladu k městské radě Mareš zmiňuje ustanovení týkající se purkrabího a šultyse, tedy institucí, které v Litoměřicích dosud neexistovaly a které dle magdeburských článků měly mít soudní pravomoc nad občany. Obdobnou roli jako purkrabí měl mít litoměřický podkomoří, místo šultyse znaly Litoměřice institut městského rychtáře. Z předpisů hmotněprávních jsou významné normy trestního práva, práva manželského a dědického.¹⁰⁹

Oficiálního potvrzení jako vrchní odvolací stolice českých měst řídících se magdeburským, respektive magdebursko-litoměřickým právem se Litoměřicím dostalo 22. dubna 1325, kdy toto město (resp. jeho stolici) jako odvolací místo uznal Jan Lucemburský. Do Litoměřic se měla odvolávat města požívající táž práva – „*v svém pochybném rozsúzení mají mieti útočiště*“.¹¹⁰ Utvoření odvolacích stolic, v Čechách litoměřické a na Moravě olomoucké (která toto postavení

---

¹⁰⁵ PETERKA a WEIZSÄCKER, op. cit., str. 10.

¹⁰⁶ Pro dochovaný text průvodní listiny viz HIEKE, Wenzel. Beiträge zu Rechtsgeschichte von Leitmeritz. *Mitteilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 1890, **28**(4), str. 354-355.

¹⁰⁷ KOCÁNOVÁ, TOMAS a kol. (eds.), op. cit., str. 16.

¹⁰⁸ Pro více informací k tomuto rukopisu viz například KAŇÁK, 2014b, op. cit., str. 144-152.

¹⁰⁹ Edice viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, č. 618, str. 788.

¹¹⁰ Edice viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, č. 138, str. 229; překlad viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, k č. 138, str. 232-233.

převzala od Uničova), lze důvodně považovat za první snahy ze strany panovníka o sjednocení práva.

Dalším milníkem ve vývoji magdebursko-litoměřického práva, je zřízení úřadu královského podkomořího, kterému byla společně s hofrychtěrem svěřena správa královských měst. Úřad byl zřízen listinou z roku 1387, kdy byl do této funkce jmenován Zikmund Huller.¹¹¹ Podkomoří byl nadán pravomocí výkonu soudnictví jménem panovníka v záležitostech přímého králova panování. Listina uvádí i důvod jejího vydání, kterým bylo až příliš časté odvolávání se proti rozhodnutí kmetů k jiným městům a soudcům. Proto v této souvislosti Václav IV. vydal zákaz odvolávat se za hranice království v případech, kdy příslušný k rozhodování sporů je podkomoří či hofrychtěř a že odvolání od litoměřické stolice má namísto do Magdeburku směřovat ke stolici litoměřické, a v případě práva norimberského ke stolici staroměstské.¹¹² Jak volně překládá Mareš, „*proto, aby v budoucnu nevznikla nějaká pochybnost, rozhodujeme a chceme [tj. král] v případě takovýchto odvolání zachovávat takový pořádek, aby nebylo dovoleno nikomu žádného stavu ani důstojenství odvolávat se od jakéhokoli rozhodčího výroku, vynesného v přítomnosti našeho řečeného podkomořího nebo hofrychtěře nebo někoho jiného k tomu určenými rychtáři, přísežnými a kmety v jakýchkoli sporech a případech, k žádnému soudci nebo soudcům mimo hranice našeho království z jakéhokoli popudu.*“¹¹³

Mareš dále přináší analýzu této pasáže. Podle něj „*opatření nemíří proti fungujícímu systému odvolávání se a žádostí o naučení vrchních soudů, pouze chce podpořit výlučné postavení nejvyšších úředníků pro dohled nad královskými městy a jejich vrcholnou autoritu v oblasti soudnictví.*“¹¹⁴ Vychází z premisy suverenity zeměpanské moci. Podle Mareše nebylo v jejím kontextu přípustné povolit, aby se od rozhodnutí učiněného jménem panovníka bylo možné odvolat k jakékoli další autoritě, navíc ještě za hranice království. Listina se tak nedotýká podstaty fungování městského práva jako takového, ale pouze vyhrazené skupiny záležitostí projednávaných před městskými soudy za přítomnosti podkomořího či hofrychtěře a dalších příslušných úředníků.¹¹⁵

---

¹¹¹ MAREŠ, 2008, op. cit., str. 85. Více informací dále například PÁTKOVÁ, Hana, SMOLOVÁ, Věra, POŘÍZKA, Aleš, CHARVÁT, Filip a MATL, Jiří (eds.). *Liber vetustissimus Antiquae Civitatis Pragensis 1310-1518: edice*. Praha: Scriptorium, 2011. ISBN: 978-80-87271-40-7, str. 10-12.

¹¹² Tento zákaz měl platit rovněž pro právní oblast jihoněmeckou. Hanel ale v této souvislosti upozorňuje, že v případě jihoněmecké oblasti není natolik zřetelné, kterých měst se odvolávání do Norimberku týkala. Pro více informací viz HANEL, op. cit., str. 75-76.

¹¹³ MAREŠ, 2008, op. cit., str. 87.

¹¹⁴ MAREŠ, 2008, op. cit., str. 87.

¹¹⁵ Mezi případy vyhrazené do rozhodování panovnické moci patřily zejména případy násilí na ženách, falšování mince a násilné činy, zejm. především vraždy a těžká zranění (viz MAREŠ, 2008, op. cit., str. 87).

K odvolací stolici se váže ještě jeden problém, nastíněný Wilhelmem Weizsäckerem a související s institucí královského podkomořího. Weizsäcker v této souvislosti upozorňuje, že listina mluví pouze o odvoláních (apelacích) a nikoli o právních naučeních¹¹⁶ a fakticky pouze potvrzuje dosavadní postavení Litoměřic jako odvolací stolice. Je podle něj sporné, nakolik tato textace odrážela skutečnou realitu a jak byla v praxi řešena situace odvolání od litoměřických kmetů přímo do Magdeburku, anebo v případě žádostí o právní radu. Weizsäcker zastává obdobný názor jako Mareš a tvrdí, že pokud nešlo o věc, kterou jménem panovníka rozhodoval podkomoří či hofrychtěř, bylo odvolání nebo žádost o právní naučení do Magdeburku v zásadě možné.¹¹⁷ Komplexnější úprava toho, co patří do panovnické pravomoci, vznikla v roce 1405, v listině Václava IV.,¹¹⁸ ve které potvrzuje pražským a královským městům všechna jejich práva a svobody, ale vyhrazuje si do své působnosti vrchní soudní moc. Od této doby se v městských knihách objevují výčty záležitostí, ve kterých byl podkomoří povinen jednat ex offio a případ jménem krále soudně projednat.¹¹⁹ Vznikl tak specifický okruh věcí „*ruga regalis*.“¹²⁰

2.5.2 Olomouc

V porovnání s Litoměřicemi bylo utváření Olomouce jako odvolací stolice pro moravská města opožděný. Na rozdíl od severočeské oblasti, kde Litoměřice tradičně měly v právních záležitostech dominantní postavení, Olomouc tuto roli převzala od Uničova, jakožto prvního města na našem území, na kterém bylo listině prokázáno užívání magdeburského práva.¹²¹

---

¹¹⁶ V této souvislosti je nutné zmínit problematiku rozlišování mezi právním naučením Litoměřic do Magdeburku a odvoláním, neboť tyto dva pojmy se v literatuře velmi často zaměňují. Podle autorky lze právní naučení definovat jako žádost nadřazenému městu (Magdeburku, či v případě Olomouce Vratislavi) o výklad práva a pomoc s řešením konkrétního právního problému. Výsledkem tohoto procesu je poskytnutí právního naučení, jakési nezávazné právní rady, která je následně litoměřickým soudem závazně aplikována na poptávaný případ. V tomto případě tedy iniciativa vychází od soudu a jejím primárním cílem je „získat“ právní normu, kterou soud bude aplikovat. Naproti tomu odvolání je nutné vnímat jako opravný prostředek strany pře ve chvíli, kdy ve věci bylo již rozhodnuto – jedná se tedy o závazné, druhoinstanční rozhodnutí, v daném případě.

¹¹⁷ PETERKA a WEIZSÄCKER, op. cit., str. 22-23.

¹¹⁸ Edice viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM I, č. 122, str. 193-197.

¹¹⁹ Například vodňanská právní kniha uvádí tento výčet: „*Pro žhářství. Pro faleš. Pro lichvu. Pro násilí ženské. Pro outok moci na duom druhého. Pro mord. Item pro modřiny ran. Pro rány kyjové. Pro pych a outisk v radě učiněný. Pro nápady, ktožby učinil na obec aneb jeden druhého. Pro odvolání na pana podkomořího. Ktožby počtu obci učiniti nemohl. Pro neposlušenství rozkázání krále JMti anebo pana podkomořího. Ktožby zle nakládal s soudci aneb s konšely. Ktožby z svého statku vlastního spravlivě a povinné zbierry nedal. Ktožby na panského neb na obecném gruntu stavěl. Pro úklady na cestách. Pro zrušení mieru a pokoje. Jestližeby kto kšafy, které se na vdovy a sirotky vztahují, nespravlivě anebo neslušeně vykonati chtěl. Ktožby z svého vlastního dědictvie kěňžím dal bez povolení královské milosti. Jestližeby kteří poručníci kgšaftu, dokavadžby povinni byli, nevykonali. Jestli žeby kto bez kgwaftu umřel. Jestli žeby rada aneb obec mimo předpověděné artikule neb vajstupky, jakž koli učiněné, co nalezla a neoznámila (sic), to býti má na naše milosti.*“ (Edice viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM I, č. 122, str. 196).

¹²⁰ PETERKA a WEIZSÄCKER, op. cit., str. 18.

¹²¹ Jak již bylo zmíněno výše v kapitole o počátcích magdeburského práva, uničovská listina pochází z roku 1223 a Uničov v ní přebírá magdeburské právo města Bruntálu (Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae*. CDB II, č. 246, str. 237-239). Potvrzením této listiny bylo privilegium z roku 1234, ve kterém se praví, že uničovští nemají být předvoláváni mimo hranice města k cizím soudům a mají být souzeni jen podle svých zvyklostí, ovšem s

Mezi historiky existuje shoda, že k založení Olomouce došlo někdy mezi lety 1239 – 1248,¹²² tedy nejméně o šestnáct let později než uničovští získali privilegium užívání magdeburského práva. Olomouc je příkladem města, které při svém ustavení neobdrželo zakládací listinu. Nicméně z pozdějších dokladů lze usuzovat, co vše bylo předmětem zakládajícího aktu, učiněného nejspíše v ústní podobě.

Zaprvé, bylo nejspíše ustanoveno právo, kterým se město muselo řídit. Období, které lze datovat až do roku 1352, je možné z hlediska zpráv o právním uspořádání města považovat za temné, vyplněné pouze kusými informacemi o povaze olomouckého městského práva. Podle slov Spáčila: „nemáme žádné zprávy, které by nám zodpověděly, zda toto město mělo své nějak kodifikované právo, či se snad řídilo jen právem zvykovým, které si s sebou přinesli kolonisté a které bylo postupně rozvíjeno at' vlastními právními výroky městského soudu či městské rady nebo pomocí právních naučení“. Právní naučení Olomouc nejspíše hledala v Uničově a v Bruntále, což s ohledem na pozici těchto měst jakožto vedoucích měst moravské magdeburské oblasti není ničím překvapující.

Zadruhé, s fungováním magdeburského práva ve městě souvisí i existence funkce fojta. Fojt¹²³ vykonával městskou správu, vybíral městské dávky (*lozunky*)¹²⁴ a předsedal městskému soudu, jehož existence a fungování ve městě jsou doloženy od roku 1291.¹²⁵ Fojtem se dědičně stal lokátor města a ze své funkce byl podřízen pouze panovníkovi nebo markrabímu, případně v jejich zastoupení zemskému podkomořímu. Jako prvního fojta, a zároveň nejspíše i lokátora Olomouce, můžeme uvést z roku 1254 doloženého Štěpána.¹²⁶

---

výjimkou věcí, které spadají do působnosti markrabského práva (Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae*. CDB III/1, č. 76, str. 82-83).

¹²² Datace vzniku se opírá o několik pramenů. Jedná se především o listinu papeže Inocence IV z roku 1243, ve které je zmíněn mnišský řád dominikánů z Brna a Olomouce. Vzhledem k tomu, že dominikáni jako své sídlo často volili místa v blízkosti městského trhu, dá se předpokládat, že určitá městská organizace v Olomouci již v této době existovala. Dalším dokladem je konfirmační listina z roku 1255. V této listině dochází k potvrzení listiny Václava I. pro olomoucké dominikány a na základě jejího diplomatického rozboru ji lze datovat již před rok 1240. První zmínka o Olomouci jako městě pochází z 20. září 1245, kdy je v listině užito spojení „*clero civitatis et diocesis Olomucensis*“ (Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae*. CDB IV, č. 75, str. 163-164; pro další informace a komentáře viz BISTRICKÝ, Jan a ČERVENKA, Stanislav. Počátky hradu a města. In: SCHULZ, Jindřich, ŠMERAL, Jiří a BUREŠOVÁ Jana (eds.). *Dějiny Olomouce I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009, str. 104. ISBN: 978-80-244-2369-2; SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 113).

¹²³ Pro více informací o funkci fojta viz například ŠEBÁNEK, Jindřich, FIALA, Zdeněk a HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Česká diplomatika do roku 1848*. Praha: Univerzita Karlova, 1984, str. 68-70.

¹²⁴ Lozunk byla městská daň ukládaná samotným městem. Výnos z této daně sloužil pro financování vnitřních potřeb města, včetně platů odváděných králi. Základem byl odhad nemovitého a movitého majetku měšťanů. Pro více informací viz například HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011, str. 209. ISBN 80-7106-709-1; KOHOUT, Štěpán, BISTRICKÝ, Jan a ČERVENKA, Stanislav. Rozkvět města In: SCHULZ, ŠMERAL a BUREŠOVÁ (eds.), op. cit., str. 152.

¹²⁵ Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. CDM IV, č. 296, str. 375-376.

¹²⁶ SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Michal. *V čele města Olomouce: Správa města a její představitelé v průběhu staletí*. Olomouc: Memoria, 2018, str. 8. ISBN 978-80-85807-74-5.

Na příkladu olomoucké městské správy lze ilustrovat i problém rozdělení moci výkonné a soudní mezi jednotlivé městské orgány. Literatura uvádí, že specifikem magdeburské oblasti oproti oblasti jihoněmeckého práva bylo větší rozdělení mezi mocí výkonnou a soudní. Zatímco v jihoněmecké oblasti byla městská rada totožná se soudem, v magdeburské oblasti byly oba sbory alespoň částečně odlišené a disponovaly tedy mírně rozličnými pravomocemi.¹²⁷ Vedle městských konšelů jako vykonavatelů městské správy ve městě působil ještě zvláštní sbor přísězných v čele s fojtem, který reprezentoval městské soudnictví. Působnost fojta lze rozdělit do několika oblastí. Byl policejním úředníkem, působil jako samosoudce soudící drobné přestupky obyvatel města a konečně také předsedal sedmičlennému kolegiu šepů na tzv. soudu zahájeném. Ten se v Olomouci konal podle přesně stanovených formálních pravidel čtyřikrát do roka¹²⁸ s tím, že zasedal přibližně po dobu dvou až tří týdnů.¹²⁹

Na tomto místě je nutné položit si otázku, nakolik je dělení městských orgánů na orgány správní (výkonné) a soudní vůbec možné a žádoucí. Autorka se domnívá, že toto dělení by jen stěží obstálo v dnešním pojetí dělby moci a to zejména z důvodu až příliš silné ingerence jedné větve do druhé, která ve svém důsledku nepůsobí jako systém brzd a protivah, ale naopak spíše vede k rozmlžení jasné hranice mezi oběma mocemi. Problém vymezení soudní a výkonné mocenské větve v Olomouci může být znázorněn právě na vzájemném prolínání se institutu konšelů, jako typických představitelů městské správy, a institutu fojta a šepů. Městská rada byla kromě fojta a šepů tvořena dalšími čtyřmi měšťany označených jako konšelé či radní. Nové zpracování dějin Olomouce tak v části o rozkvětu města v období čtrnáctého století popisuje tyto instituce následujícím způsobem: „*V Olomouci soudu předsedal fojt, dalších sedm přísězných, šepů, rovněž jmenoval panovník. Všichni byli členy rady, ale společně se čtyřmi konšely, kteří se soudem neměli nic společného.*“¹³⁰ Z uvedeného je tedy jasné, že pokud docházelo k prolínání obou mocí, a to zejména na personální úrovni, jednalo se spíše o ingerenci moci soudní do moci výkonné. Přestože se situace v období po husitských válkách změnila, o čemž bude pojednáno záhy, princip dělby moci, tak jak mu rozumí moderní právní teorie, nebyl nadále ani zdaleka naplněn: „*Z fojta se postupně stal městský úředník, ustanovovaný radou. [...] Reprezentativní orgán autonomní správy města, městskou radu, tvořili v té době čtyři konšelé, sedm přísězných (šepů) a fojt. [...] V případě potřeby byli k jednání přibíráni i členové bývalých rad. Rada*

---

¹²⁷ KOHOUT, BISTRICKÝ a ČERVENKA In: SCHULZ, ŠMERAL a BUREŠOVÁ (eds.), op. cit., str. 152.

¹²⁸ Soudní dny byly v tomto případě vázány na svátky církevního kalendáře. Soudní roky se tedy konaly po sv. Havlu, tj. po 16. 10., po Třech Králich, tj. po 6. 1., po neděli Misericordia, tj. po 2. neděli po Velikonocích a před sv. Markétou, tj. před 13. 7. (viz KAŇÁK, 2014b, op. cit., str. 146).

¹²⁹ Pro více informací o institutu fojta viz např. SPÁČIL a TICHÁK, op. cit., str. 8-10.

¹³⁰ KOHOUT, BISTRICKÝ a ČERVENKA In: SCHULZ, ŠMERAL a BUREŠOVÁ (eds.), op. cit., str. 152.

*prakticky ve stejném složení jednala buď jako orgán městské správy, nebo jako příslušné soudní grémium.*¹³¹

Tuto změnu je však nutné přesto zanalyzovat. Vysvětlit ji lze několika skutečnostmi. Zaprvé, postupně došlo k rozšíření pravomocí plné městské rady, kterou tvořili konšelé, fojt i přísežní. Kaňák ve své studii o roli přísežných a konšelů ukazuje na zápisech z olomoucké pamětní knihy, že postupem času docházelo k nárůstu soudních případů před plnou městskou radou a naopak jich ubývalo před zahájeným soudem.¹³² A zadruhé, ztrátu prestiže fojtství zapříčinil i fakt, že moravský markrabě Jan Jindřich roku 1351 postoupil fojtství městské radě, aby je sama se souhlasem panovníka každoročně obsazovala vhodným měšťanem.¹³³ Prakticky to lze dokumentovat na formální podobě zápisů v městských písemnostech, neboť do roku 1368 byl fojt v intulaci zápisu uváděn na prvním místě. Od tohoto roku tuto pozici střídavě sdílí s městským purkmistrem a od roku 1410 z prvního místa mizí úplně.¹³⁴ Tuto změnu lze vysvětlit proměnou organizace soudnictví jako takového. Z roku 1550 jsou v Olomouci doložena pravidla soudního řízení podle magdeburského práva, podle kterého soudní moc v Olomouci vykonávají tři orgány, konkrétně plná městská rada, soud přísežných a samosoud fojtův,¹³⁵ každý se svými kompetencemi a specifickými soudními pravomocemi.

Pokud se od vývoje správního uspořádání města Olomouce vrátíme k původnímu tématu, můžeme konstatovat, že situace, kdy moravskou odvolací stolicí byl Uničov namísto Olomouce, se začala měnit až v druhé polovině čtrnáctého století. Nejednalo se o náhodnou událost. Ustanovení Olomouce jako odvolací stolice lze vnímat jako součást procesu sjednocování práva, který započal Karel IV. a jehož cílem mělo být zjednodušení právních poměrů u nás.¹³⁶ Listinou ze dne 25. ledna 1352¹³⁷ bylo potvrzeno, že na žádost moravského markraběte Jana Jindřicha a z příkazu krále Karla IV. Olomouc přijala městské právo z Vratislavi a k Vratislavi se má také odvolávat. Tato skutečnost byla potvrzena i z vratislavské strany a to konkrétně 1. února 1352¹³⁸.

---

¹³¹ STEJSKAL, Jan, BALETKA, Tomáš, ELBEL, Petr a kol. Z husitské revoluce do renesanční Evropy. In: SCHULZ, ŠMERAL a BUREŠOVÁ (eds.), op. cit., str. 202.

¹³² Toto ilustruje dvěma skutečnostmi: Oba termíny se v knize objevují jen do roku 1384, po tomto roce se už pojem „zahájený soud“ neuvádí. Dále je patrný rozdíl v kvantitě těch zmínek: Soud je zmíněn pouze čtrnáctkrát, zatímco rada v osmdesáti sedmi případech (viz KAŇÁK, 2014b, op. cit., str. 147).

¹³³ KOHOUT, BISTRICKÝ a ČERVENKA In: SCHULZ, ŠMERAL a BUREŠOVÁ (eds.), op. cit., str. 145-146.

¹³⁴ KAŇÁK, 2014b, op. cit., str. 147.

¹³⁵ STEJSKAL, BALETKA, ELBEL a kol. In: SCHULZ, ŠMERAL a BUREŠOVÁ (eds.), op. cit., str. 202; dále viz také KAŇÁK, 2014b, op. cit., str. 147.

¹³⁶ Za součást tohoto procesu lze mimo jiné vnímat i vznik moravských zemských desk v roce 1348, ustanovení Brna jako odvolacího města pro oblast jižní Moravy a poskytování vratislavského práva i jiným městům, než byla Olomouc.

¹³⁷ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 119.

¹³⁸ Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. CDM VIII, č. 140, str. 102.

Celý proces byl dovršen listinou Jana Jindřicha z 3. března 1352¹³⁹, ve které lze sledovat tři momenty důležité pro další vývoj této části magdebursko-olomoucké právní oblasti.

Zaprvé, Jan Jindřich tvrdí, že Olomoučané dosud přijímali svá práva z Uničova a Bruntálu, které ovšem ležely za hranicemi markrabství a nově jim tedy povoluje, aby si právo v podobě užívané Vratislavi, doslovně opsali do právní knihy.

Zadruhé, listina obsahuje příkaz Uničovu, Litovli, Šumperku a slovy listiny, městům, městečkám a dědinám, která jsou v listině vyjmenována, aby svá práva a naučení přijímali už jen z Olomouce a nikde jinde v zemi či mimo ni.¹⁴⁰ Ne všechna města ovšem uposlechla, řada měst magdebursko-olomouckého okruhu ještě do 17. století hledala naučení v Hlubčicích, které platily za větší autoritu než Olomouc.¹⁴¹ To, že se jednalo o podstatnou až radikální změnu poměrů v oblasti, dokládá i fakt, že první žádost o právní naučení přišla do Olomouce až o sedmdesát čtyři let později. Konkrétně se jednalo o žádost zaznamenanou v roce 1426 od Šternberka.¹⁴²

A konečně zatřetí, listina obsahuje příkaz, aby si Olomouc opatřila opis vratislavských práv. Tento opis (takzvaný Rukopis magdeburského práva převzatého z Vratislavi roku 1352) je nejstarší knihou magdeburského práva poskytnutého Olomouci. Z diplomatického hlediska je však nutné zmínit, že se nejedná o městskou knihu úřední, a to z toho důvodu, že přestože byla kniha jednorázově opsána a nadále používána, další zápisy do ní již nebyly doplňovány.¹⁴³

Od přibližně osmdesátých let patnáctého století je dochována další olomoucká právní kniha obsahující přepis vratislavského práva. O této knize bude blíže pojednáno v kapitole zabývající se právními prameny magdeburského práva ve formálním slova smyslu. Na tomto místě alespoň zmiňme, že rozhodnutí z Vratislavi se v Olomouci v letech 1484 – 1565 zapisovala do zvláštní knihy.¹⁴⁴ Kniha obsahuje zejména zápisy civilní agendy sporné a případů trestních.

---

¹³⁹ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouc, Listiny, inv. č. 22; edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. CDM VIII, č. 150, str. 112-113.

¹⁴⁰ Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. CDM VIII, č. 150, str. 112-113.

¹⁴¹ STEJSKAL, BALETKA, ELBEL a kol. In: SCHULZ, ŠMERAL a BUREŠOVÁ (eds.), op. cit., str. 202.

¹⁴² Význam Olomouce každopádně v průběhu let rostl. Dokladem je že v sedmnáctém století, po třicetileté válce, olomouckému soudu jako soudu odvolacímu podléhalo sto sedm měst a obcí od Ivančic na jihu až po Staré Město pod Sněžníkem na severu, od Moravské Třebové na západě až po Vsetín na východě (viz SPÁČIL a TICHÁK, op. cit., str. 10-11).

¹⁴³ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 120-127.

¹⁴⁴ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouc, Knihy, inv. č. 90A, sign. 6671.

2.6 Snahy o unifikaci městského práva: od zákazu apelací ke zřízení Apelačního soudu

K potřebě unifikace městského práva a snahám vytvořit jednotnou kodifikaci, která by upravila právní poměry ve všech královských městech bez rozdílu na oblast, vedlo několik důvodů.

Prvním důvodem unifikace byl rozvíjející se obchod mezi jednotlivými městy. Právní partikularismus, který znamenal, že žádné město nemělo shodné právo s městem jiným, byl dozajisté překážkou obchodních, a tím pádem i obchodněprávních vztahů.

Druhým, možná ještě významnějším důvodem byla probíhající unifikace a kodifikace práva zemského. Zejména po přijetí Svatováclavské smlouvy došlo k vyššímu zájmu šlechty na unifikaci městského práva, neboť i ona vystupovala jako strana ve sporech před městskými soudy.¹⁴⁵

Třetím důvodem, který se projevil zejména od druhé poloviny šestnáctého století a který úzce souvisel s výsledky šmalkadské války a prvního stavovského povstání, byly centralizační snahy vládnoucích Habsburků a panovnické tendence omezit zahraniční vlivy na právo a život českých měst. Na toto je nutné nahlížet zejména v kontextu probíhající reformace a faktu, že Magdeburk se zařadil mezi města protestantská, stojící v opozici oproti habsburskému katolicismu.

Snaha omezit odvolávání a brání naučení nebyla, alespoň v Čechách, ze strany panovníka nic nového. Jak již bylo popsáno výše, v roce 1387 vydal Václav IV. nařízení, ve kterém Litoměřicím přikazoval obracet se s naučeními k soudu Starého města Pražského. Jednalo se ovšem o snahy polovičaté a nedůsledné, které větší sjednocení nepřinesly. Důkazem této nedůslednosti může být listina Václava IV. z 30. dubna 1379, která Litoměřicím potvrdil privilegia udělená Janem Lucemburským a Karlem IV. na užívání magdeburského práva.¹⁴⁶

První impuls ke kodifikaci městského práva do jednotného zákoníku dal v roce 1523 český zemský sněm. Jmenoval komisi skládající se ze zástupců všech třech stavů, která měla za úkol pracovat na vytvoření městského zákoníku. Práce komise jako takové žádný výsledek nepřinesla. Nicméně, jedním ze zástupců městského stavu se v této komisi stal Brikcí Kouřimský (později získal titul z Licka), který, přestože po roce 1525 musel opustit Prahu, pokračoval samostatně

---

¹⁴⁵ MALÝ, Karel. Dějiny státu a práva za feudalismu. In: MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010, str. 109. ISBN 978-80-87212-39-4.

¹⁴⁶ Edice viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, č. 559, str. 722-724.

v práci na zákoníku.¹⁴⁷ K jeho dokončení došlo v roce 1534.¹⁴⁸ Z materiálního hlediska šlo o překlad brněnské právní knihy písaře Jana.¹⁴⁹ Z hlediska práva magdeburského nutno zmínit, že sám Brikcí v textu tvrdí, že „*poněvadž pak právy těmito [myšleno právo brněnské a právo staroměstské] zpravují se takměř všecka města království tohoto (krom Lithoměřic a k nim příslušejících: Laun, Slaného, Mělníka, Limburka, kterýmž se práva majthburského strhnúti nechtělo), (...)*“.¹⁵⁰ Lze z toho vyvodit, že ani v tomto případě Brikcího ambicí nebylo nahradit právo magdeburské jím sepsaným právem domácím, a to i proto, že ačkoli Práva městská byla užívána na městských soudech, pořád měla povahu pouze soukromého sepsání práva a nebyla považována za oficiální kodifikaci.¹⁵¹

Porážka prvního stavovského povstání v letech 1546 – 1547 vedla ke snaze podřídit městský stav přímé panovnické kontrole. Za účast ve stavovském odboji bylo potrestáno dvacet osm českých královských měst, tedy jejich naprostá většina. Výjimku tvořili pouze Plzeň, České Budějovice a Ústí nad Labem, tedy města, která panovníkovi poskytla požadovanou pomoc.¹⁵²

Kromě sankcí peněžních a majetkových konfiskací¹⁵³ lze ze strany panovníka sledovat dvě tendence. Tou první je omezení autonomie měst a snaha o větší vliv na podobu jejich městské správy. Města musela odevzdat králi všechna privilegia, dočasně byly rozpuštěny městské cechy a došlo ke jmenování nových, loajálních, královských úředníků, kteří byli svým postavením a pravomocemi nadřazeni městským radám.

Druhou, pro popis sjednocení městského práva důležitější, tendencí byl pokus o zpřetrhání svazků mezi domácími městy a Magdeburkem jako mateřským městem. V této souvislosti bylo zásadní reformou zřízení apelačního soudu augšpurskou instrukcí Ferdinanda I. z 20. ledna 1548.¹⁵⁴ Apelační soud měl být nejvyšší odvolací stolicí s působností pro Království české,

---

¹⁴⁷ Z důvodu sporu se staroměstským radním Janem Hlavsou. Pro více informací o tomto sporu viz JIREČEK, Josef. Životopis Mr. Brikcího z Licka. In: JIREČEK, Hermenegild a JIREČEK, Josef (eds.). *M. Brikcího z Licka Práva městská (d le textu z r. 1536)*. Praha: Nakladatelství Právnická jednota, 1880, str. VII-X.

¹⁴⁸ MALÝ In: MALÝ a kol., op. cit., str. 109. V této souvislosti je nutné zmínit, že v literatuře se liší rok dokončení Brikcího kodifikace. Jirečkové, jakožto první editoři Brikcího Práv městských, zmiňují, že Brikcí v roce 1534 „*přistoupil k dokonání díla většího, od dávnější doby již připravovaného [...] jda po stopách na sněmě l. 1523 nastoupených, jal se v Kutné Hoře Párva Městská upravovati. Učinil to na základě staršího překladu, jehož ěkolik explárův měl před sebou.*“ Jako finální rok dokončení uvádí rok 1536, kdy byl dokončen tisk Práv městských (JIREČEK In: JIREČEK a JIREČEK (eds.), op. cit., str. XIII-XV).

¹⁴⁹ MALÝ In: MALÝ a kol., op. cit., str. 109.

¹⁵⁰ JIREČEK a JIREČEK (eds.), op. cit., str. 11.

¹⁵¹ MALÝ In: MALÝ a kol., op. cit., str. 109.

¹⁵² VOREL, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VII. (1526-1618)*. Praha: Paseka, 2005, str. 201. ISBN 80-7185-648-7.

¹⁵³ Pro informace o důsledcích prvního stavovského odboje viz například JANÁČEK, Josef. *České dějiny: Doba předbělohorská 1526 – 1547, Kniha I, díl II*, Praha: Academia, 1984, str. 299-336.

¹⁵⁴ Pro nedatovaný opis Instrukce viz Národní archiv. Česká dvorská kancelář, inv. č. 1067, kart. č. 863, sign. VI A2, pořadové číslo 127; edice viz České sněmy [online], svazek II, 1546-1557, č. 93, [cit. 20.8.2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v020/1548/t019300.htm>.

markrabství moravské, Slezsko a Horní a Dolní Lužici od soudů všech kategorií. Tento unifikační záměr se ovšem nezdařil a soud působil především jako soud nadřízený soudům městským, ke kterému směřovala odvolání takřka výlučně právě od těchto soudů. Instrukce jednak říká, že apelační soud bude soudem odvolacím (*„jestliže by se komu zdálo, že by skrze soudy v městech našich královských obtěžován byl, aby ten každý před nás aneb rady od nás k tomu řízené se odvolati a apelaci vzít mohl“*), a jednak zakazuje brání naučení od soudů za hranicemi království (*„aby již napotom žádná jiná místa ven ze země nešla, ani odtud od soudův jich naučení and to ani slepí ortelové,¹⁵⁵ kteříž se tak jmenují bráni nebyli“*).

Při rozhodování apelačního soudu mělo význam, podle jakého práva má soud rozhodovat, zda podle práva domácího, či práva magdeburského. V rámci řešení tohoto problému Instrukce stanovila kritérium zvyklosti místa, ze kterého apelace přišla (*„mají tu podle pořádku a práva jednoho každého soudu, kteréhož jsou až posavad kde v kterém místě buď českého neb madburského užívali, rozsuzovati“*). Po roce 1579, kdy byla vydána Koldínova Práva městská království českého, soud rozhodoval pouze podle nich. Zbývá podotknout, že ve zvláštních, složitých případech, měli radové apelačního soudu možnost obrátit se přímo na krále nebo jeho místodržícího v Čechách a požádat o jeho rozhodnutí.

Jaký byl dopad zřízení apelačního soudu na kmetský soud v Litoměřicích? Z již zmíněného vyplývá, že Litoměřice se nadále neměly obracet na Magdeburk jako vrchní odvolací stolicí. V této souvislosti je nutné zmínit, že augšpurské instrukci předcházelo ještě jedno nařízení Ferdinandovo z 6. září 1547, adresované přímo Litoměřicím a řešící jejich vztah s Magdeburkem, který se ve šmalkadské válce postavil na stranu Protestantské ligy. V nařízení se praví: *„kdež předešlého času z Litoměřic appellací či odvolání od práva do Magdeburka činili a tam ortele brali i nemalé pro to útraty vedli, i poněvadž Magdeburk J. M. císař [...]pro jejich nevěrné zachování do achtu dáti ráčil, již takových odvolání z Litoměřic na právo Magdeburské více po dnešní den aby dopuštěno nebylo. Než tak poroučiti a míti ráčíme, aby takové odvolání z Litoměřic, když bychom v království Českém osobně býti ráčili, před nás, dědice a budoucí krále České, a bez přítomnosti naší před rady naše, k takovým appellacím na hradě Pražské obzvláště zřízené, se dály a ne jinam činěny byly.“¹⁵⁶* Ferdinand I. tedy uvedl dva důvody, proč omezit možnost odvolávání se do Magdeburku. Zaprvé se jednalo o důvody finanční, a zadruhé o fakt, že Magdeburk byl po šmalkadské válce dán

---

¹⁵⁵ Tzv. slepé ortely byla rozhodnutí, která neměla povahu závazného rozsudku. Podle pravidel soudního řízení před Apelačním soudem, která v sobě instrukce rovněž obsahovala, prvoinstanční soud postoupil apelačnímu soudu všechny podklady pro rozhodnutí a požádal o dobrozdání k danému případu. Pro více informací viz například HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava. Počátky Apelačního soudu v Čechách a jeho personální obsazení 1548 – 1627. *Paginae Historiae*, 2005, **13**(1), str. 8.

¹⁵⁶ HANEL, op. cit., str. 78-79.

do říšské klatby. Zřízení apelačního soudu o rok později pouze znamenalo, že oproti původnímu nařízení odvolání nově měla směřovat před odvolací soud a nikoli před panovníka.

Dále, jak uvádí Tiefertunk¹⁵⁷, od roku 1547 museli být rychtář a kmeti ve funkci potvrzeni královským podkomořím nebo dvorským sudím. Jednalo se tedy o ingerenci panovnické moci do městské autonomní samosprávy, v jejímž rámci byli do této doby rychtář a kmeti voleni. Dále Tiefertunk zmiňuje, že nedošlo ke změně práva hmotného, tedy právo magdebursko-litoměřické bylo i nadále základem rozhodnutí litoměřických kmetů. Zásadně se ovšem změnila povaha druhé, odvolací instance. Zatímco braní naučení a odvolání z Magdeburku „*spočívala na poměru přátelské rady, jež žádnou výkonnou moc po ruce neměla a tudíž samostatnost kmetův Litoměřických hrubě omezovati nemohla*“,¹⁵⁸ vznik apelačního soudu znamenal počátek existence odvolací instance, jejíž rozhodnutí bylo závazné a vykonatelné, přičemž možnost tohoto opravného prostředku byla i mocně využívána¹⁵⁹ („*ku kterému odtud zhusta appellováno, tak že z toho kontrola Pražského soudu nad Litoměřickým naporád zrůstala [...]; královskou novou appellací nastal poměr úřední kontroly, vycházející od mocného panovníka domácího*“).¹⁶⁰ Rozhodnutí o odvoláních u apelačního soudu, tak jak byla zaznamenávána do knih ortelů, se vyznačovala formulářovou strukturou. Bylo vždy uvedeno, jakému městu byl ortel směřován a zasílán, následně byla uvedena jména stran a stručné vylíčení skutkového stavu a posléze byl případ právně posouzen.¹⁶¹ V případě, že došlo ke změně prvoinstančního rozsudku městského soudu, bývá zdůvodnění obsáhlejší než v situacích, kdy došlo k pouhému potvrzení rozsudku.

---

¹⁵⁷ TIEFTRUNK, op. cit., str. 122-130.

¹⁵⁸ TIEFTRUNK, op. cit., str. 125.

¹⁵⁹ O využívání možnosti odvolat se od městských soudů k soudu apelačnímu svědčí i rozsáhlost fondu Apelačního soudu uloženého v Národním archivu. Fond se člení na dvě části, a to na část obsahující knihy úředního charakteru a na část spisovou. Mezi knihami jsou klíčové zejména knihy ortelů řazené podle původního dělení na dvě řady, tedy řadu členskou obsahující apelace z českých měst a řadu německou obsahující apelace z Lužice, Slezska a německých měst v království. Pro více informací viz inventář zpracovaný A. Křepelkovou (Národní archiv, fond Apelační soud 1548 - 1783(1788), inventář, číslo pomůcky 507).

¹⁶⁰ TIEFTRUNK, op. cit., str. 124-125.

¹⁶¹ Například: „*Do Litoměřic: Poněvadž se jest z akt této pře vyhledalo a našlo již nadepsaný Vít Eliáš Velemínský spustivší se svých rukojmí o třech sto g[rošů] miš[enských] jemu od Jiřikovi Šumana z Lovosic povinných s vrozeným Hauboltem Šlejnicem z Šlejnic se dal o takové placení dotčeného dluhu v jmenovaném Hauboltem Šlejnicem se srovnávše na něm toho všeho přestál kterýžto dluh třech sto g[rošů] m[íšenských] podle převedení na svrchupsaného Haubolta Šlejnice se Jiřík Šuman z Lovosic témuž Hauboltovi Šlejnicovi spravil a zaplatil pro nějž také ráčij oznámeného Haubolta Šlejnice za živobyti jeho od něho Víta Eliáše Velemínského pro zaplacení na jednou naskupováno bylo. Z těch ze všech příčin takový stavunk se zdvihá tak že on Ondřej Janda pro rukojemství obstavený jemu Vítovi Eliášovi Velemínskému ničím povinen není podle práva. Actum v auterý po památce sv[atého] Michala Archangela Letha 15(72).*“ (Národní Archiv, fond Apelační soud 1548 – 1783(1788), inv. č. 117, sign. 23/281). Příklad obecnějšího judikátu, ve kterém nejsou zmíněna jména stran pře, například: „*Poněvadž podle práva stavunk každý sám osobně nebo skrze plnomocníka k tomu zmocněného na přítomného toho koho staviti chce činiti má a toho se jest při tomto stavunku nestalo, že ani stavující ani ten, který obstaven jest při právě přítomný osobně ani plnomocně jeho sou nebyli, nad to žádné ohradný psaní podle práva pánů jeho jest nepředěšlo a stavunkovi také pro sluhy toliko, aneb právem jich nedopomožený se dějí. Nikž i to se nachází že jest obstavený toho koně za tu škodu zanechati a dáti svoloval, čehož jest mu se dostati mělo, z těch příčin ten stavunk se jakožto*

Situace v Olomouci byla od situace v Litoměřicích značně odlišná, a to hned z několika důvodů. Nejprve je potřeba uvést, že moravská města (s výjimkou Jihlavy) nebyla zapojená do šmalkaldské války a prvního stavovského povstání, jeden z hlavních důvodů pro postihnutí autonomie Litoměřic zde tak nemohl být použit. Zároveň připomínám, že Olomouc brala odvolání a naučení ze slezské Vratislavi a ani v předešlém období nebyla omezována v braní naučení z tohoto města. Zdá se tedy, že Vratislav byla pro panovníka obecně přijatelnějším a méně problematickým zdrojem pro ovlivňování městského práva nežli Magdeburk.

Nicméně, Ferdinandovým nařízením z 20. června 1548 byl rozšířen zákaz odvolávat se do zahraničí, který v roce 1547 vydal pro Litoměřice, i na Moravu a Slezsko. Pro Olomouc to tedy mělo znamenat zákaz odvolávat se do Vratislavi, avšak tento zákaz nebyl městem dodržován. Stejně tak docházelo velmi pomalu k uplatňování autority apelačního soudu, první zaznamenané odvolání z Olomouce pochází až z roku 1569.¹⁶² Zřízení apelačního soudu v moravských městech bylo vnímáno primárně jako sankce pro města česká, která se účastnila odboje proti panovníkovi. Jak upozorňuje Spáčil: „*zřízení pražského apelačního soudu však nemělo vliv na žádnou stránku městského práva, tento soud [myšleno soud apelační] měl jednotlivé případy posuzovat podle toho práva (pražského či magdeburského), které platilo v daném městě, jež rozhodovalo jako první.*“¹⁶³ Zároveň ale dodává, že zřízení apelačního soudu mělo za následek pokles počtu odvolání a žádostí o právní naučení do Vratislavi. Důsledkem tohoto postupu byla žádost dvorního tajemníka Waltera z Waltersbergu z roku 1573, ve které Olomouc žádal, aby se již do Vratislavi neobracela a místo toho směřovala své žádosti přímo k apelačnímu soudu. Olomouc, na rozdíl od Litoměřic, ve kterých byl proces přijetí autority apelačního soudu mnohem složitější, tomuto příkazu nakonec vyhověla a již rok 1578 lze považovat za mezník, od něž jsou z Olomouce pravidelně do Prahy posílány žádosti o rozhodnutí.¹⁶⁴ Zároveň je to i rok, od kterého je v Olomouci vedena kniha rozsudků apelačního soudu, jejíž založení a vedení lze považovat za definitivní uznání autority apelačního soudu městem.

2.7 Litoměřická reakce na zřízení apelačního soudu

Autorita apelačního soudu se v Litoměřicích prosazovala velmi obtížně. Apelační soud,

---

nepořádný zdvihá podle práva. Actum v pondělí po památce s[vatého] Nikodéma, Anno [15]81.“ (Národní Archiv, fond Apelační soud 1548 – 1783(1788), inv. č. 120, sign. 23/284).

¹⁶² SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 137.

¹⁶³ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 137.

¹⁶⁴ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 137.

kteřý Litoměřičtí, nutno podotknout, že oprávněně, vnímali jako narušení své autonomie, nebyl litoměřickými kmety respektován a byl velmi často obcházen či ignorován.¹⁶⁵ Pro mnohé stížnosti na toto chování zaslal v roce 1549 Ferdinand I. Litoměřickým list s příkazem (neboli mandát), v němž uvádí: „*komuž se koli jaký přisudek od rad našich nad applaccími zřízených stane, abyste jednomu každému bez meškání práva dopomáhali a z úmysla žádnému v tom odtahu nedělali, aby k nám další žaloby nepřicházely*“ a zároveň s příkazem rychtáři, aby „*k tomu ke všemu, jakž svrchu doloženo, dohlédali, aby to všechno jednoho každého s pilností se řídilo.*“¹⁶⁶

Litoměřičtí kmeti se i přesto dál zasazovali o to, aby jim jejich, do velké míry autonomní soudnictví a právo, a zároveň způsob, jak uplatňovat svou hegemonii v severočeské oblasti, zůstaly zachovány. Tieftrunk upozorňuje, že kromě již zmíněného důvodu ztráty autonomie soudnictví, lze důvod litoměřického odporu hledat i u „*vyvinutého vědomí občanského*“,¹⁶⁷ neboť Litoměřičtí své právo považovali za „*za posvátné výsady starobylé, jež pojišťovaly jim jakéhosi nadřazeného postavení nad jistým počtem obcí v zemi, které ku kmetům Litoměřickým co k vrchnímu soudu svému se odvolávaly a od nich naučení braly. Tento poměr jakési občanské vyvýšenosti by nutně byl přestal a v jistou odvislost Litoměřických od soudu Staroměstského obrátil...*“¹⁶⁸

Hlavním prostředkem, kterým litoměřičtí chtěli bojovat proti procesu sjednocování práva, bylo sepsání takzvaného *Extraktu hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských*.¹⁶⁹ Tento výtah, který po obsahové stránce bude rozebrán v samostatné kapitole této práce, byl roku 1571 doručen Maxmiliánovi II. Sněm na tento spis odpověděl roku 1610 takzvaným *Srovnáním práv Pražských s právy Magdeburskými*.¹⁷⁰ Jedná se o zamítavé stanovisko směrem k Extraktu. Ihned v úvodu tohoto sepsání se praví, že „*v právích Pražských všecko se obsahuje, čím se jeden každý má zpravit*“. Srovnání obsahuje stručné vyjádření ke všem osmdesáti devíti článkům Extraktu, přičemž zahrnuje i konkrétní odkazy na normy staroměstského práva, které danou problematiku upravují. Srovnání je doplněno i sněmovním usnesením.¹⁷¹

V tomto usnesení je důležitých několik momentů. Zaprvé, sjednocení městských práv je zde považováno za prvek právní jistoty a prostředek, jak zjednodušit orientaci v právu („*aby jedna toliko práva městská ve všem království Českém při všech pořádných výsadních i postranních*

---

¹⁶⁵ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. Der Prozess des Untergangs des sächsisch-magdeburgischen Rechts im Leitmeritzer und Olmützer Rechtskreis in Böhmen und Mähren. *Zeitschrift für Neuere Rechtsgeschichte*, 2013, 35(1), str. 41-54.

¹⁶⁶ TIEFTRUNK, op. cit., str. 125.

¹⁶⁷ TIEFTRUNK, op. cit., str. 128.

¹⁶⁸ TIEFTRUNK, op. cit., str. 128.

¹⁶⁹ Pro editovaný text *Extraktu* viz HANEL, op. cit., příloha č. 1.

¹⁷⁰ Pro editovaný text *Srovnání* viz HANEL, op. cit., příloha č. 2.

¹⁷¹ Pro editovaný text sněmovního usnesení viz HANEL, op. cit., příloha č. 3. Hanel zde sám upozorňuje na skutečnost, že sněmovní usnesení se zachovalo pouze v malém množství exemplářů, a z toho důvodu jej i edituje. Nutno dodat, že v parlamentní knihovně, edici Sněmy české, toto usnesení zdigitalizováno není.

saudech držána a užívána byla, nimižby se jak obyvatelé království tohoto, tak i jiní vůbec všickni, kteříž by o své spravedlnosti při týchž právích a saudech městských všech a všelijakých míti měli, jak v jistotě řídit a spravovati uměli, a věděli...“). Zadruhé, panovník má být suverénem v oblasti spravedlnosti a výlučně on má určovat, jakým právem se země (resp. města) mají řídit (*„...aby pod J. M. C. jakožto nejvyšším ředitelem spravedlnosti a všech práv, jedna práva k obecnému užívání nařízená, vyzdvižená i utvrzená byla“*). Zatřetí, je zde znovu formulován zákaz používat jakékoli cizí právo (*„aby hned od zavření sněmu tohoto víceji nižádným obyčejem a způsobem při žádných jak výsadních tak postranních saudech výš dotčených práv cizích užíváno nebylo“*). S tím souvisí i výslovný příkaz pro Litoměřické a Lounské upustit od užívání svého práva podle starších výsad a privilegií. Začtvrté, dochází ke zrušení kmetského soudu, který je nahrazen soudem novým *„na způsob Starého a Nového měst Pražských auřad šesti saudcův“*. Tento v Litoměřicích nový soudní úřad byl volen zároveň s konšely a jeho členy potvrzoval královský podkomoří.

Současně s tímto procesem dochází i k postupnému zmenšování severočeského právního okruhu. Slavičková v této souvislosti upozorňuje, že tvrzení v úvodu Brikcího kodifikace, následně převzaté právními historiky, ohledně malého okruhu měst, který zahrnoval pouze Litoměřice, Louny, Slaný, Mělník a Nymburk a který se v roce 1536 ještě stále řídil magdeburským právem, je nesprávné. Podle pramenných dokladů se magdeburským právem v této době řídili kromě již zmiňovaných měst i Turnov, Teplice, Boleslav, Ústí, Chomutov, Bílina, Poděbrady a další. Dle Slavičkové se tento podstatně širší okruh se začíná zmenšovat až následně. Dokladem tohoto procesu je Kniha sentencí soudních z let 1592 – 1597, ve které je počet odvolávajících se měst již menší. Za moment dokončení tohoto procesu lze považovat již zmiňovaný rok 1610, kdy bylo vydáno sněmovní nařízení, které z měst magdeburské oblasti výslovně zmiňuje pouze Louny a Litoměřice.¹⁷²

2.8 Koldínova Práva městská Království českého

Již bylo popsáno, že od roku 1523 probíhaly snahy o přijetí jednotné kodifikace městského práva, jejichž dílčím úspěchem bylo sepsání Práv městských Brikcího z Licka, jakožto kodifikace neoficiální. Volání po sepsání městského práva, které by konečně v českých městech právo sjednotilo, se nesla i sněmy v letech 1558, 1561 a 1567.

---

¹⁷² SLAVÍČKOVÁ In: MALÝ a ŠOUŠA jr. (eds), op. cit., str. 89.

Základem tolik potřebné kodifikace¹⁷³ se nakonec stal návrh z roku 1569, který Pavel Kristián z Koldína¹⁷⁴ předložil jako kancléř Starého Města pražského. K návrhu byla zřízena společná čtrnáctičlenná komise panského a rytířského stavu, která měla návrh opatřit připomínkami. Nicméně, odpor Litoměřic ke sjednocovacímu procesu a jejich vypracování Extraktru měl za následek, že ke konečnému schválení kodifikace došlo až o deset let později. Slovy Jirečka: „*dopisováním a rokováním o to opět rok po roce mýjel, aniž u věci samé bylo lze k něčemu pořádnému přikročiti, tak že kommisse sněmovní k poradě ani svolána nebyla.*“¹⁷⁵

Významnější pokrok v práci na kodifikaci měl být učiněn až na sněmu v roce 1575, kdy Maxmilian II. ustanovil znaleckou komisi, skládající se mimo jiné z prezidenta apelačního soudu Jana st. z Lobkovic, apelačního rady Jana z Kolovrat, prokurátora Albrechta Bryknara a královského rady Jana Vchynského. Úkol této komise byl jasný, a to vypořádat se s připomínkami měst ke sjednocovacímu procesu a vypracovat srovnání jednotlivých právních institutů v rámci obou právních oblastí.¹⁷⁶ Nicméně práce komise, i vlivem jejího neustálého personálního přeusazování, byla opět přerušena a nepřinesla větší posun. Návrh, který velmi úzce vycházel z původního návrhu Koldínova, vzešel z práce komise až v roce 1578. O rok později byl sněmem potvrzen, odsouhlasen a poslán do tisku.¹⁷⁷

Východiska Koldínovy kodifikační práce lze nalézt trojí. Zaprvé jimi bylo domácí právo, zejména v jeho brněnsko-jihlavské a staroměstské podobě. Zadruhé pak vycházel z práva zemského, a to z redakce Vladislavského zřízení zemského z roku 1564 a sněmovních usnesení. Zemské zřízení z roku 1564 se stalo základem pro 150 ustanovení Koldínova zákoníku. Konečně zatřetí, velkým inspiračním zdrojem Koldína bylo římské právo, které je v kodifikaci ve významné míře recipováno jak na úrovni obecných východisek kodifikace, tak úrovni jednotlivých institutů.¹⁷⁸ Koldín pracoval jak s primárními prameny (zejm. Institucemi, Digesty, Codexem, Novelami), tak s recepcí v brněnském městském právu. Kromě toho byl i jedním z východisek

---

¹⁷³ K zákonodárnému dílu Pavla Kristiána z Koldína viz například HLAVÁČEK, Ivan. Zákonodárné dílo Pavla Kristiána Koldína z Koldína a městská diplomatika. In: MALÝ, Karel (ed.), op. cit., str. 279-288.

¹⁷⁴ Životu Pavla Kristiána z Koldína se věnoval například Jiří Pešek (PEŠEK, Jiří. Pavel Kristián z Koldína – Život a kariéra. In: MALÝ a ŠOUŠA jr. (eds.), op. cit., str. 25-62).

¹⁷⁵ JIREČEK, Josef. Úvod. In: JIREČEK, Josef (ed.). *Práva městská Království českého a markrabství moravského, spolu krátce s jejich summou, od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha: Spolek českých právníků „Všehrd“, 1876, str. VII.

¹⁷⁶ Více například MALÝ, Karel. Vývoj městského práva v Čechách (namísto úvodu). In: MALÝ, SLAVÍČKOVÁ, SOUKUP, SKŘEJKOVÁ, ŠOUŠA, ŠOUŠA jr., VOJTÍŠKOVÁ a WOITSCHOVÁ, op. cit., str. 26-29.

¹⁷⁷ Pro informace o následném vývoji Koldínovy kodifikace a jeho vztahu k pramenům práva zemského viz například KUKLÍK, Jan. Osud Práv městských Království českého od přijetí Obnoveného zřízení zemského do vydání všeobecného občanského zákoníku rakouského. In: MALÝ a ŠOUŠA jr. (eds.), op. cit., str. 95-124.

¹⁷⁸ FALADA, David. *Recepce římského práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, str. 152. ISBN: 978-80-7380-603-3.

Corpus iuris canonici.¹⁷⁹ V tomto kontextu je nutné mít na paměti, že Koldínův zákoník z obsahového hlediska byl Litoměřickými ve vztahu k magdebursko-litoměřickému právu vnímán jako zásadní prvek materiální diskontinuity. Jak již bylo popsáno výše, do této doby do obsahu magdebursko-litoměřického práva bylo zasahováno pouze dvojitým způsobem. Prvním způsobem, omezováním bráním právních naučení a odvolávání, došlo pouze k omezení přejímání „nových vlivů“ a „rozšiřování“ litoměřického práva, jehož magdeburský základ ale zůstával stejný. Druhý způsob, který představoval rozhodovací činnost apelačního soudu, rovněž obsahové jádro litoměřicko-magdeburského práva příliš neměnil, neboť apelační soud při svém rozhodování vycházel z práva města, z kterého odvolání přišlo.

Vztah Práv městských a Apelačního soudu byl jasný od samého počátku příprav jeho návrhu. Svědčí o tom i fakt, že, jak již bylo uvedeno výše, do původní komise ustavené roku 1575 byli mimo jiné jmenováni i prezident Apelačního soudu Jan Popel z Lobkovic a apelační rada Jan z Kolovrat. Oficiálně apelační soud Koldínovu kodifikaci přijal dne 12. ledna 1580, kdy soud prostřednictvím svého rady Gabriela Svěchina z Paumberka potvrdil staroměstské delegaci, že bude při svém rozhodování z této kodifikace vycházet.¹⁸⁰

Co se týče místní působnosti, Koldínova kodifikace byla původně určená pouze pro Čechy a Těšínsko.¹⁸¹ Zemský sněm konaný od ledna 1609 do února 1610 uzákonil závaznost Koldínových Práv městských pro všechna města v Českém království. Zároveň v tomto roce přijaly zákoník i Litoměřice jako poslední město magdeburské oblasti. Od tohoto momentu lze tedy mluvit o sjednoceném městském právu a konci právního partikularismu v jednotlivých městech. Zároveň tedy můžeme říci, že tímto rokem končí na českém území platnost magdeburského městského práva, coby předmětu zkoumání této práce.¹⁸² Na Moravě se užívání Koldínova zákoníku prosadilo téměř až o sto let později, v letech 1680 – 1697.¹⁸³

---

¹⁷⁹ ŠTĚPÁN In: MALÝ (ed.), op. cit., str. 267-275.

¹⁸⁰ JIREČEK In: JIREČEK (ed.), op. cit., str. VIII.

¹⁸¹ VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. Praha: Nakladatelství Orbis, 1976. str. 178.

¹⁸² O rozdílech mezi magdeburským právem a Koldínovou kodifikací více například ŠOUŠA, Jiří (jr.). Zu einigen Aspekten des Magdeburg-Leitmeritzer Rechts in Böhmen. In: LÜCK, Heiner (ed.): *Von Sachsen-Anhalt in die Welt: der Sachsenspiegel als europäische Rechtsquelle*. Halle an der Saale: Peter Junkermann Verlag, 2015. ISBN: 978-3-941226-36-4, str. 23-40; ŠOUŠA, jr. In: MALÝ a ŠOUŠA jr. (eds.), op. cit., str. 175-188.

¹⁸³ Na Moravě bylo přijetí Koldínova zákoníku iniciováno zemským advokátem Georgem Thomasem Sabbathinem. Sabbathin pocházel z těšínského Skočova, kde byla Koldínova kodifikace v účinnosti a lze tak očekávat, že ji Sabbathin dobře znal. Urfus upozorňuje na souvislost mezi Sabbathinovým jmenováním mezi zemské advokáty v roce 1679 a stupňujícími se císařskými snahami o zavedení zákoníku na Moravě (císařský reskript z roku 1680). Vyslovuje teorii, že Sabbathinovo jmenování nebylo náhodné, a naopak bylo motivováno snahou prosadit Koldínovu kodifikaci i v moravských městech. Pro více informací viz URFUS, Valentin. Brněnský zemský advokát a česká kodifikace městského práva na konci 17. století. *Jižní Morava*, 1982, **18**(1), str. 32-38.

2.9 Shrnutí

V kontextu vývoje olomouckého a litoměřického práva lze vysledovat dvě na sebe navazující fáze vývoje magdeburského práva.

První fázi můžeme charakterizovat jako vznik města, etablování magdeburského práva v něm a utváření odvolací stolice provázené rostoucí dominancí daného města ve svém okolí. Z hlediska vývoje Litoměřic a Olomouce jako odvolacích stolic lze sledovat několik shodných rysů. Zaprvé, ani jedno ze sledovaných měst nemá dochovanou zakládací listinu, což ovšem, jak již bylo výše uvedeno, není nijak výjimečné. Pro obě města byla nicméně zásadní panovnická privilegia, která jim dovozovala užívat magdeburské právo. Vlivem tohoto privilegia se jak Litoměřice, tak Olomouc staly (nejenom právním) hegemonek oblasti. Zadruhé, obě města brala právní naučení ze svých „mateřských měst“ a zapisovala si je do vlastních právních knih. Nicméně proces upevňování svého postavení probíhal v obou městech rozdílným tempem. Zatímco Litoměřice se po svém založení staly téměř ihned vůdčím městem severočeské oblasti, Olomouc si na toto postavení musela více než sto let počkat. V případě Olomouce vidíme postupný transfer odvolací stolice, když jako první odvolací město funguje Bruntál, od kterého vůdčí úlohu následně přebírá Uničov a od Uničova až poté Olomouc. Obě města se rovněž lišila v tom, ke kterému „mateřskému městu“ směřovala svá naučení. V případě Litoměřic jde o Magdeburk, v případě Olomouce o Vratislav.

Druhou fází vývoje magdeburského práva ve dvou dotčených městech můžeme popsat jako jeho postupný úpadek ústící do jeho úplného zániku. Shodným rysem této fáze v obou městech je, že v určitém okamžiku začala být předmětem panovníka tlaku na omezení užívání práva cizího a jeho nahrazení právem domácím. Nicméně, rozdíly můžeme pozorovat nejen v intenzitě panovníkovy tlaku, ale také v tom, nakolik tato města byla ochotná se řečenému tlaku přizpůsobit. Co se týče rozdílu v intenzitě panovnických zásahů do autonomie městského právního systému, lze konstatovat, že v případě Litoměřic byly panovníkovy snahy o omezení odvolávání se mnohem častější a razantnější než u Olomouce. Vzhledem k rozdílech v reakci měst lze uzavřít, že můžeme pozorovat významné rozdíly v procesu akceptace apelačního soudu a Koldínovy kodifikace městských práv. U Olomouce byla působnost apelačního soudu a Koldínovy kodifikace stanovena mnohem později. Rovněž lze tvrdit, že Olomouc neměla takový problém autoritu soudu a zákoníku přijmout. Naopak postoj Litoměřic na zřízení apelačního soudu vedl jednak k sepsání jejich dosud užívaného práva do Extraktu práv saských a jednak v konečném důsledku i k protažení procesu přijmutí Koldínova zákoníku a dovršení procesu sjednocení městského práva jako žádoucího prvku ovlivňujícího právní jistotu a stabilitu v království.

3. Prameny magdeburského práva

3.1 Panovnická privilegia

Sledujeme-li vývoj magdeburského práva chronologicky, první pramen práva,¹⁸⁴ se kterým se setkáme, je panovnické privilegium pro město.¹⁸⁵ Panovnická privilegia, vydávaná ve formě listin, byly písemnosti právní povahy, které měly osvědčovat určitou právní skutečnost. Slovy Jindřicha Šebánka měly tyto písemnosti „zachovat paměť o nějaké události“.¹⁸⁶ Lze je rozdělit do dvou skupin. První skupinou jsou zakládací listiny měst, skupinou druhou jsou potom další privilegia pro města, obsahující většinou panovnické výsady městům. Nutno však podotknout, že pokud byla zakládací listina vydána (což nebylo vždy pravidlem, jak je vidět na příkladu Olomouce), již v sobě poměrně často obsahovala i výsady pro město.¹⁸⁷

Obsahem privilegií bylo právo na vlastní výkon správy a soudnictví, nejrůznější výsady v podobě dílčích městských práv jako bylo například právo várečné či mílové a rovněž i sdělení, kam se města mají obracet se svými žádostmi o právní naučení, respektive které z měst pro ně představuje takzvané „vrchní právo“.¹⁸⁸ V případě panovnických listin, kterými panovník povoloval městu užívání cizího práva, můžeme mluvit o listinách a privilegiích koncesních či konfirmačních. V případě koncesního privilegia se jednalo o situaci, kdy panovník *ex nunc* povoloval užívání práva, neopírajíc se o nějakou předcházející písemnost. V případě listiny konfirmační,¹⁸⁹ kterých je dochovaných více, se situace liší, neboť panovník bere na zřetel existenci starší písemnosti a jejím potvrzením jí dodává na důležitosti a uznává její platnost, případně její platnost prodlužuje či obnovuje. Konfirmační listina v sobě mnohdy obsahuje i přepis původního privilegia, což je pro nás důležité, neboť takto zprostředkovaně se dnes máme možnost seznámit s písemnostmi již nedochovanými. Právě konfirmační listiny jsou tedy významným pramenem při bádání o podobě městského práva. Adresáty těchto privilegií jsou buď skupina (zpočátku zpravidla německých) obyvatel konkrétního města, nebo město samotné jako veřejnoprávní korporace.

---

¹⁸⁴ Pro informace o právních pramenech do počátku 17. století viz například MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orag, 1995, str. 19 a násl. ISBN 80-85903-01-6.

¹⁸⁵ K panovnickým privilegiím viz například ŠEBÁNEK a DUŠKOVÁ, op. cit., str. 99-158.

¹⁸⁶ ŠEBÁNEK, FIALA a HLEDÍKOVÁ, op. cit., str. 20.

¹⁸⁷ Malý v této souvislosti mluví o tom, že výsady vydávané pro osady obchodníků jsou předchůdce městského privilegia a jako příklad uvádí Soběslavovy výsady pro pražské Němce. MALÝ In: MALÝ a kol., op. cit., str. 42.

¹⁸⁸ MALÝ, op. cit., str. 36; MALÝ In: MALÝ a kol., op. cit., str. 42-43.

¹⁸⁹ Ke konfirmačním listinám (privilegiím) viz například VELIČKA, Tomáš. *Sepsání – užívání – uchování: panovnické listiny v životě českých královských měst ve středověku*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2018. ISBN 978-80-904381-9-4; ŠOLLE, Václav. Konfirmace privilegií českých královských měst za prvních Habsburků ve světe ústředních archivních fondů. In: MALÝ, Karel (ed.), op. cit.

Mezi jedny z prvních privilegií, která se týkala užívání německého práva, patří privilegia Vratislava II. a Soběslava II. pro pražské Němce,¹⁹⁰ známá z doslovného konfirmačního opisu Přemysla Otakara II. Privilegium říká, aby pražští Němci žili za stejného zákona a spravedlnosti německé, jako za časů Soběslavova děda Vratislava.¹⁹¹ Jaromír Haněl v tomto sdělení nalézá „nejhlubší kořen“¹⁹² působení německého práva v českých zemích a doplňuje, že se jedná o počátek německých snah více se začlenit do městského života, mimo jiné i tím, že „počali opouštět vykázaná jim místa ku bydlení a usazovati se uprostřed domorodců, snažíce se jim úplně na roveň postavenu býti, což se jim během ne dlouhých dob i podařilo.“¹⁹³

Dalším významným privilegiem je tzv. uničovská listina Přemysla Otakara I. z roku 1223.¹⁹⁴ Nejedná se o zakládací listinu města.¹⁹⁵ Privilegium je podstatné zejména z důvodu, že se jedná o první písemný doklad užívání magdeburského práva na našem území. Uničovským má podle této listiny být dopřáno užívání magdeburského práva a zvyklostí stejným způsobem jako občanům Bruntálu.¹⁹⁶ Na této listině je tedy vidět, že městské právo se přenášelo i mezi městy navzájem a města geograficky si blízká svá práva přebírala. Právo je udělené na personálním principu, má platit jak uvnitř Uničova, tak za jeho hranicemi.¹⁹⁷

Kejř v této souvislosti vyslovil pochybnost, zda výslovné jmenování magdeburského práva (*ius Meidburgense*) skutečně znamená vazbu na právo města Magdeburku, jelikož pro okolní města jsou vždy zdrojem magdeburského práva jim blízká domácí města. Domnívám se však, že základem je opravdu právo města Magdeburku, a to ze tří důvodů. Zaprvé, magdeburské právo česká města nerecipovala v naprosto totožné podobě. Zadruhé, jazykový výklad a zvolená formulace dává spíše za pravdu teorii o převzetí práva Magdeburku, neboť výstavce listiny zde rozeznává dva okamžiky. Prvním je „povaha práva“, tedy právo města Magdeburku a druhým místo, ze kterého ho mají Uničovští „načerpat“, tedy Bruntál. A zatřetí, jak uvádí i Spáčil,¹⁹⁸

---

¹⁹⁰ Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae*. CDB I, č. 290, str. 256-257.

¹⁹¹ Vlastní překlad autorky. V latinském originále: „*Concedo itaque eisdem Theutonicis vivere secundum legem et iusticiam Theutonicorum, quam habuerunt a tempore avi mei regis Wratislai.*“ (Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae*. CDB I, č. 290, str. 256).

¹⁹² HANEL, op. cit., str. 5.

¹⁹³ HANEL, op. cit., str. 6.

¹⁹⁴ Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae*. CDB II, č. 246, str. 237-239. Pro překlad uničovské listiny viz SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 108. Pro bližší informace o této listině z pohledu diplomatického rozboru a její pravosti viz například ŠEBÁNEK, op. cit., str. 1-15.

¹⁹⁵ Spáčil klade datum vzniku města do období mezi lety 1211 – 1213 a do souvislosti se vznikem Bruntálu (SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 107).

¹⁹⁶ V latinském originále: „*in summa idem ius Meidburgense et easdem consuetudines (iuris), quas habent cives nostri de Froudental, eisdem misericorditer volumus indulgere*“ (Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae*. CDB II, č. 246, str. 237-239).

¹⁹⁷ Vlastní překlad autorky. V latinském „*que est nova villa, in eodem oppido vel extra oppidum*“ (Edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae*. CDB II, č. 246, str. 237-239).

¹⁹⁸ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 108.

magdeburské právo při své cestě k dalším městům vždy doznávalo jistých změn v závislosti na konkrétních poměrech a potřeb města. V podkapitole 2.3 byla již zmíněna teorie transferu, která říká, že město si přebírané právo upravovalo a přizpůsobovalo podle svých poměrů a zvyklostí, čímž došlo k určitým korekcím v jeho podobě, což tuto hypotézu jen potvrzuje.

Pro dějiny Litoměřic jsou důležité tři latinsky psané listiny. Tou první je listina Přemysla Otakara II. z 10. června 1262.¹⁹⁹ Přemysl Otakar II. v této písemnosti udělil Litoměřicím *privilegium exempce* z působnosti soudu pražského či soudů krajských (*„aby za zdí města vašeho žádný z vás k soudu před krajskými soudci ani před jinými kterýmižkoli soudci v kterémžkoli místě ani před Pražským soudem ani před kterým jiným státi neměl“*)²⁰⁰ a potvrdil, že od nyní budou žaloby podané na litoměřické měšťany projednávat buď osobně on, nebo je k rozsouzení přikáže někomu urozenému (*„sami osobně pře vaše slyšeti chceme nebo někomu z našich urozených poručiti pře vaše místo nás“*).²⁰¹ Spor přitom bude souzen dle práva magdeburského (*„chtiece v těch předpověděných věcech vám právo a obyčeje Maydburské zachovati“*).²⁰²

Druhá listina, udělená Litoměřicím 26. února 1308 Jindřichem Korutanským,²⁰³ potvrzuje Litoměřicím dříve udělená privilegia, včetně práva užívat práva magdeburského (*„měšťané Lithoměřičstí práv Maidburských, v kterých město Lithoměřické od počátku jest ustanoveno a jich jest požívalo, těch nyní i potom věčně aby požívali“*).²⁰⁴

V listině ze 4. května 1325 vydané Janem Lucemburským,²⁰⁵ lze zaznamenat tři klíčové momenty. Jan Lucemburský jednak Litoměřickým potvrdil práva a svobody, které jim byly uděleny předešlými českými králi (výslovně listina zmiňuje Václava I. a Přemysla Otakara II.: *„kterážkoli práv, svobody a ohrady i obyčeje vydané a pójčené, kterýmžkoli popsáním jsou, potvrzujem a pevný činíme [...] obnovujem a jistým vědomím naším potvrzujem“*).²⁰⁶ Dále mají Litoměřice i nadále užívat práva magdeburského (*„chtiece, aby oni měštěné práv, svobod a obyčejuov Maydburských, kterýchžto od staradávna požívali sú, i potom požívati měli věčně“*).²⁰⁷ A konečně, listině potvrdila, že Litoměřice se mají stát odvolacím místem pro města, která v království rovněž užívají magdeburského práva (*„k nim ze všech měst a z každého zvláště*

¹⁹⁹ Edice viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, č. 11, str. 37-39.

²⁰⁰ Překlad viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, k č. 11, str. 39.

²⁰¹ Překlad viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, k č. 11, str. 39.

²⁰² Překlad viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, k č. 11, str. 39.

²⁰³ Edice viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, č. 85, str. 155-157.

²⁰⁴ Překlad viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, k č. 85, str. 157.

²⁰⁵ Edice viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, č. 138, str. 229-232.

²⁰⁶ Překlad viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, k č. 138, str. 232.

²⁰⁷ Překlad viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, k č. 138, str. 232.

*královstvie našeho Českého, kteráž týchž požívají práv, v svém pochybém rozsúzení mají mieti útočiště, jakož to dosavad bylo jest obyčejno“).*²⁰⁸

V případě Olomouce jsou nejvýznačnější listiny z 25. ledna²⁰⁹ a 3. března 1352,²¹⁰ které Olomouc prohlašují za odvolací stolicí a povolují užívání a opsání vratislavského práva. Svou strukturou se příliš neliší od těch litoměřických. Olomouci je potvrzeno privilegium užívání cizího, vratislavského práva, zároveň je zde stanovena exempce od jiných soudů a je stanoven okruh měst, které do olomoucké oblasti náleží a užívají stejného práva.

3.2 Městské knihy

Pro zkoumání podoby magdebursko-litoměřického a magdebursko-olomouckého práva jsou důležitým právně-historickým pramenem i městské knihy. Rastislav Nový městské knihy definuje jako „*knihy, které byly zřízeny a vedeny pro právní a správní potřeby měst a jednotlivých měšťanů různými orgány městské správy*“.²¹¹ Obdobnou definici nabízí i Václav Vojtíšek, který dodává, že knihy zpočátku neměly úřední charakter a nabývaly jej teprve postupně.²¹² Nový knihy dále třídí dle oborů městské správy na knihy pamětní, městské správy (které se dále dělí na knihy finanční a kancelářské), městského soudnictví a knihy vzniklé z veřejnoprávní působnosti města.²¹³ Hoffmann toto dělení upřesňuje, když tvrdí, že zpočátku existovala pouze jediná kniha (kniha pamětní), do které se zaznamenávalo vše, co rychtář, konšelé a písař považovali za podstatné. Kvůli nepřehlednosti a potřebně větší diverzifikace zápisů postupně začaly vznikat knihy specializované, například pro zápis kupních smluv knihy trhové, pro soukromoprávní závazky mezi měšťany knihy obligační, pro dědické zápisy knihy testamentů, pro zaznamenání kriminálních případů knihy trestní.²¹⁴ Problém tohoto dělení nastává ve chvíli, kdy se ho snažíme použít na zápisy o právních záležitostech a pořízeních, neboť typ knihy nám ve většině případů neříká, zda kniha či zápisy v ní mají soukromoprávní či veřejnoprávní povahu, respektive zda kniha v sobě obsahuje zápisy normotvorné, při kterých městský orgán v rámci své autonomie stanovuje obecně závazná pravidla pro chování měšťanů, či se jedná o zápisy o právních jednáních a dalších právních skutečnostech. Toto rozlišování má význam při zkoumání podoby „práva na papíře“ a jeho odrazu v reálném právním životě. Pro úplnost nutno dodat, že městské knihy nejsou jediným pramenem magdeburského práva. Jak vyplývá z již zmíněného, prvotním pramenem, ve

²⁰⁸ Překlad viz *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*. CIM II, k č. 138, str. 232.

²⁰⁹ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011. op. cit., str. 119.

²¹⁰ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouc, Listiny, inv. č. 22; edice viz *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. CDM VIII, č. 150, str. 112-113.

²¹¹ ŠEBÁNEK, FIALA a HLEDÍKOVÁ, op. cit., str. 169.

²¹² VOJTÍŠEK, 1915, op. cit., str. 389.

²¹³ VOJTÍŠEK, 1915, op. cit., str. 170-174.

²¹⁴ HOFFMANN, op. cit., str. 421-424.

kterém se o městském právu dozvídáme, jsou panovnická privilegia (ať už zakládací akty měst, tak i následná povolení a výsady). Slavičková v této souvislosti upozorňuje, že při studiu těchto pramenů je ale vždy nutné pamatovat na to, že „*to, že takový zdroj práva ve městě existoval, případně se nám dodnes dochoval v příslušném archivním fondu, ještě neznamena, že se jedná o svědectví práva skutečně ve městě užívaného, protože mohl být opatřen i jen za účelem poučení nebo srovnání.*“²¹⁵

Dalším problémem, který diplomatické dělení městských knih přináší, je velmi volné rozlišování mezi termíny městská kniha a právní kniha. Karel Malý právní knihy definuje jako soukromá sepsání práva, která jsou prvním zachycením právních obyčejů a která, byť neměla platnost zákona, byla užívána na soudech, jež se na ně odvolávaly ve svých nálezech.²¹⁶ Je nesporné, že tento termín je téměř výlučně používán pro označení soukromých sepsání práva zemského. Autorka se nicméně domnívá, že toto rozlišení pro účely této práce není podstatné a jedná se pouze o teoretický problém z oblasti diplomatiky. Ať je již používaný pramen označován jako kniha městská, či kniha právní, je pro něj důležitá právě ona charakteristika, že obsahuje soukromé sepsání užívaného práva, které se ovšem ve městech používalo jako pramen, ze kterého městský soud (případně soud zemský) ve svých nálezech při aplikaci a výkladu práva vycházel. Bezsporně se jednalo o velmi důležitý prvek, který přispěl k orientaci v právu a k právní jistotě měšťanů, neboť do té doby používané právo dostalo svou písemnou podobu.

Pokud bychom měli charakterizovat podobu středověkého a raně novověkého městského práva, musíme na prvním místě uvést jeho kazuističnost. Ač v Litoměřicích od roku 1282 a v Olomouci od roku 1352 existovala sepsání používaného práva, ať toho opsaného či přímo skrz naučení obdržného z Magdeburku a Vratislavi, tak později i toho nalézaného přímo kmetským soudem, nelze proces jeho tvorby označit za abstraktní, tedy takový, který by normu primárně tvořil pro blíže neurčený, obecný okruh záležitostí. I tento fakt má tedy za následek, že ve zmiňovaných městských knihách dochází k mísení zápisů normativní a aplikační povahy. Druhým aspektem je, že mnohá právní sepsání byla původně soukromoprávní povahy a v důsledku absence „oficiálních“ právních kodexů se začala užívat i v běžné právní, zejména soudní, praxi.

---

²¹⁵ SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN: 978-80-7422-220-7, str. 19.

²¹⁶ MALÝ In. MALÝ a kol., op. cit., str. 97.

3.2.1 Městská kniha Litoměřic 1341 – 1562

Nejstarší dochovanou městskou knihou v Litoměřicích je *Liber civitatis Litomericensis*,²¹⁷ která byla založena někdy před rokem 1341 (datum třetího a čtvrtého zápisu) a vedená do roku 1562.²¹⁸ Kniha obsahuje 58 zápisů, které lze z obsahově právního hlediska charakterizovat jako smíšené povahy a lze v ní najít tři skupiny pramenů. Zaprvé jsou to statuta a řády vydané městskou radou, které jsou projevem autonomní městské normotvorby²¹⁹ a které slouží k regulaci těch nejdůležitějších městských záležitostí. Zadruhé, kniha obsahuje zápisy o „správních aktech“ města vůči svým občanům, případně písemnosti, které by dnešní správní nauka nazvala veřejnoprávní smlouvou mezi městem a jejím občanem o zajišťování služeb pro město (příkladem může být například smlouva s kolářem a kovářem ohledně výroby kol). A zatřetí jsou zde opisy ze zemských desk a významné smlouvy s jinými městy, případně občany těchto měst. Patnáct nejstarších zápisů je psáno latinsky, pět německy a nejmladších třicet osm česky.

3.2.2 Práva saská (Das sächsische Stadtrecht) 1469 – 1470

Druhou městskou knihou zmíněnou v této práci jsou Práva saská,²²⁰ literatuře též označována jako Nejstarší právní kodex z r. 1469 – 1470.²²¹ Jedná se o soukromé sepsání užívaného práva litoměřickým měšťanem Jakubem Koženým z Krbové. Výchozími zdroji tohoto sepsání jsou tři prameny: Saské zrcadlo, knihy distinkční a jak uvádí Čelakovský „nějaké neznámé zpracování práva wikipilského, jež slovem Donát čili „in Donato“ se nalézá“.²²² Kniha obsahuje v sedmi částech normy téměř všech právních odvětví, od základních přirozeno-lidsko-právních norem, norem procesních, správních, práva občanské (tedy rodinného, manželského, dědického, věcněprávního i obligačního) a trestního.

Na tomto místě je nutné ještě pojednat o vztahu magdebursko-litoměřického práva k Saskému zrcadlu. Oproti hypotézám²²³ vznikajícím zejména na samých počátcích bádání

---

²¹⁷ Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích, fond Archiv města Litoměřice, Rukopisy, *Liber civitatis Litomericensis*, sign. č. IBA1.

²¹⁸ Pro diplomatický a paleografický rozbor knihy viz KOCÁNOVÁ, TOMAS a kol. (eds.), op. cit., str. 33-54.

²¹⁹ Městská statuta jako výsledek autonomní městské normotvorby jsou v literatuře mnohdy uváděna jako samostatný pramen práva. Městská statuta jsou definována jako normativní usnesení městské rady, která byla uvnitř města závazná. V této práci jako samostatný pramen nejsou uvedena z toho důvodu, že pro právní vývoj Litoměřic i Olomouce nebyla příliš podstatná a normy, které by šlo charakterizovat jako městský statut, byly zapisovány přímo do městských knih, jak je koneckonců zjevné z příkladu Městské knihy Litoměřic 1341 – 1526. K městským statutům viz například ŠEBÁNEK, FIALA a HLEDÍKOVÁ, op. cit., str. 208.

²²⁰ Edice viz Digitální repozitář Parlamentní knihovny PSP ČR [online], [cit. 27.5.2019]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=2042>.

²²¹ ČELAKOVSKÝ, 1879b, op. cit., str. 147.

²²² ČELAKOVSKÝ, 1879b, op. cit., str. 147.

²²³ Viz například PRASEK, Vincenc. Český Sachsenspiegel [1/2]. *Časopis Moravského musea zemského*. 1911. 11(1), str. 204-211; PRASEK, Vincenc. Český Sachsenspiegel [2/2]. *Časopis Moravského musea zemského*. 1912. 12(1), str. 124-157.

o magdeburském právu v devatenáctém a první polovině dvacátého století tvrdícím, že Saské zrcadlo bylo v Čechách a na Moravě užíváno v plném rozsahu, převládá v soudobém právněhistorickém diskurzu názor, že česká města užívala pouze zlomky tohoto právního pramene. Spáčil tvrdí, že jelikož Saské zrcadlo „v sobě zahrnuje zemské a lenní právo, jejichž většina ustanovení nebyla v městech použitelná“,²²⁴ stalo se Saské zrcadlo „základem, z něhož vzaly četné podklady mnohé další právní knihy a převzaly z něj i různé, pro ně vhodné části.“²²⁵

3.2.3 Olomoucké opisy Míšeňské právní knihy

Jak již bylo pojednáno výše, Olomouc se od roku 1352 stala odvolací stolicí pro okolní města a povolením markraběte Jana Jindřicha si do své právní knihy směla opsat znění vratislavského práva. Původní právní knihou, do které toto znění bylo vepsáno, je první část rukopisu ve Sbírce rukopisů Metropolitní kapitoly Olomouc s označením CO 403.²²⁶ Spáčil tento rukopis považuje za „*nesystematický předstupeň magdebursko-vratislavského práva*“²²⁷, který v době hospodářského a společenského rozvoje Olomouce byl nedostačující.

Míšeňská právní kniha ovlivňovala poměry severních a středoněmeckých měst od třetí čtvrtiny čtrnáctého století. Obsahovala v sobě ustanovení práva civilního hmotněprávního, trestního hmotněprávního, civilního i trestního procesu a práva správního týkajícího se městského zřízení, říšského práva a práva říšských měst.²²⁸ I kvůli své přehlednosti se zanedlouho rozšířila i do českých měst. K nejstarším rukopisům této knihy v Olomouci patří rukopis z roku 1403, který tvoří druhou část výše zmiňovaného rukopisu CO 403. Dalším opisem nacházejícím se ve sbírkách olomouckého archivu, je rukopis, jehož vyhotovení se odhaduje mezi lety 1412 – 1420. Dodatečné zápisy sahají až do počátku sedmnáctého století a svědčí o dlouhodobém užívání tohoto právního rukopisu v Olomouci.²²⁹

3.2.4 Naučení a rozsudky z Vratislavi 1485 – 1565

Do kategorie městských právních knih patří zajisté latinsky a německy psaná Kniha naučení a rozsudků z Vratislavi z let 1485 – 1565.²³⁰ Rozhodnutí a naučení z Vratislavi se v Olomouci zapisovala mezi lety 1485 – 1565. Zápisy se do knihy děly jménem kolegia vratislavských šepů²³¹ a obsahově se jedná o zápisy civilní sporné agendy a agendy trestní.

²²⁴ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2018, op. cit., str. 20.

²²⁵ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2018, op. cit., str. 20.

²²⁶ K tomuto rukopisu více například KANÁK, 2014b, op. cit., str. 144–152.

²²⁷ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 125.

²²⁸ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 140, 152.

²²⁹ SPÁČIL a SPÁČILOVÁ, 2011, op. cit., str. 131, 205.

²³⁰ Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouc, Knihy, inv. č. 90a, sign. 6671.

²³¹ Z diplomatického hlediska lze tedy knihu považovat za kopiář listů vratislavské městské rady zaslaných olomouckým městským orgánům.

Jednotlivé zápisy se vyznačují obdobnou, formulářovou strukturou. Nejdříve je uveden dotaz olomoucké městské rady, který se vztahuje ke konkrétnímu právnímu problému a následně je připojeno řešení vratislavských šepů, které je vždy uvedené formulí „*V této otázce my, vratislavští šepové, nalézáme právem.*“²³² Z hlediska právní teorie kniha představuje spojení právních předpisů s aplikační praxí. Očima dnešní nauky se tedy jedná soudní precedens jakožto první rozhodnutí ve věci, které je *pro futuro* závazné v každém dalším obdobném případě.²³³ Z hlediska diplomatického se jedná o kopiář.²³⁴

3.3 Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských (1571)

Na tomto místě je vhodné zmínit ještě Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských jako pramen *sui generis*. Problém zařazení Extraktu do některé z diplomatických kategorií spočívá v okolnostech jeho sepsání. Jak již bylo popsáno ve druhé kapitole, jednalo se o litoměřickou reakci na proces sjednocování městského práva. Jako takový měl tedy oficiální povahu, protože jeho sepsání bylo iniciováno městskými kmety a radou. Zároveň se ale nedá tvrdit, že by šlo primárně o městskou či právní knihu. Extrakt má podobu shrnutí dosud užívaného práva. Primárním cílem tedy nebylo sepsat kodifikaci městského práva, která by ve městě byla účinná *pro futuro* a která by měla povahu obecného, závazného a vynutitelného pramene práva, ale mělo se jednat o dokument, který Litoměřickým pomůže v boji o zachování vlastního práva, autonomního na kodifikačních snahách zemského sněmu.

Obsahový rozbor Extraktu bude předmětem následující kapitoly. Na tomto místě pouze shrňme, že v Extraktu lze nalézt normy z téměř všech právních odvětví, snad s výjimkou práva rodinného a práva osob, tak jak je chápeme dnes. Z hlediska podoby psaného práva je to však cenný pramen, který ilustruje způsob, jakým se „psalo právo“ v druhé polovině šestnáctého století. Zajímavé je sledovat například nepřílišnou obecnost jednotlivých ustanovení, která se projevuje zejména častými výčty věcí, situací, okolností apod. Zároveň se jedná o pramen, pro který (ostatně však jako pro všechny výše uvedené prameny) platí, že je velmi těžce uchopitelný z hlediska systematického.

---

²³² Vlastní překlad autorky. V německém originále: „*Auf solche Frage sprechen wir, scheppen zu Bresslaw, vor Recht*“.

²³³ GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017, str. 82-83. ISBN 978-80-7380-652-1.

²³⁴ Kopíáře jsou z diplomatického hlediska pomocné úřední knihy, do kterých se zpravidla v plném znění opisovaly listiny či jiné písemnosti došlé příjemci. Pro více informací viz například ŠEBÁNEK, FIALA a HLEDÍKOVÁ, *op. cit.*, str. 23.

3.4 Shrnutí

Zásadní dopad na právní život ve městě měla kromě oficiálních pramenů, jakými jsou právě panovnické listiny, zejména soukromá sepsání práva. Z hlediska městských knih je třeba rozlišovat mezi jednak knihami právními, sloužícími jako sepsání dosud užívaného práva, včetně prvků autonomní městské normotvorby, jakými byla například městská statuta, jednak knihami městskými úředního charakteru, do kterých se zapisovala jednotlivá právní jednání, právní spory a případy, a jednak také prameny specifickými, jako byl například Extrakt práv saských. Odlišným byl tedy zejména účel těchto jednotlivých městských knih.

Největší význam pro živou podobu městského práva měla aplikační praxe orgánů města, případně dalších úřadů (královských a vrchních) zasahujících v jistých formách do právního fungování města. Vzhledem k tomu se raně novověké městské právo vyznačovalo následujícími vlastnostmi. Jednalo se často o kazuističnost, nesystematičnost a absenci pramenů jakožto oficiálních, obecně závazných pravidel chování. Všechny tyto znaky měly za následek nižší míru právní jistoty a stability a staly se důvodem, proč byl započat proces sjednocování městského práva, jenž nakonec vyústil právě i v zánik práva magdeburského.

4. Vybrané instituty magdeburského práva analyzované prostřednictvím Extraktu

Cílem této kapitoly je přiblížit materiální podobu magdebursko-litoměřického práva. Autorka se v této kapitole zaměří na hlavní instituty práva procesního i hmotného, které se v Extraktu vyskytují.

Na tomto místě je nutné pojednat o charakteristice Extraktu z pohledu jeho systematického členění. Na Extrakt rozhodně nelze klást nároky, které klade právní věda a legislativní technika na současné právní normy. Extrakt nerozlišuje mezi právem hmotným a procesním či právem veřejným a soukromým. Hlavním znakem tohoto předpisu je jeho značná roztržitost; spolu související instituty se vyskytují na různých místech, Extrakt mnohdy neobsahuje interpretační pravidla (výjimkou je může být případ tzv. „*horkého účinku*“) či vysvětlení významu jednotlivých institutů nebo definice skutkových podstat v případě práva trestního. Rovněž ustanovení procesní a hmotné povahy se v jednotlivých člancích překrývají. Autorka si proto uvědomuje problematičnost členění této kapitoly do podkapitol podle právních odvětvích, resp. dílčích práv soukromých. Domnívá se však, že pro přehlednost a celkové pojetí této kapitoly, která se má zabývat těmi nejvýznamnějšími instituty upravenými v Extraktu, byl tento přístup nezbytný.

Dále jsou v této části jako samostatné podkapitoly zařazena pojednání o právu dědickém a trestním, respektive deliktním. U těchto právních odvětví, specifických úzkým prolnutím jejich hmotněprávní a procesněprávní stránky, totiž platí výše řečené dvojnásob. V případě práva dědického bude podrobněji pojednáno o institutech *gruod a hergwet*.

Poslední věc, kterou je nutné v tomto úvodu vysvětlit, je důvod absence samostatné kapitoly o právu rodinném. Právo rodinné, v podobě a s obsahem, v jakém ho známe z dnešního pojetí, se v Extraktu v zásadě nevyskytuje. Zlomky rodinného práva majetkového lze nalézt v právu dědickém, a to v částech, které se věnuje právu věnnému. Dále je v Extraktu upraveno poručenství jakožto institutu na pomezí práva osob a práva rodinného.

4.1 Hmotněprávní normy v Extraktu

4.1.1 Právo osob a právo rodinné

Jediným institutem práva osob, který v Extraktu nalezneme, je poručnictví.²³⁵ Pokud by osoba zemřela a zanechala po sobě nezletilých dětí, aniž by jim jmenovala předem poručníka, stane se jejich poručníkem do doby jejich zletilosti „*nejbližší přítel po meči*“ (v článku rovněž označovaný i jako „*přítel krevní*“). Z uvedeného plyne, že se jednalo o nejbližšího rodinného

---

²³⁵ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571*, čl. 26. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 19-20.

příslušníka mužského pohlaví z otcovy strany. Pokud by tento přítel sám byl nezletilý, anebo z jiného důvodu nebyl k poručnictví způsobilý, má mu být ku pomoci s poručnictvím jeho nejbližší přítel. V případě, že by takovýto přítel neexistoval, poručníka měl určit soud.

Z ustanovení o poručenství lze alespoň částečně vyvodit, kdy se osoba stala způsobilou k právnímu jednání. Poručnictví zaniká dovršením zletilosti poručenice. Věk pro dosažení zletilosti se po vzoru římského práva lišil podle pohlaví, dívky zletilosti dosahovaly ve třinácti letech, chlapci o rok později. To, že došlo k dosažení zletilosti, bylo nutné prokázat svědectvím čtyř svědků, dvou blízkých přátel z otcovy strany a analogicky dvou blízkých přátel ze strany matčiny. Ačkoli to Extrakt neříká výslovně, lze předpokládat, že od tohoto věku byl tedy poručenec právně způsobilý. Extrakt ale počítá také se situací, kdy si mohl poručenec poručníka ponechat i po nabytí zletilosti. Jednalo se o případ, kdy se kvůli svým rozumovým schopnostem necítil dostatečně kompetentní pro správu svého majetku („*kteréhož oni sami pro mladost svau ještě spravovati nemohau, v své ochraně měli a jim opatrovali*“). Poručníka si v tomto případě mohli ponechat až do svých „*let rozumných*“, tedy do věku jedenadvaceti let.

4.1.2 Práva věcná

Z Extraktu lze vyvodit, že bylo rozlišováno mezi věcmi movitými (*mohovitými*) a nemovitými. Absentuje ovšem definice těchto dvou kategorií. Při systematickém zkoumání Extraktu můžeme ale vyvodit, že věcem movitým je věnována mnohem menší pozornost než věcem nemovitým.

Prvním řešeným institutem práva nemovitostí je postoupení nemovité věci, ať zakoupené či zděděné.²³⁶ K tomu, aby mohla být nemovitost postoupena, je nutný rozsudek zahájeného soudu, ve kterém má soud shledat, zda postoupení věci není „*právu na škodu*“ a potvrdit „*vzdání se*“ věci vlastníkem. Pokud byla tato věc zděděna, potřebuje k takovému postoupení vlastník nemovitosti souhlas ostatních dědiců. Extrakt dále stanoví²³⁷, že ten, komu byla věc postoupena, má do „*dne a roka*“ začít věc spravovat a současně s tím má původní vlastník do této doby povinnost věc spravovat. Výjimkou je případ, kdy nový vlastník není přítomný, pak povinnost správy trvá až do smrti. Dále tento článek řeší případ, kdy je nemovitá věc v zástavě. Na zástavce nemůže přejít vlastnické právo promlčením ve chvíli, kdy existuje o zástavním právu nějaký zápis. Naopak je možné promlčení po třiceti letech v případě, že se původní vlastník vlastnictví nemovité věci nevzdal před soudem.

---

²³⁶ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 8.* Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 8.

²³⁷ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 7.* Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 8.

Další úprava věcného práva se věnuje případu tzv. nabytí od neoprávněného.²³⁸ Jedná se o situaci, kdy nabyvatel získá do svého vlastnictví určitou nemovitou věc od zcizitele, o kterém je v dobré víře, že je jejím vlastníkem nebo jinak oprávněným vlastníkem věci převést, ačkoli tomu tak není. V tomto případě se může nabyvatel u soudu vlastnického práva dovolat proti tomu, kdo si takové vlastnické právo nárokuje. Dále je upraveno darování movité věci.²³⁹ V případě že obdarovaný věc drží po tři dny „*pořád neskrýtě*“, nemůže být obviněn z krádeže takové věci.

V případě, že někdo od někoho nabyde věc s vadou, má právo požadovat odstranění této vady.²⁴⁰ Extrakt tuto odpovědnost za vady ukazuje na příkladu prodeje koně.²⁴¹ V případě, že se jednalo o vadu skrytou v momentu uzavření kupní smlouvy, může být prodávající od kupujícího obžalován.

4.1.3 Právo smluvní

Ze smluvního práva Extrakt neupravuje samotné uzavírání smluv. Z procesní úpravy smluvních sporů, o kterých bude ještě pojednáno níže, lze pouze vyvodit, že smlouvu bylo možné uzavřít mezi dvěma či více osobami, a to jak soukromě, tak před úřední institucí (soudem či ubrmanem).²⁴² Co ovšem Extrakt upravuje je „*rušení*“ smlouvy (a případně i ubrmanovských výpovědí).²⁴³ V případě, že strana vypověděla smlouvu, musela zaplatit smluvní pokutu. Pokud by někdo smlouvu „*zrušil mocí*“, tedy následkem násilí na druhé smluvní straně, má být dotyčný souzen a „*za ránu ruku a za mord hrdlo propadne*“.

4.1.4 Zajištění závazků

Z institutů, jejichž účelem je zajištění závazků, je v Extraktu upraveno ručení.²⁴⁴ Článek rozlišuje dva subjekty ručitelského vztahu – tzv. jistce (v dnešní občanskoprávní terminologii hlavního dlužníka) a rukojmího (ručitele). Obecná klauzule říká, že pokud se někdo zaručí za cizí

---

²³⁸ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 15.* Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 15.

²³⁹ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 16.* Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 15-16.

²⁴⁰ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 67.* Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 38-39.

²⁴¹ „*Prodáli kdo komu koně a zpraviti jej slíbí, bude povinen to zpraviti, že ten kuoň nečistý, uhliř, zápalčivý, slepý nebo nesvobodný není, jestli žeby se ty vady na něm, když se ohledává zjevně spatřiti nemohly než terpva po trhu na něm shledány byly*“ (*Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 67.* Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 38-39.)

²⁴² Ubrman byl smírčí soudce, zvolený k rozhodnutím stranami, od jeho rozhodnutí nebylo zpravidla možné odvolání (Heslo „*Ubrman*“: Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. [cit. 10.6.2019]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx?hw=ubrman>).

²⁴³ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 29.* Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 21.

²⁴⁴ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 17.* Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 16.

dluh, toto ručení zanikne splacením dluhu hlavním dlužníkem. Dále je řešena situace, kdy ručitel zaplatí za hlavního dlužníka část dluhu a toto zaplacení je rozporováno. V takovém případě je nutné zaplacení částky prokázat pomocí svědků. Extrakt obsahuje i úpravu solidárního ručení, která se příliš neliší od dnešní úpravy v občanském zákoníku. V případě, že se za dluh zaručí vícero osob, ručí všichni společně a nerozdílně a věřitel se může domáhat splnění dluhu na každém z nich.

Dále je rukojemství v souvislosti s žalobami městskými a autrpnými.²⁴⁵ Pokud někdo za jiného převezme rukojemství, odpovídá ve věci sám a může být obviněn z původu. Pokud by se jednalo o původ (žalobu) útrpnou anebo týkající se zdraví, potom neručí svým životem („*trpěti nemá*“), ale *wergeldem*. Pokud někdo ručí penězi, ale tyto peníze k uhrazení dluhu nemá, může místo nich poskytnout jinou věc. Je zde opětovně popsán i princip solidárního ručení, tak jak byl popsán výše. Rovněž je řešena situace, kdy jistec zemře.²⁴⁶ V tomto případě se uplatní klauzule, která říká, že pokud někdo ručí za jiného za jeho „*bezprávi*“ a „*vyručený*“ (tedy dlužník neboli jistec) zemře, pak ručení zaniká, prokáže-li ručitel smrt jistce. Pokud by se jednalo o majetkový dluh, může se věřitel jeho splnění domáhat na jistcových dědicích.

4.1.5 Normy upravující vztah mezi pánem a čeledí

Normy upravující vztahy mezi pánem a čeledí jsou normami, které upravují právní vztahy mezi vlastníkem statku a čeledí na něm pracující. V rámci těchto norem nalezneme právní úpravu, která stanoví postup v případě smrti vlastníka statku (tj. pána).²⁴⁷ Extrakt zde rozlišuje dvě povinnosti, které mají dědicové vůči čeledi. Tou první je povinnost čeleď si ponechat, a to do té doby, dokud si čeleď neopatří jinou službu. Tou druhou je poté povinnost zaplatit čeledi odměnu, na kterou čeledi vznikl nárok za života původního vlastníka a která dosud nebyla zaplacená. Případné spory o nárocích na odměnu by posléze byly řešeny přísahou.

Dále je řešena i případná odpovědnost za škodu způsobenou čeledí. Pán je za čeledína odpovědný pouze ve třech alternativních případech. Zaprvé, ke škodě došlo při službě pro pána, anebo zadruhé, pokud čeledín jednal na pánův rozkaz, a konečně zatřetí, převzal-li by pán za dané jednání rukojemství. *A contrario* odpovědnost nenastává, pokud čeledín jednal bez vůle a rozkazu jeho pána.

---

²⁴⁵ Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 74. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 42.

²⁴⁶ Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 76. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 43.

²⁴⁷ Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 49. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 30-31.

Extrakt obsahuje i velmi obecnou úpravu mzdy.²⁴⁸ Mzda má být čeledínovi zaplácena bez průtahu. V tomto kontextu je řešena rovněž situace, kdy pán čeledína vyžene.²⁴⁹ Učiní-li tak bez spravedlivého důvodu („*příčiny toho slušné*“) anebo tento spravedlivý důvod není schopen dokázat (svědky či přísahou), má povinnost čeledi zaplatit „*tak rovně, jakoby dosloužil*“. Pokud ale čeledín od svého pána zběhl, je povinen zaplatit pokutu a vrátit obdrženou mzdu. Výjimkou je situace, v jejímž rámci by čeledín zběhl z důvodu manželství nebo přijmutí poručenství nad jinou osobou.

4.2 Právo dědické v Extraktu

Právo dědické, jakožto právo, které v sobě velmi úzce spojuje prvek práva hmotného a procesního, je pro popis obsahové podoby magdebursko-litoměřického práva velmi významným odvětvím. Lze v něm totiž nalézt instituty pro magdeburské právo typické, jako je *gruod* nebo *hergwet*. Právě na těchto dvou institutech je vidět, že zůstavitel měl ne vždy možnost disponovat se svým majetkem pro případ smrti způsobem, jakým by chtěl. Určitá část majetku byla totiž spjata vzhledem ke svému účelu s jistými osobami, kterému po smrti zůstavitele připadla.

Úprava pořízení závěti vychází z privilegia Karla IV. z roku 1372, které je do Extraktu výslovně opsáno.²⁵⁰ Ten, kdo chce pořídit závěť, musí tak učinit za přítomnosti rychtáře, kmetů nebo konšelů a radního písaře. Testamentární způsobilost nemá žena bez souhlasu manžela („*žena bez vuole manžela jakožto hlavy své a manželského poručníka nic dávat a slibovati nemuože*“) a poddaný bez souhlasu svého pána („*nebo poddaní sobě volni nejsau, ale pod moci jiných postaveni*“). Zůstavit rovněž nelze věc, na kterou již má právní nárok někdo jiný, ledaže by s tím souhlasil. V tom případě je ale nutné pro tuto osobu zanechat alespoň třetinu věci. Dále je řešena situace, kdy je pozůstalost zadlužena. Pokud dědic vysloví s děděním souhlas, přechází na něj rovněž i všechny dluhy. Článek rovněž upravuje i odkaz. Pokud zůstavitel v kšaftu dědici poručí předat odkazovníkovi určitou věc, musí dědic tento příkaz splnit.

Postupně dědí zůstavitelovi potomci, rodiče, plnorodí sourozenci, polorodí sourozenci a další ascendentí. Oddělení synové a provdané dcery, nezřekli-li se výslovně svého práva dědit, dědí stejně jako „*neoddělení*“ potomci, ale pouze za podmínky, že do pozůstalosti zpátky vnesou to, co od zůstavitele nebyli při svém *oddělení*. Dědický podíl vychází ze zásady *in stirpes*, například vnuci zůstavitele se tedy dělili o díl, který by připadnul jejich zesnulému otci.

---

²⁴⁸ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 50. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 31.*

²⁴⁹ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 51. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 31-32.*

²⁵⁰ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 36. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 25-27.*

Významnou část úpravy tvoří normy práva věnného, tedy dědického práva vdovy po pozůstalém.²⁵¹ Velmi důležitým ustanovením pro právo magdeburské, které se dotýká jak práva nemovitostního, tak práva dědického, je právo vdovy na tzv. *gruod*, neboli ženskou výbavu,²⁵² jež bývá v literatuře rovněž označována jako ženský nábytek. Podle Haase je *gruod* jedním z institutů, který magdeburské právo odlišuje od práva jihoněmeckého, které tento institut nezná.²⁵³ Jedná se o část majetku zesnulého, na který má vdova přednostní nárok před všemi věřiteli a ze kterého není povinna platit věřitelům případné dluhy zesnulého manžela. Ke *gruodu* patřilo jednak ošacení a šperky, dále běžné vybavení domácnosti, a hospodářská zvířata.²⁵⁴ Haas k tomuto dodává, že v *gruodu* je odražena nejstarší forma věna, které se většinou sestávalo z přihnaného dobytka. Postupem času, tak jak rostlo finanční a materiální zajištění rodin, fakticky rostl i rozsah *gruodu*, do něhož vstupovaly i předměty osobní potřeby, které ukazují na rostoucí životní úroveň měšťanů.²⁵⁵

Úprava dědického práva ve vztahu k ženské výbavě je v Extraktu velmi podrobná a řeší nejrůznější situace, jaké mohou po smrti manžela nastat. Kromě přednostního práva k ženské výbavě před věřiteli, je zde například řešena situace, kdy se vdova znovu vdá, následně zemře a před její smrtí jí nebylo vydáno dědictví po jejím prvním manželovi. V tomto případě na druhého manžela přechází právo na vydání těchto věcí. Dále je v Extraktu doslovně přepsáno privilegium Vladislava Jagellonského z 12. března 1506,²⁵⁶ které řešilo situaci, kdy žena zemře bez závěti, ve které by majetek odkázala svým dětem, přejde její majetek v rámci ženské výbavy na jejího manžela. V případě, že by tato závěť existovala, majetek přejde rovným dílem na děti. Pokud jedno z dětí zemře, pozůstalost přechází zpátky na jejich otce a v případě, že by otce neměli, pozůstalost přejde na přátele po otci či po matce. Další řešenou situací je situace, kdy vdova chce odejít ze zděděného statku, má tzv. právo k potravě a spíži v domě, ze kterého odchází, a to ve výši jedné poloviny takovýchto prostředků.

---

²⁵¹ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských* z roku 1571, čl. 8-10. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 8-13.

²⁵² Tento pojem používá například ve svém článku Antonín Haas (viz HAAS, 1960, op. cit., str. 141-150).

²⁵³ Zároveň ale v této souvislosti podotýká, se doposud příliš neřešila otázka, v čem se obě práva lišila (viz HAAS, 1960, op. cit., str. 142).

²⁵⁴ Článek osm doslova uvádí: „*všeliké šaty ženské, sukna a plátna k jich potřebám skrácená a což pro ozdobu svau ženy nosí a pod svým zámkem chovají: k tomu také všeliké zlato anebo stříbro k jich okrasám zvláště zdlané, prstenové, zápony, spínadla, pasy, tkanice, věci od hedbávi strojené, koltry, opony, žehliky, prostěradla, jedno luože, peřiny, polštářové, podušky, ubrusové, ručnickové, stolové mísy, kotel k praní, len, příze, nitě soukané, obvařené a i neobvařené, knihy kterýchž užívají, husy, kuřata, ovce, kteréž se do stáda honí.*“ K srovnání obsahu ženské výbavy v jednotlivých pramenech více například SLAVÍČKOVÁ, 2012, op. cit., 120-125.

²⁵⁵ HAAS, 1960, op. cit., str. 142.

²⁵⁶ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských* z roku 1571, čl. 9. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 11-12.

Dalším institutem dědického práva, který upravuje Extrakt, je hergwet neboli mužská výbava, takzvaná válečná výstroj zemřelého.²⁵⁷) Jedná se vojenskou zbroj, ke kterému náleží „*kuň nejlepší mužov osedlaný, meč jeho a nejlepší zbroj na jednoho pacholka, k tomu také všední šaty, luožko vojenské, jedním polštářem a dvěma prostěradly postlané, jedna měděnice, jeden ubrus s ručníkem, jeden kotlík nebo nětco k tou podobného.*“ Oproti ženské výbavě a dědění ženy je v Extraktu dědění mužem upraveno jen velmi zkratkovitě. Větší vhled do dědických poměrů nabízí až další prameny, zejména knihy testamentů, které dokládají tendenci uchovat hergwet v mužské linii rodiny. V případě, kdy muž neměl syna, odkazoval většinou hergwet jiným mužským příbuzným, tedy zejména bratrům, strýcům či synovcům.²⁵⁸

Po úpravě věnného práva aženské a mužské výbavy, následuje rovněž i klauzule říkající, co vše náleží do pozůstalosti.²⁵⁹ Zde jsou kazuisticky vyjmenovány věci, které mohou být předmětem dědění. Vedle toho je upraven rovněž případ, kdy by existovalo více dědiců. V takové situaci připadá dědictví nejstaršímu z nich. Tento dědic má poté pro ostatní dědictví spravovat.

Pokud osoba zemřela bez dědiců a nikdo se ve lhůtě jednoho roku o dědictví nepřihlásil, potom přechází pozůstalost odúmrtí na krále.²⁶⁰ Hergwet a gruod potom připadá městu. Specifickou úpravu má v Extraktu i situace, kdy pozůstalý odkáže ženě věno, ale dědicové toto věno nemohou či nechtějí vydat.²⁶¹ V tomto případě má i přesto žena právo zastavit či prodat věc, případně požívat či užívat požitky i platy z ní. Zvláštní úpravu ve vztahu k dědickému právu požívají i těhotné ženy.²⁶² Až do konce šestinedělí má těhotná žena právo zůstat na statku.

Z práva procesního dědického jsou v Extraktu upraveny dědické spory.²⁶³ Extrakt zná žalobu pravého dědice na vydání věci, kterou někdo bezprávně drží. V této souvislosti je upravena i zásada lepšího práva „*přirozeného dědice*“, podle které přirozenému dědici, v případě, že dojde ke sporu, má dědictví připadnout, neboť „*držení a zprávu má od toho, kdož jest mu ho odumřel*“.

---

²⁵⁷ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 11. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 13.*

²⁵⁸ Výzkumem ženské a mužské výbavy v litoměřické právní oblasti se detailně věnovala Michaela Hrubá či Jan Mareš (viz HRUBÁ, Michaela. *Zvonění na sv. Alžbětu: Odras norem a sociální praxe v životních strategiích měšťanek na prahu raného novověku*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0439-4; MAREŠ, 2007, op. cit., str. 54-91).

²⁵⁹ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 12. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 13-14.*

²⁶⁰ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 31-32. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 22-23.*

²⁶¹ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 64. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 37.*

²⁶² *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 65. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 37-38.*

²⁶³ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 40. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 28.*

Zde se explicitně mluví o přednosti přirozeného dědice před osobou, která předmět dědictví koupila či před zástavním věřitelem.

4.3 Procesní normy v Extraktu

4.3.1 O soudech a soudním řízení obecně

Hned první článek Extraktu rozděluje právo na právo městské a právo zemské.²⁶⁴ Právo městské je právo, které „*lidé jednoho města anebo rychty mezi sebou zavřeli k držení podle svého najednání a starobyklých zvyklostí*“, zatímco zemské právo je právem, které „*lidé mezi sebou vuobec za právo našli*“. Obě definice se od sebe liší pouze tím, zda dané právo bylo nalezeno občany města, či občany země. V rámci tohoto článku již však dále chybí vztah mezi jednotlivými právy.

Po tomto rozdělení následují normy,²⁶⁵ které upravují činnost tzv. zahájeného soudu. V tomto kontextu lze mluvit o dvou druzích právních norem. Prvním druhem jsou normy o obsazení soudu. Zde se dozvídáme, že městský soud se má skládat ze šesti kmetů a jednoho rychtáře, přičemž soud nemůže bez přítomnosti rychtáře jednat. Tam, kde není kmetů, spolu s rychtářem mají zasedat konšelé. Na tomto ustanovení je pěkně vidět nejasná linie mezi rozdělením moci soudní (kmeti) a výkonné (konšelé) ve městě, tak jak o tom bylo pojednáno v podkapitole 2.5.2. Druhým druhem norem jsou pravidla upravující průběh jednání soudu. V rámci soudního jednání lze rozlišit tři fáze. První fáze je fáze před zahájením soudu, kdy soud řeší, zda vůbec existuje důvod pro zahájení soudu. Tato fáze je zahájena formálními otázkami rychtáře. Rychtář položil dvěma kmetům právní dotaz vycházející z podané žaloby a ti měli vyjádřit, zda je možné a nutné soud zahájit. Pokud ano, došlo k zahájení soudu, přičemž (třetí z kmetů či konšelů) měl potvrdit, že soud byl zahájen podle práva. Ve druhé fázi, po zahájení soudu, se zkoumalo, zda někdo „*křikem, duotkami a jiným bezprávím*“ nemaří soudní jednání či nebrání žalobě. V případě že ano, měla být dotčenému uložena pokuta. V rámci řízení měli účastníci právo se vyjádřit. Následně byl vynesena ortel (rozsudek). Extrakt rovněž řeší situaci, kdy rychtář nerozhodl dle práva, či odepřel spravedlnost.²⁶⁶ Sankcí za toto chování měla být finanční pokuta.

---

²⁶⁴ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 1. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 3-4.*

²⁶⁵ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 2. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 4-5.*

²⁶⁶ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 3-4. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 5-7.*

Kromě kmetského soudu ve městě existoval i soud konšelský.²⁶⁷ Z hlediska teoretického dělení na právní odvětví tento článek obsahuje normy procesního, trestního hmotného i správního práva. Konšelský soud byl příslušný zejména ve sporech vzniklých na trzích, tedy ve sporech pro „nespravedlivé váhy, strychy a kaupě všelijakých pokrmuov a nápojuov falšovaných, bud'to že pekaři drobné chleby dělají a řezníci nehodná masa prodávají, bud'to že překupníci a hokynáři kaupě k lidské potravě v neslušných peněžích odbeyvají“. Trestem za tento zločin má být mrskání či cejchování, případně se z tohoto trestu dá vyplatit třemi těžkými hřivnami (třiceti šesti šilinky). Správní povahy je poté norma, která stanoví, že míry a váhy mají být označené městským znamením.

Co se týče soudních roků,²⁶⁸ rychtář s kmety, popř. s konšely, má jednat třikrát v roce a každý takovýto soud má trvat tři dny. První se má konat úterý po Novém letě, druhý úterý po provodní neděli a třetí úterý po sv. Trojici. Po každém obecním soudu se mají konat „troje nebo čtvery posudky,²⁶⁹ jedny od druhých ve dva nedělích se držívají“. Úprava počítá i se situací, kdy by na den konání obecního soudu měl připadat svátek.²⁷⁰ V tom případě se soud do druhého či třetího dne odročí.

4.3.2 Půhon a žaloby

Podoba procesu ve staročeském městském právu vycházela ze zásady projednací. Základem pro projednání sporu byl půhon, tedy „písemná formulace žalobního nároku, s nímž hodlal žalobce – původ [s tímto označením termínem pracuje i Extrakt, pozn. Autorky] – vystoupit proti obžalovanému – pohnanému – na soudu.“²⁷¹ Extrakt pracuje jak s pojmem půhon (a zde směšuje označení samotné žaloby a žalobce jako strany sporu), tak žaloba. Těch obsahuje několik typů. Kromě žalob deliktních a trestních, o kterých bude pojednáno níže, upravuje žalobu na

---

²⁶⁷ Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 5. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 7.

²⁶⁸ Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 25. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 19.

²⁶⁹ „dodatečné soudní jednání po zasedání „plného“ soudu určené k výkonu jeho jistých usnesení (předvedení svědků, složení přísahy, složení peněžní částky aj.“ (Heslo „Posudek“. Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. [cit. 10.6.2019]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx?hw=posudek>).

²⁷⁰ Případ, že na jednání soudu připadl církevní svátek a soudní jednání tedy muselo být odročeno, nebyl neobvyklý. Církevních svátků ve sledovaném období existovalo velké množství a výrazným způsobem zasahovali do života společnosti, ať už v podobě zákazu práce, povinné účasti na bohoslužbách anebo právě nejednáním a nezasedáním městských institucí. I proto od pozdního středověku byla tendence množství církevních svátků omezit. Více například BLÁHOVÁ, Marie. *Historická chronologie*. Praha: Nakladatelství Libri, 2001, str. 96-104. ISBN 80-7277-024-1.

²⁷¹ MALÝ In. MALÝ a kol., op. cit., str. 118.

nepřítomného,²⁷² žalobu na osoby „hostinské“, tedy osoby jiného práva,²⁷³ žalobu na dědice po umrlé ruce²⁷⁴ a žalobu hosta na hosta.²⁷⁵

O trestním právu procesním bude pro jeho specifčnost pojednáno v samostatné kapitole níže. Zde pouze pro přehlednost zmiňme, že Extrakt zná žaloby útrpné z ran a mordu a i v jejich rámci se uplatňuje řízení s přísahou.²⁷⁶

4.3.3 Přísaha

Přísaha je typickým procesním institutem středověkého a raně novověkého práva. Ačkoli, jak popisuje Vaněček, původně přísaha plnila funkci *promissorní*, tedy při slibování a ve vztahu k budoucnosti, v období, o kterém tato práce pojednává, byla již objevena možnost, aby fungovala *assertoricky*, tedy jako prostředek ujišťování a vypovídání o tom, co se stalo, tj. ve vztahu k minulosti. Přísaha tedy začala sloužit jako důkazní prostředek při rozhodování sporů a zjišťování viny.²⁷⁷ Kromě přísahy pohnaného úprava přísahy mnohdy předpokládá i přítomnost *očistníků* či *pomocníků*. Jednalo se o osoby, které měly dosvědčovat správnost a pravdivost přísahy. Na rozdíl od svědků, kteří byli tázáni i na skutkové okolnosti případu a přísahali na pravdivost své výpovědi, se u očistníků a přísežníků nevyžadovalo, aby byli očitými svědky skutku, který se projednával. Smyslem pouze bylo vyjádřit přesvědčení, že se obžalovaný skutku nedopustil.²⁷⁸

Obecná klauzule upravující přísahu v Extraktu říká, že pokud někomu bude uložena povinnost něco dokázat či mu bude uložena přísaha, má tak učinit ve lhůtě „*tříkrát patnácte dní*“, tedy čtyřiceti pěti dní. Z těchto dnů si může vybrat, kdy k důkazu či přísaze dojde a na tento den bude svolán soud.²⁷⁹ Před soudem nejprve přísahá ten, komu byla přísaha uložena a následně jeho očistníci mají přísahu stvrdit. Kromě obecné klauzule je přísaha upravena i u jednotlivých případech žalob, pokud řízení s přísahou v rámci procesu počítá.

Toto obecné pravidlo je upřesněno a rozvedeno tím způsobem, že v případě, že někdo má učinit přísahu, má ji formulovat podle určitého znění. Extrakt přímo uvádí: „*Bylliby od pouvoda*

---

²⁷² Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 23. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 18.

²⁷³ Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 24. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 18-19.

²⁷⁴ Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 38. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 27.

²⁷⁵ Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 39. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 27-28.

²⁷⁶ Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 41. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 28.

²⁷⁷ VANĚČEK, Václav. *Počátky práva a státu v Československu*. Praha: Věšhrd, 1942, str. 106.

²⁷⁸ BRANDL, Vincenc. Staročeské řízení soudní. *Právník*, 1869, 8(1), str. 711.

²⁷⁹ Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 46. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 30.

*z dědictví obžalován má přísahati, od koho ze jména to dědictví má sobě dané nebo prodané a svědkové očistníci též také jeho přísahu, že jest pravá a spravedlivá, svou přísahu stvrditi mají. Pakliby z mordu nebo ran obžalován byl, a na přísahu mu přišlo, má přísahati, že tím skutkem, tj. mordem a anebo ranami není vinen etc. a očistníci také tak jeho přísahu, že pravá jest, podle práva stvrditi svou povini.*²⁸⁰

Dále Extrakt stanoví, že je možné, aby přísahu za svého syna vykonal otec, a to za splnění následujících tří podmínek. Zaprvé, skutek musel být spáchán ze zlého účinku (článek demonstrativně uvádí krádež a loupež), zadruhé syn musí být „*nevybytý*“, na „*otcově chlebě*“ a jeho „*mocen*“ a zatřetí, otec si má být jist synovou nevinou. V případě, že by ze stejného skutku byl obviněn i otec, tento postup není možný, ledaže otec sám by se ze skutku vyvinil.²⁸¹

4.3.4 Odvolání

Z institutů procesních přezkumných zná Extrakt odvolání (apelaci), jakožto institut umožňující revizi rozsudku městského soudu. Jako nástroj, jehož smyslem je bránit nadužívání tohoto institutu, Extrakt stanovuje pokutu za odvolání, kterému nebylo vyhověno. Kmetovi, proti němuž se dotyčný odvolával, podle tohoto ustanovení náleží třicet šilinků a rychtáři vetunk. V případě, že rozsudek kmeta vycházel z kolektivního rozhodnutí několika, či všech kmetů, náleží pokuta ve výši třiceti šilinků každému kmetovi, který se na rozhodnutí podílel a rychtáři tolik vetunků, kolik bylo kmetů zúčastněných na rozhodnutí.²⁸²

Samotné odvolání a způsob jeho podání je upraveno velmi zkratkovitě a nepodrobně.²⁸³ Mělo podobu formule²⁸⁴ adresované rychtáři, ze které vyplývá, že o odvolání má rozhodovat soudní orgán v místě, „*odkudž své právo bereme*“. Následně článek stanoví, že rychtář strany poučí o účincích odvolání. Tím je úprava odvolání v Extraktu vyčerpána.

4.3.5 Spory ze smluv a obligací, vymáhání dluhu

Další úprava práva procesního je obsažena v normách smluvního práva, resp. v ustanoveních řešících spory ze smluv a obligací.²⁸⁵ Výchozím principem tohoto článku je zásada

²⁸⁰ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 66. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 38.*

²⁸¹ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 47. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 30.*

²⁸² *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 44. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 29.*

²⁸³ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 45. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 29.*

²⁸⁴ „*Pane rychtáři, ortel kterýž jest tento kmet nalezl a nebo z potazu jiných vynesl, jest na ublížení spravedlnosti mé a nebo principála mého, podle všech práv, kterých tato stolice podle veysad svých užívá a to já chci ukázati, jakž za právo jest a s tím se odvolávám na vyšší právo, odkudž své právo bereme.*“

²⁸⁵ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 27. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 20-21.*

ne bis in idem. V případě, že jednou bude o sporu ze smlouvy rozhodnuto, stejný spor se již nemá obnovovati.

V tomto kontextu je řešena i situace, kdy dojde k uzavření smlouvy před soudem nebo ubrmanem.²⁸⁶ V tomto případě „*taková smlouva rychtářem a kmety a nebo purkmistrem a konšely ukázati se může*.“ Prakticky byl tedy zápis knihy dohledán v městské knize, případně byl její obsah dosvědčen osobami, před kterými byla uzavřena. V případě, že tyto osoby již zemřely, mohly obsah osvědčit další (neúřední) osoby, které byly přítomny jejímu uzavírání.

Z práva dlužního je upraven dluh z jídla a pití vzniklý v hospodě.²⁸⁷ Pokud někdo z tohoto dluhu viní a obžalovaný tuto vinu popírá a nelze-li jeho nevinu dokázat jinak, dochází k přísaze. Pokud obviněný dluh uzná, ale nemá ho z čeho zaplatit, pak není možné na něm vymáhat více, než co „*obžalovaný oděvu na sobě nepřepásaného má, jako koblauk, plášť, sukni, čepicy etc.*“

Dále jsou obligace upraveny v kontextu solidárního ručení.²⁸⁸ Obviní-li někdo někoho z dluhu půjčeného či slíbeného za jiného (tedy situace, kdy se jiný za dluh zaručil nebo dluží solidárně) a své právo prokáže, potom má povinný povinnost dluh do čtrnácti dnů uhradit, a to i s pokutou pro rychtáře. Pokud nezaplatí, rozkáže rychtář zaplacení povinnému znovu, a to do osmi dnů. Nezaplatí-li ani tehdy, přikáže rychtář novou lhůtu třech dnů, v případě, že ani tehdy nedojde k zaplacení, přikáže další lhůtu dvou dnů a potom případně jednoho dne. Kolikrát rychtář přikáže novou lhůtu, tolikrát povinný musí rychtáři platit pokutu. Pokud by ani tak povinný svůj dluh a pokutu rychtáři nezaplatil, má být k zaplacení donucen tím, že bude zamknut a zapečetěn jeho dům. Pokud dům nemá, dojde k vazbě.

Problematika vymáhání dluhu je v Extraktu rovněž řešena.²⁸⁹ Pro tuto úpravu je důležitá výše dluhu. Pokud dluh není vyšší než deset kop míšeňských a dlužník má městské právo ve městě, má věřitel dlužníka skrz posla nechat předvolat k rychtáři, který v řízení následně přezkoumá povahu dluhu a příčiny jeho vzniku. V případě, že dlužník z města nepochází, má „*rychtář na žádost puovoda ujistiti*“. V případě, že dlužník svůj dluh i tak nezaplatí, postupuje vymáhání k soudu. Stejně tak, pokud je dluh vyšší než deset kop míšeňských, je k jeho vymáhání příslušný městský soud.

---

²⁸⁶ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 28. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 21.*

²⁸⁷ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 48. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 30.*

²⁸⁸ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 63. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 37.*

²⁸⁹ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 19. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 17.*

4.4 Právo deliktní a trestní v Extraktu

Jak vysvětluje Malý, staré české právo příliš nerozlišovalo mezi spory majetkovými a trestními, neboť na rozdíl od dnešního pojetí trestného činu byl primárně považován za útok proti soukromé osobě a nikoli státu či společnosti.²⁹⁰ I proto Extrakt nerozlišuje mezi právem trestním a právem deliktním, tak jak je chápe současná právní nauka a z tohoto důvodu o nich bude i v této kapitole pojednáno společně.²⁹¹

V případě žalob na porušení osobnostních práv Extrakt rozlišuje dvě situace. V případě žalob z bezpráví a rukojemných²⁹² se jedná o situaci, kdy obviněný není při narušování cizího práva přistižen („*kterýž v horkém účinku není přistižen*“). V tomto případě má být zločin soudu ohlášen. Pakliže by se „*pře hrdla se a nebo zdraví obžalovaného dotýkala*“, musel, v případě, že nevlastnil statek, složit wergelt. Pakliže tento wergelt nemohl složit, mohl ho rychtář do dne konání příštího soudu vzít do vazby. V případě, že se spor týkal dluhu a uznal-li obžalovaný svůj dluh a vlastnil-li více, než dlužil, měl tento dluh splatit. Pokud ovšem neměl z čeho splácet, měl „*za ruku vydán býti*“. Žalobce však musel slíbit, že s obžalovaným bude dobře zacházet, opatří mu stravu a jakmile z platu za práci splatí svůj dluh, obžalovaného zase „*navrátí*“.

Dalším typem žalob trestního práva, který Extrakt zná, jsou žaloby *autropné v horkém účinku*.²⁹³ Jedná se o žaloby na „*všelijaké laupežuov, násilí, cizoložství, záloh, veybojuov nočních nebo denních a jiných věcí k těm podobných*“. Tyto žaloby mají být řešeny bez zbytečného odkladu, dokud ještě „*horký účinek vidín být může*“. Samotný „*horký účinek*“ potom Extrakt definuje za pomoci výčtu příkladů, kdy horký účinek nastává.²⁹⁴ Zaprvé je tomu tak ve chvíli, kdy „*někdo při skutku jest postiežen a nebo s jistinou v utíkání popadem*“, zadruhé pak tehdy, „*kdyžby někdo krádež a nebo laupež v svém domě a nebo pokoji a v truhle měl a odtud by sám toliko klíče při sobě choval a žádnému jinému jich od sebe nedával, lečby ta laupež a krádež tak věc malá byla, žeby ji někdo k němu oknem vhoditi nebo nějakou děrau vstrčiti mohl*“, a konečně zatřetí ve chvíli, „*kdyžby někdo s doybtým mečem a dýkau a nebo s jinou zbraní, kteraužby pokoj zrušyl, byl postiežen a ku právu jsa dodán, v ton byl podle práva usvědčen*“. Ustanovení o „*horkém účinku*“

²⁹⁰ MALÝ In. MALÝ a kol., op. cit., str. 115.

²⁹¹ V vývoji magdebursko-litoměřického trestního práva viz například ŠOUŠA, jr. In: MALÝ a ŠOUŠA jr. (eds.), op. cit., str.

²⁹² *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571*, čl. 13. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 14.

²⁹³ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571*, čl. 21. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 17-18.

²⁹⁴ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571*, čl. 72. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 41.

je jedním z nevelkého množství případů, kdy Extrakt kromě samotné právní normy obsahuje i pravidlo jejího výkladu.

Dalším příkladem práva deliktního je ustanovení řešící *žaloby a odpovědina cizým právě*.²⁹⁵ Jedná se o obecnou normu deliktního práva, která říká, že pokud někdo porušuje cizí právo, nahradí mu vzniklou škodu. Důležitým momentem je zde i ustanovení, které říká, že pokud někdo ve sporu „z věci světské a nebo takové, kteráž vlastně k světskému právu náleží“ podá žalobu k církevnímu soudu, bude i přesto souzen před soudem světským.

Jedním z trestných činů, který Extrakt zná, je krádež.²⁹⁶ Pokud někdo někomu odcizí věc a vnese ji do cizího domu, potom hospodář tohoto domu nebude za vnesení této věci v případě, že dojde k jejímu nalezení, odpovědný. Pokud ovšem věc byla nalezená v hospodářově uzamčeném pokoji, od něhož měl klíče, má být za zloděje považován on. Výjimkou je krádež věci, která by do pokoje mohla být vstrčena oknem nebo jiným otvorem. Stejně tak bude hospodář považován za zloděje, pokud během řízení odmítne vstup do svého domu. Pokud někdo odcizí věc, „vynesa [ji] na ulici, když jej ten jistý honí“ a tuto věc vytrousí či upustí, bude se rozlišovat, zda došlo k *okřiku*²⁹⁷ či nikoliv. Pokud k *okřiku* nedošlo, může poškozený své věci svobodně „*zbírat*“ bez svolení rychtáře. V případě, že by k *okřiku* došlo, nelze tyto věci sebrat ani schovat bez svolení rychtáře. Kromě krádeže zná i trestný čin loupeže.²⁹⁸ Pokud byl někdo obžalován z loupeže, má být povolán rychtář a lupiče zatknout a soudit.

Roztříštěná úprava práva je v Extraktu i ve vztahu k trestání za trestné činy a další delikty. Extrakt zná úpravu ohledání ran a sankcích za čin ublížení na zdraví a vraždy, respektive zabití.²⁹⁹ V případě ublížení na zdraví má poškozený povinnost nechat své rány ohledat, aby se zjistilo, zda jsou natolik závažné, aby se kvůli nim vedlo soudní řízení (jsou „*sedání hodné*“). Pokud se obviněný z rány sám nechá předvést s cílem dokázat svou nevinu a tuto nevinu i přísahou prokáže, bude své viny zproštěn. V případě, že se mu nevinu prokázat nepodaří, bude následovat trest ztráty ruky a v případě vraždy či zabití trest hrdelní. Neplatí zde tedy princip presumpce nevinu, nýbrž právě naopak, obviněný musí svou nevinu dokázat. Následně je řešena i situace, kdy žalující

---

²⁹⁵ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571*, čl. 14. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 14-15.

²⁹⁶ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571*, čl. 62. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 36.

²⁹⁷ Autoritativní zakročení proti porušení práva vyslovením nesouhlasu, žaloba. (Heslo „*Okřik*“. Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. [cit. 10.6.2019]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx?hw=okřik>).

²⁹⁸ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571*, čl. 70. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 39-40.

²⁹⁹ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571*, čl. 52. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 32.

dostatečně neprokáže své právo na soudní řízení ve věci ublížení na zdraví.³⁰⁰ V tomto případě sám přijde o ruku či hrdlo. Pokud dojde ke vzájemnému ublížení na zdraví, potom by „*rány obau dva sedání hodné byly*“.³⁰¹ Rovněž je stanovena zásada, že v případě vzájemného zranění nožem a mečem je rána nožem horší než rána mečem, se zdůvodněním, že „*nuož jest zrádná zbraň a tajně člověku než zví duši ukrádá*“). Stanoví se i rozdílné tresty, konkrétně za ránu mečem ztráta ruky, zatímco za ránu nožem trest hrdelní.³⁰² Extrakt dále v obsahuje pravidlo, které říká, že žena těhotná nesmí být mrskána či cejchována a v případě, že by spáchala vraždu či zabití, má její trest být vykonán až poté, co porodí.³⁰³

Z žalob práva trestního jsou v Extraktu upravené žaloby útrpné z ran a mordu.³⁰⁴ Extrakt stanoví trest ztráty ruky a v případě smrti oběti, trest hrdelní.

Dále je řešena situace, kdy se někomu stane bezprávi a pachatel při činu nebude přistižen (neboli nebude v „*horkém účinku*“). V tomto případě, kdy skutek nelze dosvědčit, je celá situace řešena přísahou obviněného.³⁰⁵ Pokud je zraněn někdo další a tento skutek ihned nenahlásí, bude se opět postupovat přísahou obviněného. V případě, že skutek nahlášen bude, postoupí se věc k běžnému soudnímu jednání.³⁰⁶

4.5 Shrnutí

Extrakt, jakožto norma, jejíž vznik byl motivován snahou přesvědčit panovníka a zemský sněm o legitimitě litoměřického městského práva, je pramenem obsahujícím výběr těch nejdůležitějších právních institutů, které magdebursko-litoměřické právo upravovalo. Z hlediska charakteru právních norem v Extraktu obsažených je patrné, že největší pozornost byla věnována právu dědickému, které kromě norem obsahujících pravidla pro přechod majetku pozůstalého do určité míry vykazuje i prvky práva rodinného a práva osob. Dalším významným právním odvětvím, jehož úprava je ovšem poznamenána dobovou tendencí nerozlišovat mezi právem veřejným a soukromým, je právo trestní, respektive deliktní. Na tomto odvětví lze pozorovat, že

---

³⁰⁰ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 53. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 32-33.*

³⁰¹ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 54. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 33.*

³⁰² *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 55. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 33.*

³⁰³ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 65. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 37-38.*

³⁰⁴ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 41. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 28.*

³⁰⁵ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 42. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 28-29.*

³⁰⁶ *Extrakt hlavnějších a přednějších článků z práv Saských aneb Magdeburských z roku 1571, čl. 43. Pro editovaný text viz HANEL, op. cit., příloha č. 1, str. 29.*

toto právo ovládaly jiné zásady, než jaké ho ovládají dnes, a to zejména neexistence principu presumpce nevinny, zásada formálních důkazních prostředků, která se projevovala v institutu přísahy a vlastně i porušení zásady nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege se všemi jejími definičními kategoriemi (certa, stricta etc.),³⁰⁷ neboť trestné činy byly v Extraktu upraveny velmi kazuisticky.

Naopak je zarážející, že poměrně malá pozornost byla věnována právu smluvnímu a obligačnímu. V Extraktu úplně chybí obecný popis postupu uzavírání smluv a bližší vymezení jednotlivých smluvních typů, což lze považovat za poměrně kontrastní s jinak velice kazuistickou povahou celého dokumentu. Toto je však možné vysvětlit existencí městských knih, do kterých byla zapisována jednotlivá právní jednání a smlouvy, jak již bylo popsáno ve třetí kapitole.

---

³⁰⁷ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2014, str. 29-33. ISBN 978-80-7502-044-4.

Závěr

Předložená práce pojednala o magdeburském právu v období čtrnáctého až šestnáctého století. Práce se postupně zaměřila na analýzu bádání o magdeburském právu, vývoje magdeburského práva se zaměřením na Litoměřice a Olomouc, právních pramenů magdeburského práva a institutů magdeburského práva prostřednictvím Extraktu práv saských.

Zjištění, ke kterým práce došla, lze rozdělit do čtyř hlavních oblastí. V první, historiografické oblasti, práce došla k závěru, že v bádání o magdeburském právu lze identifikovat tři rozličné přístupy. Prvním přístupem je analýza vzájemných vlivů práva německého a práva českého. Druhým přístupem je práce s primárními prameny a jejich zasazení do kontextu obecných dějin nebo dějin regionálních či městských, a to zejména z hlediska dějin správy a diplomatiky. Třetím přístupem je poté analýza jednotlivých právních institutů magdeburského práva.

V oblasti sledující vývoj magdebursko-litoměřického a magdebursko-olomouckého práva je hlavním výstupem srovnání jednotlivých fází v rámci vývoje Litoměřic a Olomouce. První fáze, kterou lze označit jako fázi vzestupnou, je obdobím pronikání magdeburského práva a etablování odvolacích stolic. Z hlavních shodných rysů Litoměřice a Olomouce lze vyzdvihnout neexistenci zakládací listiny města. Naopak největším rozdílem mezi dotčenými městy je způsob etablování se jako dominantního města v oblasti a čas, který městu tento proces zabral. Druhá fáze, kterou lze označit jako fázi sestupnou, odráží období, ve kterém se čím dál více projevovaly snahy ze strany panovníka a ústředních orgánů sjednotit městské právo a zamezit tak pronikání prvků cizího práva do práva domácího, jak se právě dělo díky právním radám a naučením, které si odvolací stolice braly z Magdeburku či Vratislavi. Zásadním poznatkem pro toto období je jak rozličná intenzita těchto zásahů, tak i reakce obou měst na tyto snahy, která byla onou intenzitou podmíněna. Zatímco Olomouc se, byť byla panovnickými snahami ovlivňována méně, přizpůsobila poměrně rychle a bez problémů, Litoměřice vzdorovali mnohem déle. Pozitivním momentem tohoto vzdoru bylo ovšem sepsání Extraktu práv saských jako výtahu toho nejdůležitějšího, co litoměřické právo obsahovalo. Extrakt do dnešní doby tvoří významný pramen, který poskytuje představu o tom, jak litoměřické právo v šestnáctém století vypadalo.

Výstupem třetím je analýza právních pramenů užívaných v českých městech. Kromě dělení diplomatického, rozdělujícího tyto prameny na listiny (respektive panovnická a zakladatelská privilegia) a právní a městské knihy, je nutné tyto prameny dělit podle jejich funkce a povahy zápisů. Takto tedy můžeme rozlišovat mezi sepsáním práva oficiální povahy s obecnou závazností a soukromými sepsáními, která ačkoli nebyla obecně závazná a vynutitelná, měla ve městech důležitý význam jakožto jakéhosi „přehledu“, který městským orgánům pomáhal právo aplikovat.

Z hlediska obsahu magdebursko-litoměřického práva analyzovaného prostřednictvím Extraktu práv saských, bylo zásadním zjištěním, že v Extraktu téměř absentuje úprava práva osob, jakož i práva rodinného, smluvního a obligačního v hmotněprávním smyslu. Naopak velký důraz byl kladen na právo dědické a trestní. Rovněž bylo v rámci čtvrté kapitoly prokázáno, že litoměřické právo šestnáctého století nerespektovalo právní zásady, které jsou v dnešní právní nauce považovány za ty nejdůležitější.

Na tomto místě zbývá ještě stručně pojednat o přínosech a limitech předložené práce. Za přínos práce může být považována zejména v ní provedená komplexní analýza zkoumaného magdeburského práva prostřednictvím interdisciplinárního propojení právních a historických metod.

Za určitý limit této práce, je možné považovat jen omezený prostor věnovaný komparativní analýze. Lze konstatovat, že jednak srovnání Extraktu s dřívějšími formami magdeburského práva (zejména vikpildu) a jednak také komparace vývoje a institutů práva magdeburského a jihoněmeckého jsou přirozenými výzvami do budoucna, s nimiž se tato práce zejména z důvodu omezeného rozsahu nemohla uspokojivým způsobem vypořádat. Prostor pro další zkoumání lze spatřovat rovněž ve studiu ortelů Apelačního soudu směřovaných do jednotlivých měst magdeburské oblasti a v jejich analýze ve vztahu k právnímu posouzení jednotlivých řešených případů.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

BLÁHOVÁ, Marie. *Historická chronologie*. Praha: Nakladatelství Libri, 2001. ISBN 80-7277-024-1.

BRANDL, Vincenc. Staročeské řízení soudní. *Právník*, 1869, **8**(1), str. s. 189-206, 226-254, 292-606, 621-636, 662-675, 711-742, 772-787, 807-814.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír. O právních rukopisech města Brna. *Časopis Českého musea*, 1882, **56**(1), str. 496-502.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír. O právních rukopisech města Litoměřic [1/2]. *Časopis Českého musea*, 1879b, **53**(1), str. 143-153.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír. O právních rukopisech města Litoměřic [2/2]. *Časopis Českého musea*, 1880, **54**(1), str. 542-558.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír. Obnovování rad v královských městech v Čechách. *Časopis Českého musea*, 1879a, **53**(1), str. 88-112.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír. Postavení vyslaných královských měst na sněmích českých a spor měst Hory Kutné, Plzně a Českých Budějovic a přednost místa a hlasu na sněmu. *Časopis Českého musea*, 1869, **43**(1), str. 115-157.

ČELAKOVSKÝ, Jaromír. *Úřad podkomořský: Příspěvek k dějinám stavu městského v zemích českých*. Praha: Nakladatelství Jana Otty, 1881.

FALADA, David. *Recepce římského práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, str. 152. ISBN: 978-80-7380-603-3.

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2017. ISBN 978-80-7380-652-1.

HAAS, Antonín. Právní oblasti českých měst. *Časopis společnosti přátel starožitností*, 1982, **60**(1), str. 15-24.

HAAS, Antonín. "Ženský nábytek" v magdeburské oblasti českého městského práva. *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická*, 1960, **9**(1), str. 141-150.

HAVRÁNEK, Jan. *Dějiny Univerzity Karlovy III. (1802 – 1918)*. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 978-80-7184-320-7.

HANEL, Jaromír. *O vlivu práva německého v Čechách a na Moravě*. Praha: Jednota právnická, 1874.

HAUSENBLASOVÁ, Jaroslava. Počátky Apelačního soudu v Čechách a jeho personální obsazení 1548 – 1627. *Paginae Historiae*, 2005, **13**(1), str. 5-31.

HIEKE, Wenzel. Beiträge zu Rechtsgeschichte von Leitmeritz. *Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 1890, **28**(4), str. 334-372.

HLAVÁČEK, Ivan, KAŠPAR, Jaroslav a NOVÝ, Rostislav. *Vademecum pomocných věd historických*. Praha: H+H, 2002. ISBN 80-7319-004-4.

HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, JANÁK, Jan, DOBEŠ, Jan. *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2011. ISBN 80-7106-709-1.

HOFFMANN, František. *Středověké město v Čechách a na Moravě*, Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008, ISBN 978-80-7106-543-2.

HRUBÁ, Michaela. *Zvonění na sv. Alžbětu: Odras norem a sociální praxe v životních strategiích měšťanek na prahu raného novověku*. Praha: Argo, 2011. ISBN 978-80-257-0439-4.

JANÁČEK, Josef. *České dějiny: Doba předbělohorská 1526 – 1547, Kniha I, díl II.*, Praha: Academia, 1984.

JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné*. Praha: Leges, 2014. ISBN 978-80-7502-044-4.

JIREČEK, Hermenegild. *Slovanské právo v Čechách a na Moravě*. Praha: 1863.

JIREČEK, Hermenegild. *Spisy právnické o právu českém v XVI-tém století*. Vídeň: Nákladem vydavatelovým: 1883.

JIREČEK, Hermenegild a JIREČEK, Josef (eds.). *M. Brikcího z Licka Práva městská (dle textu z r. 1536)*. Praha: Nakladatelství Právnická jednota, 1880.

JIREČEK, Josef (ed.). *Práva městská Království českého a markrabství moravského, spolu krátce s jejich summou, od M. Pavla Krystyana z Koldína*. Praha: Spolek českých právníků „Všehrd“, 1876.

KAŇÁK, Bohdan: *Tajemství olomouckých městských knih*. Olomouc: Nakladatelství Kaligram, 2014a. ISBN 978-80-904847-3.

KAŇÁK, Bohdan: Proměny rolí přísežných a konšelů v prostředí magdeburského práva na příkladu správy města Olomouce. *Paginae Historiae*, 2014b, 22(2), str. 144-152.

KEJŘ, Jiří. *Vznik městského zřízení v českých zemích*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-515-9.

KOCÁNOVÁ, Barbora, TOMAS, Jindřich a kol. (eds.). *Libri civitatis III: Městská kniha Litoměřic (1341) – 1562 v kontextu písemnosti městské kanceláře*. Ústí nad Labem: Nakladatelství Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2006. ISBN 80-7044-736-2.

KOTYZA, Oldřich, SMETANA, Jan, TOMAS, Jindřich a kol. *Dějiny města Litoměřic*, Litoměřice: Město Litoměřice, 1997. ISBN 80-238-4357-5.

KUTNAR, František a MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2009. ISBN 978-80-7106-402-2.

LAUFKE, Franz (ed.). *Festschrift für Otto Peterka zum 60. Geburtstag herausgegeben in Namen einiger Fachkollegen*, Brünn/Prag/Leipzig/Wien: Verlag Rudolf M. Rohrer, 1936.

- LIPPERT, Julius. Leitmeritz von seiner Gründung bis zum Beginne seiner Čechisierung. *Mittheilungen des Vereins für Geschichte der Deutschen in Böhmen*, 1867, 5(2), str. 55-68.
- LÜCK, Heiner (ed.): *Von Sachsen-Anhalt in die Welt: der Sachsenspiegel als europäische Rechtsquelle*. Halle an der Saale: Peter Junkermann Verlag, 2015. ISBN: 978-3-941226-36-4.
- MALÝ, Karel. *České právo v minulosti*. Praha: Orag, 1995. ISBN 80-85903-01-6.
- MALÝ, Karel a kol. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010, str. 109. ISBN 978-80-87212-39-4.
- MALÝ, Karel (ed.): *Městské právo v 16.- 18. století v Evropě. Sborník příspěvků z mezinárodní konference uspořádané právníkou fakultou UK ve dnech 25.-27. září 1979 v Praze*. Praha: Univerzita Karlova, 1982.
- MALÝ, Karel, SLAVÍČKOVÁ, Pavla, SOUKUP, Ladislav, SKŘEJPKOVÁ, Petra, ŠOUŠA, Jiří, ŠOUŠA, Jiří jr., VOJTÍŠKOVÁ, Jana a WOITSCHOVÁ, Klára. *Práva městská Království českého: edice s komentářem*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2117-3.
- MALÝ, Karel a ŠOUŠA, Jiří, jr. (eds.). *Městské právo ve střední Evropě: sborník příspěvků z mezinárodní právníkové konference "Práva městská Království českého" z 19.-21. září 2011*. Praha: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2113-5.
- MAREŠ, Jan. *Magdeburské právo ve městech severozápadních Čech v předhusitské době*. Praha, 2008. Disertační práce. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav českých dějin. Vedoucí práce Prof. PhDr. Josef Žemlička, DrSc.
- MAREŠ, Jan. *Ženská výbava v litoměřickém městském právu v době předhusitské. Porta Bohemica*, 2007, 4(1), str. 54-91.
- PÁTKOVÁ, Hana, SMOLOVÁ, Věra, POŘÍZKA, Aleš, CHARVÁT, Filip a MATL, Jiří (eds.). *Liber vetustissimus Antiquae Civitatis Pragensis 1310-1518: edice*. Praha: Scriptorium, 2011. ISBN: 978-80-87271-40-7.
- PETERKA, Otto Wilhelm. *Rechtsgeschichte der böhmischen Länder. In ihren Grundzügen dargestellt. (1. [Teil]. Geschichte des öffentlichen Rechtes und die Rechtsquellen in vorhussitischen Zeit)*. Reichenberg: Verlag von Gebrüder Stiepel, 1923.
- PETERKA, Otto Wilhelm a WEIZSÄCKER, Wilhelm. *Beiträge zur Rechtsgeschichte von Leitmeritz*. Praha: Volk und Reich Verlag, 1944.
- PRASEK, Vincenc. Český Sachsenspiegel [1/2]. *Časopis Moravského musea zemského*. 1911. 11(1), str. 204-211.
- PRASEK, Vincenc. Český Sachsenspiegel [2/2]. *Časopis Moravského musea zemského*. 1912. 12(1), str. 124-157.
- SCHULZ, Jindřich, ŠMERAL, Jiří a BUREŠOVÁ Jana (eds.). *Dějiny Olomouce I*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. ISBN: 978-80-244-2369-2.

SLAVÍČKOVÁ, Pavla. Der Prozess des Untergangs des sächsisch-magdeburgischen Rechts im Leitmeritzer und Olmützer Rechtskreis in Böhmen und Mähren. *Zeitschrift für Neuere Rechtsgeschichte*, 2013, **35**(1), str. 41-54.

SLAVÍČKOVÁ, Pavla. *Právní ochrana dětí v období prvních kodifikací*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN: 978-80-7422-220-7.

SPÁČIL, Vladimír a SPÁČILOVÁ, Libuše. *České překlady Míšeňské právní knihy*. Olomouc: Memoria, 2018. ISBN: 978-80-85807-76-9.

SPÁČIL, Vladimír a SPÁČILOVÁ, Libuše. *Míšeňská právní kniha: historický kontext, jazykový rozbor, edice*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc s.r.o., 2010. ISBN 978-80-7182-280-6.

SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Michal. *V čele města Olomouce: Správa města a její představitelé v průběhu staletí*. Olomouc: Memoria, 2018. ISBN 978-80-85807-74-5.

ŠEBÁNEK, Jindřich. Uničovská listina z r. 1223. *Časopis společnosti přátel starožitností*, 1952, **60**(1), str. 1-15.

ŠEBÁNEK, Jindřich a DUŠKOVÁ, Sáša. Česká listina doby přemyslovské III. Listina měst a jejich obyvatel. *Sborník archivních prací*, 1953, **6**(2), str. 99-160.

ŠEBÁNEK, Jindřich, FIALA, Zdeněk a HLEDÍKOVÁ, Zdeňka. *Česká diplomatika do roku 1848*. Praha: Univerzita Karlova, 1984.

TESAŘ, Petr (ed.). *Ad fontes. Sborník k 60. narozeninám PhDr. Karla Müllera*. Opava: Zemský archiv v Opavě, 2018.

TIEFTRUNK, Karel. Kmetská stolice Magdeburského práva v Litoměřicích. *Památky archeologické a místopisné*, 1860, **4**(1), str. 122-130.

TOMAS, Jindřich. *Od raně středověké aglomerace k právnímu městu a městskému stavu. (Výbor studií)*. Litoměřice: Okresní vlastivědné muzeum Litoměřice, 1999.

URBAN, Otto. *Česká společnost 1848 – 1918*. Praha: Svoboda, 1982.

URFUS, Valentin. Brněnský zemský advokát a česká kodifikace městského práva na konci 17. století. *Jižní Morava*, 1982, **18**(1), str. 32-38.

VANĚČEK, Václav. *Dějiny státu a práva v Československu do roku 1945*. Praha: Nakladatelství Orbis, 1976.

VANĚČEK, Václav (ed.). *Miscellanea historico-iuridica: Sborník prací o dějinách práva napsaných k oslavě šedesátin JUDra Jana Kaprasa, řádného profesora Karlovy univerzity, jeho přáteli a žáky*. Praha: Nákladem vydavatelovým, 1940.

VANĚČEK, Václav. *Počátky práva a státu v Československu*. Praha: Všehrd, 1942.

VELIČKA, Tomáš. *Sepsání – užívání – uchování: panovnické listiny v životě českých královských měst ve středověku*. Litoměřice: Státní oblastní archiv v Litoměřicích, 2018. ISBN 978-80-904381-9-4.

VOJTÍŠEK, Václav. *O českých městech*. Praha: Václav Petr, 1940.

VOJTÍŠEK, Václav. *O právních rukopisech města Německého Brodu*. Německý Brod: Nákladem musejního kuratoria, 1917.

VOJTÍŠEK, Václav. *O vzniku pražského města (k 700. výročí jeho založení)*. Praha: Nákladem důchodů obce Hlavního města Prahy, 1930.

VOJTÍŠEK, Václav. *Staroměstská radnice v Praze a její památky*. Praha: A. B. Černý, 1936.

VOJTÍŠEK, Václav. *Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1953.

VOREL, Petr. *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VII. (1526-1618)*. Praha: Paseka, 2005. ISBN 80-7185-648-7.

WEIZSÄCKER, Wilhelm. Leitmeritz als Vorort des Magdeburger Rechts in Böhmen. *Neues Archiv für sächsische Geschichte*, 1939, **60**(1), str. 1-23.

ZNOJ, Milan, HAVRÁNEK, Jan a SEKERA, Martin (eds.). *Český liberalismus. Texty a osobnosti*, Praha: Torst, 1995. ISBN 80-85639-49-1.

ZOUBEK, František Jan. *O zakládání měst v Čechách v třináctém století*. Praha: Knihovna Besedy učitelské, 1878.

ZYCHA, Adolf. *Über den Ursprung der Städte in Böhmen und die Städtepolitik der Přemysliden*. Praha: Selbstverlage des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen, 1914.

ŽEMLIČKA, Josef. *Království v pohybu: kolonizace, města a stříbro v závěru přemyslovské epochy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2014. ISBN 978-80-7422-333-4.

ŽEMLIČKA, Josef. *Počátky Čech královských: 1198-1253: Proměna státu a společnosti*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002. ISBN 80-7106-140-9.

2. Seznam použitých internetových zdrojů

České sněmy [online], svazek II, 1546-1557, č. 93, [cit. 20.8.2019]. Dostupné z: <http://www.psp.cz/eknih/snemy/v020/1548/t019300.htm>.

Heslo „Okřik“. Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. [cit. 10.6.2019]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx?hw=okřik>.

Heslo „Posudek“. Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. [cit. 10.6.2019]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx?hw=posudek>.

Heslo „Ubrman“. Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. [cit. 10.6.2019]. Dostupné z: <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx?hw=ubrman>.

MÍŠKOVÁ, Alena. Wilhelm Weizsäcker. *Akademický bulletin*. [online]. Masarykův ústav a Archiv AV ČR, 16. 11. 2011 [cit. 28.6.2019]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/2011/11/10/index.html>.

Práva sazká, Digitální repozitář Parlamentní knihovny PSP ČR [online], [cit. 27.5.2019]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/sqw/hp.sqw?k=2042>.

3. Seznam použitých editovaných pramenů

- Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. CDM IV, č. 296.
Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. CDM VIII, č. 140.
Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae. CDM VIII, č. 150.
Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae. CDB I, č. 290.
Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae. CDB II, č. 246.
Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae. CDB II, č. 310.
Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae. CDB III/1, č. 76.
Codex diplomaticus et epistolaris regni bohemiae. CDB IV, č. 75.
Codex iuris municipalis regni Bohemiae. CIM I, č. 12.
Codex iuris municipalis regni Bohemiae. CIM I, č. 122.
Codex iuris municipalis regni Bohemiae. CIM II, č. 11.
Codex iuris municipalis regni Bohemiae. CIM II, č. 85.
Codex iuris municipalis regni Bohemiae. CIM II, č. 138.
Codex iuris municipalis regni Bohemiae. CIM II, k č. 138.
Codex iuris municipalis regni Bohemiae. CIM II, č. 618.

4. Seznam použitých archivních pramenů – needitovaných

- Národní archiv, fond Apelační soud 1548 - 1783(1788), inventář, číslo pomůcky 507.
Národní Archiv, fond Apelační soud 1548 – 1783(1788), inv. č. 117, sign. 23/281.
Národní Archiv, fond Apelační soud 1548 – 1783(1788), inv. č. 120, sign. 23/284.
Národní archiv. fond Česká dvorská kancelář, inv. č. 1067, kart. č. 863, sign. VI A2, pořadové číslo 127.
Státní okresní archiv Litoměřice se sídlem v Lovosicích, fond Archiv města Litoměřice, Rukopisy, Liber civitatis Litomericensis, sign. č. IBA1.
Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouc, Knihy, inv. č. 90A, sign. 6671.
Státní okresní archiv Olomouc, fond Archiv města Olomouc, Listiny, inv. č. 22.

Magdeburské právo v Čechách a na Moravě v 15. a 16. století

Abstrakt

Předkládaná práce si klade za cíl pojednat o vývoji a podobě magdeburského práva ve čtrnáctém až šestnáctém století se zaměřením na jeho odvolací stolice Litoměřice a Olomouc, včetně analýzy bádání a historiografie týkající se tohoto práva. Práce je založena na komplexní analýze magdeburského práva začínající u historického kontextu jeho vzniku a šíření do českých zemí a končící u popisu a komentáře pramenů magdeburského práva jakož i jeho nejdůležitějších institutů. V práci jsou použity nejen metody právněhistorické, ale i historické a pomocně historické. Konkrétně lze zmínit metodu právní analýzy textu, diplomatickou metodu, komparativní metodu a rovněž obsahovou analýzu dostupné literatury.

Práce nejprve pojednává o bádání a vědě o magdeburském právu od devatenáctého století po současnost. Cílem je nabídnout čtenáři komplexní přehled o vývoji jednotlivých tendencí v tomto bádání, probíhajícím diskurzu a jednotlivých přístupech k magdeburskému právu. Dále následuje analýza vývoje magdeburského práva, přičemž hlavní pozornost je zaměřena na Litoměřice a Olomouc, coby odvolacích stolic magdeburského práva na území Čech a Moravy. Tento vývoj je sledován ve dvou fázích, tj. ve fázi pronikání práva během procesu kolonizace na naše území, utváření odvolacích stolic a jejich etablování jako vůdčích měst české a moravské oblasti na straně jedné, a ve fázi sjednocování městského práva do jedné kodifikace, jež je provázena postupným úpadkem a zánikem magdeburského práva. Práce dále pojednává o pramenech magdeburského práva. Obecně se zaměřuje na panovnické listiny a právní, respektive městské knihy, a na konkrétních příkladech ilustruje jejich pojmové znaky a vlastnosti. Konečně poslední část práce nabízí obsahovou analýzu Extraktu saských práv jakožto specifického pramene obsahujícího nejdůležitější normy a instituty litoměřického městského práva. V rámci analýzy jsou sledována jednotlivá právní odvětví a normy, jež se do nich řadí, to nakolik jsou v rámci Extraktu tato odvětví upřednostňována či naopak upozadována a v neposlední řadě také to, jak by vybrané normy obsažené v extraktu obstály z hlediska souladu s dnes existujícími právními principy a zásadami.

Klíčová slova: magdeburské právo, historiografie, odvolací stolice, Litoměřice, Olomouc

Magdeburg law in Bohemia and Moravia in the period of 14th to 16th century

Abstract

This thesis aims to discuss the development and form of Magdeburg law in the period of 14th to 16th century including the analysis of existing research about Magdeburg law. The thesis is mainly focused on Litoměřice and Olomouc as the heads of Magdeburg municipal family in Bohemia and Moravia. The thesis is based on the comprehensive analysis of Magdeburg law beginning with its origins and development trends and ending with the description and characteristic of its legal sources as well as its most important legal institutes. The thesis uses not only legal-historical, but also historical and auxiliary historical methods, specifically the method of legal analysis of the text, diplomatic method, comparative method and analysis of the literature.

The aim of the thesis is first, to present the state of historical research and literature on Magdeburg law. The goal here is to offer the reader a comprehensive overview of current trends in the research, pending discourse and the various approaches to Magdeburg law. The second aim is to analyse the development of Magdeburg law with the special focus on Litoměřice and Olomouc, which could be described as the most important appealing cities within the Magdeburg legal area in Bohemia and Moravia. This development can be divided into the phases, namely the first phase of the penetration of German law during the medieval colonization in our territory, the formation and establishment of „appealing cities“, and the second phase of the unification of municipal law followed by the gradual decline and determination of the Magdeburg law. The third aim of this thesis is to discuss two main legal sources of Magdeburg law, i.e. deeds and legal, respectively municipal books. The conceptual features and characteristics of these legal sources are illustrated through specific cases. The fourth and final aim of the thesis is to conduct the content analysis of *Extrakt Práv saských*, which as the legal source *sui generis* contains the most important rules and institutes of Magdeburg law. This analysis is focused on the individual legal branches and its legal rules, the position of those branches compared to one another and also the comparison of studied legal rules with current legal principles.

Key words: Magdeburg law, historiography, appealing cities, Olomouc, Litoměřice